

Anton Sovrè in Ptuj

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj

Anton Sovrè in Ptuj

*Pétovióna, pozdrave, ti mesto, domovje sijajno,
tu nas sprejemaš, ko tli v nas na očaka spomin!*

Anton Sovrè in Ptuj

Ptuj, 2019

Anton Sovrè in Ptuj

Zbornik prispevkov

Izdala in založila:

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj,
zanjo direktor mag. Matjaž Neudauer

Uredila:

Mira Petrovič

Avtorji prispevkov:

dr. Kajetan Gantar, dr. Matej Hriberšek, Mira Petrovič

Fotografije:

Mira Petrovič,
Franjo Veselko,
Knjižnica Ivana Potrča Ptuj,
Narodna in univerzitetna knjižnica,
Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika,
Zgodovinski arhiv na Ptujju,
Osrednja humanistična knjižnica
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Jezikovni pregled: Darja Plajšek

Oblikovanje: Altius, d.o.o.

Tisk: Demago, d.o.o.

Naklada: 300 izvodov

Ptuj, 2019

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

929Sovrè A.(497.4Ptuj)(082)

ANTON Sovrè in Ptuj : zbornik prispevkov / [uredila Mira Petrovič;
fotografije Mira Petrovič ...[et al.]. - Ptuj : Knjižnica Ivana Potrča, 2019

ISBN 978-961-93727-4-6
1. Petrovič, Mira, 1975-
COBISS.SI-ID 96450049

Brezplačen izvod. Publikacija ni namenjena za prodajo.
© Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2019

Vsebina

Matjaž Neudauer Uvodne besede	5
Silvester Kopriva – Matej Hriberšek Latinski verzi v čast mestu Ptuj in v spomin na Antona Sovreta	7
Anton Sovrè (1885–1963): curriculum vitae	15
Kajetan Gantar Ob spominih na Sovretova ptujska leta	17
Matej Hriberšek Sovretov prevod Sofoklovega Kralja Ojdipa in njegova ustvarjalna leta na Ptujju	21
Mira Petrovič Delovanje Antona Sovreta v Muzejskem društvu Ptuj in njegov prispevek k poznavanju antičnega Ptujja	51

Uvodne besede

V Knjižnici Ivana Potrča Ptuj smo leta 2006 pripravili razstavo o Antonu Sovretu, vendar smo že takrat vedeli, da temu priznanemu klasičnemu filologu, prevajalcu in prvemu uredniku Ptujskega lista dolgujemo več kot le pregledno razstavo in kratko predstavitev njegovega življenja in dela.

Možnost in priložnost nam je tako ponudila letošnja 1950-letnica prve omembe mesta Ptuj, pa tudi finančna podpora Mestne občine Ptuj.

Pripravo zbornika smo zaupali vodji Domoznanskega oddelka naše knjižnice Miri Petrovič, k sodelovanju pa smo povabili akademika prof. dr. Kajetana Gantarja in doc. dr. Mateja Hriberška, s katerim smo že odlično sodelovali pri projektu Gratae posteritati leta 2014.

Ptuj je Sovreta s svojo bogato zgodovino močno pritegnil. Njegova ustvarjalnost je dobila nov zagon in kot da bi se ponovno rodil. Sovrè sam ptujsko obdobje ocenjuje kot eno najlepših in najbolj plodnih v svojem življenju. Na Ptujju je deloval kot profesor na gimnaziji, izdal je prevod Sofoklejevega Kralja Ojdira ter kar pet drugih prevodov v knjižni obliki.

Mesto mu je v sedmih letih veliko dalo, sam pa mu je s svojim ustvarjanjem bogato povrnil. Nikoli prej in nikoli pozneje ni imel tako prevajalsko plodnega obdobja, pa tudi dejstvo, da je deloval na številnih drugih področjih, kaže na to, kako ga je Ptuj zaznamoval. Vzrokov za njegovo »vrenje« na Ptujju je bilo kar nekaj, zagotovo pa je k temu prispevala tudi odmaknjenost od velemestnega vrveža v mesto, ki mu je bilo blizu zaradi svojih antičnih korenin in bogate zgodovinske dediščine. Mesto je Sovretu ponudilo nekaj, česar ni našel nikjer drugje, značilno za to povezanost pa je tudi, da se je na Ptuj zelo rad vračal. Ptujju je bil hvaležen in ob odhodu mu je v zahvalo podaril še prevod Abramičevega vodnika po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta, ki še danes velja za najizčrpnjši itinerarij po antični Petovioni.

Naj bo torej ta monografija prispevek k poznavanju ustvarjalnega dela in tudi življenjskega nazorja velikega Antona Sovreta.

Mag. **Matjaž Neudauer**,
direktor Knjižnice Ivana Potrča Ptuj

Silvester Kopriva – Matej Hriberšek

Latinski verzi v čast mestu Ptuj in v spomin na Antona Sovreta

Urbs tu, Poetovio, limen praestabile, salve,
Docti nos hominis excipis hic memores!

Urbs, quae praeteriti clari pulchrique futuri
Nobis monstrare et dicere multa potes.

Ulpia Romana es Traiana colonia dicta
Dravi portorium hic erat Illyricum.

Coenobium, quod erat, monumenta frequentia monstrat:
Mithreum, statuas, scripta Latina, cados.

10 Quis non Orpheum noscit clarum monumentum
Ad turrim templi, quod plateam decorat?

En, hospes, arcis museum nobile vise,
Inde est prospectus mirificus oculis!

Vinum tete huiusce loci corpus animumque
Recreat excellens arcis in hospitio.

Alloquimur tete, Antoni: iuvenes docuisti hic,
Hanc urbem scriptis tu celebrasti adamans.

Artes Musarum Graecas artesque Latinas
Ardenter iuvenum tu coluisti animos.

20 Sermonis patrii viresque decusque fovebas,
Eius virtutem dulcisonam et variam.

Poetovione magister erat Antonius ergo,
Septem annos apud hoc gymnasium docuit.

Lectiones nostrae quoque habebat in aedibus Almae
Atque Academiae dignus erat socius.

Atque alibi praeceptor erat, ut Karlovicensis,
Quondam ubi discipulus Branko poeta fuit.

Iliadem convertit Odysseamque celebres
Dulcisona et patrie cumque notis variis.

30 Explanat vates lyricos Graecos Latiique,
Sic etiam nostros et meritos alios.

Exstant eius tractatus et scripta diserta
Tempore de antiquo, de quoque tempore nunc.

Est Antonius alliciens historicus auctor,
Antiqui Graeci – nam ingeniosum opus est.

	Versio suaviloquens sunt scenica dramata Graeca: Bacchae, Phoenissae et Oedipus, Antigone.
	Atque aliae versiones sunt: Plutarchus, Erasmus Herodotusque, Platon, Plautus, Aristophanes.
40	Versa ab eo quoque sunt – namque in sermone Latino – Francisci nostri carmina conspicue.
	Aptandis de gymnasii libris meritis est, Quam gnarus Lancem composuit Saturam!
	Acti quam iucundi sunt gratique labores, Dicere tum est solitus, quando peregit opus.
	Ultra nam nemo – dicebat – posse tenetur. Sic excusat se, namque modestus erat.
	Nec laudem nec commoda enim famamve petebat, Ei pol doctrinae gaudia maxima erant.
50	Porro musei est pars urbis vini apotheca, Advena visitet hanc, hic mera Bacchus habet.
	Splendida verum ubi sunt templi fastigia sancti Fratrum Francisci? - Diruit omnia Mars.
	In vicinia sunt tria singula fanula Mithrae, Vasa, lucernae et aes, reliquiae veteres.
	Fabella historica est – Sloven ex Poetovione, Stanko quam scripsit; hic docuit etiam.
	Caeparii – scriptor memorat Antonius alter –, Hi caepam plantant non procul his in agris.
60	Filius atque Apud agricolas sunt scripta Iohannis, Fabellae et scenae. Discipulus fuit hic.
	In bello hoc passis, pro libertate extinctis Signa frequentia sunt sitque honor usque memor!
	Poetovio, servet terram hanc fortuna benigna Ac vigeat, donec Dravus erit fluvius!
	Absque malis tuus hic populus crescat operosus, Floreat et pollens pace bonoque fruens!

Fecit: S. Kopriva, Ljubljana 1985

Komentar

Verz 4

Urbs tu - praestabile: Ptuj, Poetovio, mesto muzej, je eno najstarejših mest na Slovenskem. Kot del noriškega kraljestva je bil 15. leta pred našim štetjem priključen rimski državi. Glej: Krajevni leksikon Slovenije IV. Ljubljana, 1980.

Verz 5

Romana: Od 6. leta po našem štetju je bila tu najprej VIII. legio Augusta, cesar Klavdij jo je okoli leta 45 zamenjal z legijo XIII. Gemino. V njenem taborišču je bil leta 69 za cesarja oklican Vespazijan. Za Flavijcev (do l. 96) so bili tu deli panonskega ladjevja. Cesar Trajan (98–117) je povzdignil Poetovio v kolonijo (C. Ulpia Traiana P.).

Verz 6

portorium Illyricum: Za cesarja Hadrijana (117–138) je začela poslovati tu carinska uprava.

Verz 7

Coenobium: dominikanski samostan, dograjen 1231 na sedanjem Muzejskem trgu. Razpuščen 1786. Leta 1928 je bil v njem delno nameščen muzej, zdaj pa so tu dokončno urejeni oddelki Pokrajinskega muzeja.

Verz 9–10

Pred mestnim stolpom stoji znamenito ptujsko znamenje, tako imenovani Orfejev spomenik. To je visoka monolitna rimska nagrobna stela z reliefno upodobitvijo prizorov in motivov predvsem iz mita o pevcu Orfeju. Nagrobnik je bil postavljen v 2. stoletju nekemu uglednemu občinskemu svetovalcu (dekurionu) ali pa, kar je najzanesljiveje, dal si ga je postaviti na svoj grob eden izmed petovijskih županov (*duumvir*). V srednjem veku so spomenik uporabljali kot sramotilni steber (sramotni kamen). Čas in raba sta napis in spodnji relief do malega uničila.

Verz 10

Ad turrim templi: Mestna proštjska cerkev Sv. Jurija na Slovenskem trgu je zanimiv in skladen skupek stavbnih faz od romantike do neogotike. Glej: Kristina Šamperl in Jakob Emeršič, Proštjska cerkev Sv. Jurija – Vodnik. Ptuj, 1978. Mogočen mestni stolp, prvotno zahodna utrdba pokopališkega obzidja, je najimennitnejša renesančna stavba v Ptuj. Zgrajen je bil v drugi polovici 16. stoletja. Od konca 17. stoletja naprej služi cerkvenim potrebam (1689 ura, 1705 zvon). Kurat Simon Povoden je stolp obdal z rimskimi nagrobniki, arami in gradbenimi členi. Ta lapidarij, ki ga je Povoden začel zbirati že leta 1830, je skupaj z Orfejevim spomenikom naš prvi muzej na prostem (*sub divo*) in hkrati začetek ptujskega muzeja. (Jože Curk, Mestna proštjska cerkev v Ptuj. Zbirka vodnikov. Ljubljana, 1977. Iva in Jože Curk, Ptuj. Zbirka vodnikov. Ljubljana, 1965).

Verz 11

arcis museum: Ptujski grad (nad mestom okoli 45 m). Jedro sedanjega grajskega kompleksa je nastalo med leti 1125–1130. Danes so na gradu zbirke Pokrajinskega muzeja razen arheoloških.

Verz 15–16

Antoni: »Anton Sovrè« (1885–1963). Glej: Mihael Abramić — Anton Sovrè, Poetovio. Vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta. Muzejsko društvo v Ptuj. Ptuj, 1925.

Verz 15–42

Glej: Bogomil Gerlanc, Bibliografija Antona Sovreta. DZS. Ljubljana, 1970.

Verz 21

Poetovione magister: Sovrè je bil suplent in profesor na gimnaziji v Ptuju v letih 1919–1926.

Verz 23–24

- *in aedibus Almae*: Sovrè profesor za grški jezik in književnost na univerzi v Ljubljani 1946–1956.

- *Academiae socius*: Leta 1953 je bil Sovrè izvoljen za rednega člana SAZU (razred za filološke in literarne vede). Leta 1945 je bil imenovan za dramaturga Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. Tu je ostal le eno leto zaradi nastopa profesure na univerzi.

Verz 25–26

Karlovicensis ... Branko: Leta 1932 je bil Sovrè kazensko zaradi »slovenstva« premeščen iz Ljubljane v Pančevo, leta 1933 pa v Sremske Karlovce. Iz pogovorov s profesorjem Sovretom je avtor teh verzov spoznal in zvedel, da je bilo Sovretu, ne glede na okoliščine, ljubo, da je učil mladino v tem idiličnem, zanimivem in tudi zgodovinsko zelo pomembnem mestu pod bujno Fruško goro. Kakšnih sto let prej je bil dijak te karlovške gimnazije (ustanovljene 1791) Branko Radičević, prvi srbski pesnik, prvi romantični lirik, čigar pesniška zbirka je izšla leta 1847 (na Dunaju), torej istega leta kot Prešernove *Poezije* v Ljubljani. Profesor Sovrè je bil seveda tudi na hribu Stražilovu na vzhodnem delu Fruške gore blizu Sremskih Karlovcev, kjer je pesnikov grob in sloviti spomenik. V bližini je Brankov planinski dom, poln spominov na pesnika; med drugim so na njem zapisani tudi njegovi stih: Stražilovo, krasno Stražilovo, mnogi te je u zvezdice kovo, mnogi reče: Ao, rajsko sliko! a ko ja te rad ne imo niko!

Verz 39–40

Francisci nostri: Sovrè je prevedel nekaj pesmi Franceta Prešerna v latinščino.

Verz 51–52

Velikanska škoda je zadela Ptuj s porušenjem zgodnjegotske barokizirane minoritske (*Francisci*: frančiškanske) cerkve z monumentalno baročno fasado (4. januarja 1945); cerkev je služila okupatorju za skladišče municije.

Verz 53

tria fanula Mithrae: dva mitreja v Sp. Hajdini, tako imenovani III. mitrej na Zg. Bregu v Ptuju. Od znanega rekreacijskega zdravilišča Ptujске Toplice ob desnem bregu Drave je okoli 450 m južno v zračni črti (neznatno proti zahodu) blizu desnega brega Studenčnice, vzhodno od Abramićeve ulice, III. mitrej. Stoji v nekoč gosto zazidanem rimskem vilskem okraju. Nad mitrejem je moderna varovalna stavba s pridvorom na štirih stebrih. V zatrepu je rdeče pobarvan napis DEO SOLI INVICTO MITHRAE, latinski napis nad vrati pa pove, da je Muzejsko društvo v Ptuju leta 1913 svetišče nezmagljivega Mithre odkopalo in mu leta 1914 s številnimi prispevki postavilo varovalni krov.

Verz 55–58

Stanko: pisatelj in teolog Stanko Cajnkar (1900–1977), profesor na ptujski gimnaziji. Med gimnazijskimi profesorji so bili poleg drugih literarni zgodovinar Franc Kotnik, literarna zgodovinarka Marja Boršnikova, sociolog in pedagog Franjo Žgeč, slikar France Mihelič, pisatelj Anton Ingolič (*Antonius alter*), pisec romana *Lukarji* (Caeparii, caepa = čebula, luk). Namenoma je ta roman omenjen v latinskem prevodu zato, ker je znano prav ime rodbine Ceparijev skupaj s sorodstveno združeno rodbino Cezernijev. Na področju rimske Panonije sta obe imeni pogosto navedeni na nagrobnikih, arah in posvetilnih napisih. Člani teh družin so se ukvarjali z raznimi gospodarskimi dejavnostmi (nagrobnik z napisom iz 2. stoletja po našem štetju v ljubljanskih Križankah).

Verz 59–60

scripta Iohannis: Pisatelj Ivan Potrč je bil dijak ptujске gimnazije. Sovrè je bil njegov profesor za latinščino. Sam pravi, da se je že zgodaj zanimal za književnost. Prvi pouk o grški drami in o dramatikii sploh pa je dobil iz predgovora, opomb in

razlage, ki jih je Sovrè napisal v svojem prevodu Sofoklejevega Kralja Edipa (Ljubljana, 1922); to mu je bila osnova, ki mu je služila pri njegovem dramskem ustvarjanju. Med drugimi so bili dijaki ptujске gimnazije tudi znameniti slavist Matija Murko, jezikoslovec Janko Jurančič, pripovedniki Ivan Bratko, Stanko Cajnkar, Ksaver Meško, revolucionar Dušan Kveder - Tomaž, po katerem se je imenovala bivša gimnazija.

Verz 61–62

In bello ... signa frequentia: od številnih spominskih plošč in pomnikov žrtvam NOB naj navedemo ploščo v gimnazijski avli, v kateri je vklesanih 86 imen dijakov, padlih v NOB. Pred gledališko stavbo na Slovenskem trgu je spomenik narodnega heroja Jožeta Lacka, delo kiparja Jakoba Savinška iz leta 1955. V avli gledališča, ki mu je okupator podrl čedno neorenesančno pročelje iz konca 19. stoletja in ga nadomestil s popolnoma zgrešenim »novonemškim«, je spominska plošča predvojnim gledališčnikom, žrtvam našega osvobodilnega boja.

Objavljeno v: Gantar, Kajetan idr. (ur.): Sovretov zbornik. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 1986 (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev; 11), str. 7–10.

Silvo Kopriva (1908–1991) je bil eden vidnejših slovenskih filologov prejšnjega stoletja. Deloval je kot učitelj, v akademskih letih od 1973/1974 do 1980/1981 tudi kot visokošolski sodelavec na Oddelku za klasično filologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer je vodil tečaje latinščine in poučeval didaktiko in metodiko grškega in latinskega jezika. Slovel je kot mojster latinščine, ki jo je gojil tudi kot pogovorni jezik, kot prevajalec slovenske poezije v latinščino in kot avtor izvernih latinskih pesmi. Je avtor več latinskih učbenikov, med katerimi je najbolj znana *Latinska slovnica* (Ljubljana: DZS, 1976), zelo odmevna pa je bila tudi njegova knjiga Ljubljana skozi čas: *ob latinskih in slovenskih napisih in zapisih* (Ljubljana: Borec, 1989).

	Pétovióna, pozdrave, ti mesto, domovje sijajno, tu nas sprejemaš, ko tli v nas na očaka spomin!		Grških tragedij prevodi zvene blagoglasno: <i>Bakhántke</i> , z njo <i>Feničánke</i> , <i>Ojdíp</i> , v družbi <i>Antígona</i> z njim.
	Mesto, o slavni preteklosti, lepi prihodnosti dosti moreš povedati nam, dosti pokažeš lahko.		Tu so še drugi prevodi: so Pláton, Heródot in Plútarh, z njim Aristófan, ob njem v družbi Erázma je Plávt.
	Nekdaj z imenom <i>Traíána colónia Úlpia</i> rimska z Dravo carinski bila center Ilírika si.	40	K temu dodajmo: poéta je našega pesmi Franceta krasno prevedel ta mož, v verze latinske prelil.
	Nudi nekdanji konvènt na ogled nam pomnikov kopico: kipi in vrči so tu, rimski napisi, mitrêj.		Njega zasluga so knjižne priredbe za uk gimnazijski: kakšen domišljen izbor čtiv je <i>sátura Lánx</i> !
10	Órfejev slavni le komu neznan je pomnik, ki ob mestnem stolpu postavljen stoji, ulico mično krasi?		»Kakšno veselje, užitek, ko končno napor je za tabo!«, rekel je vedno tedaj, kadar je delo končal.
	Tujec, pozor, le oglej imenitni muzej si na gradu, krasen od tam je razgled, paša je res za oči!		»Več kakor zmore, dolžán ni nihče« – je govoril – »storiti!« To v opravičbo kot mož skromne nravi je dejal.
	V grajskem gostišču odlična ti kapljica rujna teh krajev tvoje telo okrepča, znova poživlja duha.		Ni se za hvalo pehal, ne koristmi in tudi ne slavo, res mu največjo radost vzbujala je učenost.
	Tebe, Antón, nagovarjamo zdaj: tu mlade učil si, mesto si vzljubil močno, s spisi proslávil zelo.	50	Dalje: muzeja je mestnega del klet vinska; obišče prišlek jo naj; tu Bákh čistih nalije ti sort.
	Grške umetnosti Muz in umetnosti Muz si latinskih z vnemo gorečo gojil, mladim omikal duha.		Kje pa je svetega bratov Frančiška sijajno pročelje cerkve? – Porušila jo vojna je vihra do tal.
20	Moč materinščine, njeno lepoto – za to si se trudil, sladkodoneči njen zven in raznoliki izraz.		Trije se majhni mitrêji nahajajo tukaj v bližini, léščerbe, vaze in bron, stare davnine relikt.
	Službo učitelja torej Antón je opravljal na Ptuju, bil na gimnaziji tej sedem dejaven je let.		Znano povest zgodovinsko <i>Slovén iz Petóvije</i> Stanko Cajnkárjev spisal je; tu šolal se je kot dijak.
	Mož v álme je máter ljubljanske dvoranah predaval, po zaslužênju postal ákademije je član.		Lukarji – drugi pisatelj Antón jih omenja – s čebulo pridno nedaleč od tod njive zasajajo si.
	Bil še drugod je učitelj, na prímer v Kárlovcih Srémških, kjer v preteklosti bil pesnik je Branko dijak.	60	Dela <i>Na kmetih</i> (roman), povest <i>Sin</i> , drame, novele, Ivan napisal je; bil tukaj nekoč je dijak.
	Mož <i>Iliádo</i> slovito je, z njo <i>Odisêjo</i> slovenil, blagodoneče, dodal zraven kopico opomb.		Padlim v tej vojni in vsem za svobodo umrlim veliko tu je pomnikov; naj njim večna bo slava, spomin!
30	Lirične pesnike grške in tudi latinske prevaja, naše in tuje celo, če si zaslužijo to.		Pétovióna, usoda naj mila to zemljo ohranja, čila in krepka, doklêr Drave obstajal bo tok!
	Pisec strokovnih razprav je in spisov učenih, predstavlja čase antične nam v njih, včasih sodobnost je snov.		Tvoje tu delovno ljudstvo naj raste brez vsake nesreče, v cvetu uživa naj mir, naj se mu dobro godi!
	Dela Antón zgodovinska izjemno mikavno napiše, <i>Stari so Grki</i> zares uma briljantnega plod.		

Spesnil: Silvo Kopriva, Ljubljana 1985
Prevedel: Matej Hriberšek, Miklavž na Dravskem polju 2019

Anton Sovrè (1885–1963)

- 1885 rojen 4. decembra v Šavni Peči, vasi med Hrastnikom in Zidanim Mostom
- 1892–1898 učenec osnovne šole v Zidanem Mostu in v Krškem
- 1898–1906 dijak gimnazij v Celju in Ljubljani
- 1906–1907 služenje vojaškega roka
- 1908–1912 študij klasične filologije na univerzah na Dunaju in v Gradcu
- 1912–1913 suplent na 2. državni gimnaziji v Ljubljani in na slovenski državni gimnaziji v Gorici
- 1913–1918 častnik v avstrijski vojski (na fronti v Karpatih in v Črni gori)
- 1919–1926 suplent in profesor na državni realni gimnaziji na Ptuju
- 1919–1920 odgovorni urednik Ptujskega lista
- 1922 izda svoj prvenec, prevod Sofoklove tragedije Kralj Ojdip, v naslednjih treh letih pa še pet prevodov v knjižni obliki: Euripides: Bratski spor (1923), Platon: Sokratov zagovor (1923), Apuleius: Amor in Psyche (1925), B. Shaw: Mož usode (1925), M. Abramčič: Poetovio (1925)
- 1925 dokonča študij klasične filologije na ljubljanski univerzi
- 1928 v Ljubljani izide njegovo prvo izvirno delo Gospodarske razmere pri starih narodih
- 1926–1932 profesor na klasični gimnaziji v Ljubljani
- 1932 izide prevod Avguštinovih izpovedi (Confessiones), ki predstavlja vrh Sovretovega zgodnjega prevajalskega obdobja
- 1932–1934 zaradi »slovenoborstva« kazensko premeščen v Pančevo in od tam v Sremske Karlovice
- 1934–1938 profesor na gimnaziji v Ljubljani
- 1936 potovanje po Grčiji in zbiranje gradiva za knjigo Zgodovina starih Grkov (izide 1939)
- 1938–1941 inšpektor za latinščino, grščino, nemščino in slovenščino pri ministrstvu za prosveto v Beogradu
- 1941–1945 inšpektor pri prosvetnem oddelku banovinske oziroma pokrajinske uprave v Ljubljani
- 1942 v Ljubljani izide njegov prvi prevod Homerjeve Iliade (odlomki iz 24 spevov)
- 1945–1946 dramaturg Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani
- 1946–1956 profesor grškega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani
- 1950 Prešernova nagrada za prevod Homerjeve Iliade (celotno besedilo, 1950)
- 1951 v Ljubljani izide njegov prevod Homerjeve Odiseje
- 1953 izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti
- 1956 Prešernova nagrada za Pisma mračnjakov (1954) in prevod Platona, Poslednji dnevi Sokrata (1955)
- 1963 1. maja umre v Ljubljani

Kajetan Gantar

Ob spominih na Sovretova ptujska leta

Ko sem leta 1983 prevzel vodenje Društva slovenskih književnih prevajalcev, sem odboru predložil program, po katerem bi mandat zakoličil z dvema simpozijema o *legendah* slovenskega prevajalstva: leta 1984 simpozij v Krškem, v rojstnem mestu Jurija Dalmatina, ob štiristoletnici prvega slovenskega prevoda celotne Biblije, leta 1985 pa na Ptuj ob stoletnici Sovretovega rojstva. In zakaj na Ptuj? Zato, ker se je Sovrè, ko je imel po vojnih grozotah že polovico življenjske poti za sabo, ob službi na Ptuj tako rekoč znova rodil in kot zapozneli dedič slovenske moderne tudi v prevajalski umetnosti, kot prerojeni ptič Feniks, zablestel na slovenskem Parnasu.

Ob pripravah na drugi simpozij sem se napotil na Ptuj, da bi pri svojih bivših dijakih poizvedel, ali je morda kdo od nekdanjih Sovretovih ptujskih dijakov še živ. Od njih, ki so bili takrat že uveljavljeni zdravniki, sem zvedel, da še živi in je še pri močeh zdravnik dr. Fran Brumen, rojen na Kogu, najstarejši dijak iz razreda, ki mu je bil Sovrè leta 1919 ob nastopu svojega službovanja na Ptuj razrednik in ga popeljal do mature leta 1926.¹

Dr. Brumen je izrazil željo, da sam s spominskim govorom nastopi na našem simpoziju. Imel je kratek, vsebinsko bogat govor, ki se je s svojo živo neposrednostjo ne le meni, ampak vsem udeležencem neizbrisno vtisnil v spomin.²

Takole je začel:

3. januarja 1919 smo začeli s prvim slovenskim razredom na ptujski gimnaziji. Zbralo se nas je 29, bil sem najstarejši med vsemi. Zbrali smo se v razredu, kjer je bil na vratih napis Prima, se pravi, prvi razred latinske šole.

Kmalu je pozvonil zvonec, odprla so se vrata in z elegantnim korakom je vstopil gospod srednje postave, krepkega telesa, s strunnim korakom. Zevsovo glavo mu je prek visokega čela objemal črn svilen trak, ki se je prilegal kakor spodnji rob kraljevske krone in mu prekrival zaceljeno vdorino na čelu, ki mu je ostala po rani za spomin na fronto v Galiciji. Vsi smo osupnili, bil je impozanten vtis.

Kakor sveča vzravnana je obstal ob pultu in spregovoril:

»Določeni sem za razrednega profesorja vašega razreda. In to po moji želji! Nameravam ostati vaš profesor vseh osem let, do velike mature. Hočem preizkusiti in dokazati, kaj zmore eno nepretrgano vodstvo od primae do octavae. Obljubljam vam pravičnost, toda obenem neizprosno nepopustljivost. Ocenjeval vas bom zelo strogo, morda neusmiljeno ... Moje rešeto bo zelo redko, na njem bodo ostale samo večje ribe, prevejal vas bom temeljito!«

Elegantno se je priklonil in sedel za pult ...

Profesor Sovrè nas je učil latinščino, slovenščino in nemščino. Vse slovenščini namenjene ure in nekaj nemških je spremenil v latinske. Ostal je zvest svoji napovedi. Že na koncu prvega letnika nas je temeljito prevejal, ostalo nas je komaj kakšni dve tretjini. Tako je potekalo do male mature in v kvinti nas je ostalo komaj kakih petnajst. Zaradi strogega ravnanja z nami je imel težave in moral je na zagovor celo v Ljubljano. Ni odnehal. Pri veliki maturi nas je ostalo samo še devet iz prvega razreda. Osem let, vsak dan smo poslušali in občudovali moža, ki je bil vselej elegantno oblečen in vojaško natančen in strumen. Njegova predavanja so bila vselej perfektno izbrušena ...

Kot takega, po izbrušenosti, natančnosti in neizprosni zahtevnosti, so Sovreta ohranili v spominu tudi dijaki ljubljanskih gimnazij, med njimi bratranec moje mame, po poklicu geodet, ki me je na vsak način skušal odvrniti od študija pri Sovretu. Meni pa se je Sovrè precej drugačen vtisnil v spomin. Ko sem se od prve ure njegovega seminarja vrnil domov, me je oče vprašal: »No, kako je bilo? Si še živ po prvi uri pri Sovretu?«

»Tako lepo mi je bilo kot še pri nobenem profesorju. Prvi človek, ki me je v življenju ogovoril *Gospod Gantar*.« (Pred njim sem bil za vse samo *tovariš Gantar*.)

- 1) Podrobnejše podatke o dr. Franu Brumnu (1903–1987) navaja Iva Habjanič v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja*. Iz njih razberemo, da je dr. Brumen v (ptujskem) Tedniku objavil 300 poljudnih zdravstvenih člankov in 106 nadaljevanj z naslovom *Spomini Ptujčana – Vojna in zločin*, napisal je avtobiografski roman z naslovom *Zamujena življenja* in okoli 45 leposlovnih črtic. Žal pa *Novi slovenski biografski leksikon*, leta 2018 je že izšla črka B, ne premore gesla o tem zaslužnem ptujskem domoljubu, zdravniku in pisatelju.
- 2) Kot vsi referati simpozija tako je bil tudi govor Frana Brumna pozneje objavljen v *Sovretovem zborniku (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev 11, Ljubljana 1986, str. 17–18)*.

Res pa je znal biti Sovrè tudi neizprosno zahteven. Prvi izpit pri njem sem opravljal ob koncu junija 1951 – trajal je več kot dve uri – v neznosni, pasji vročini. Spraševal me je in do mozga vrtal v neverjetne podrobnosti, nato pa se dobrohotno nasmejal in rekel: »Vem, da sem vas ožel kot limono. Sem mislil, da se vam bo morda le kje kaj zataknilo, npr. ob sklanjatvi atenskega griča *Pnyx*. Pa ste mi tudi to ime lepo in pravilno sklanjali – kot rojen Atenec.«

Vsak seminar in vsak izpit pri njem je bil zame neko novo prijetno doživetje, ki me je vedno znova spravljalo v dobro voljo. V najlepšem spominu pa mi je ostalo srečanje, ko sem mu potem, ko sem imel za sabo eno leto obvezne vojaščine in že kar nekaj mesecev brezposelnosti, prišel na dom povedat, da sem naposled vendarle dobil mesto pripravnika na ptujski gimnaziji.

»Kaj? A prav slišim? Na ptujski gimnaziji?«

Oči so se mu zaiskrile in zažarele.

»Zdaj pa vidim, da hodite res po mojih stopinjah.«

Ko sem ga nato vprašal, kako mu je bilo tam, na Ptujju, mi je rekel: »Naporno, ampak lepo. Bojevati sem se moral kar na štirih frontah hkrati.«

Rad je imel vojaško izrazoslovje, saj je imel za sabo že pet let vojaščine.

In nato se je z mano razgovoril kot že dolgo ne:

»Prva, najtežja fronta je bila bitka za slovenščino na gimnaziji, ki je imela že dolgo polstoletno nemško tradicijo. Na Ptujju so zgradili dijaški dom, kamor slovenski dijaki sploh niso smeli biti sprejeti. Ko sem nastopil službo, je dve tretjini dijakov kot materin jezik navajalo nemščino. Ptujjska purgarija! Iz Beograda, ki je takrat odločal o vsem, so prihajali glasovi, da nemških gimnazij ne bodo financirali. Godrnjali so, da imamo Slovenci že preveč gimnazij: proračun za vso državo ne prenese več kot 80 gimnazij; po številu prebivalstva Slovenci, ki ne predstavljamo niti 10 odstotkov Jugoslavije, ne bi smeli imeti več kot osem gimnazij. Zato na Ptujju ostane samo nižja gimnazija, višji razredi pa naj se postopoma ukinejo. A se je ptujjska občina temu odločno uprla. Prvo leto sem imel v glavnem obvezen pouk slovenščine za vse nemške dijake višjih razredov, latinščine pa komaj za vzorec. Že naslednje leto pa se je to nesorazmerje spremenilo: slovenskih dijakov je bilo že več kot dve tretjini, nemških pa vsako leto manj. Tukaj smo res zmagali na celi fronti.«

Druga, manj uspešna pa je bila Sovretova fronta za nadaljnji obstoj klasične gimnazije, kakršna je bila ptujjska gimnazija že od svojega začetka. Spuščal se je v bitko za obstoj osemletne latinščine in šestletne grščine. A se je posebno grščini slabo pisalo, še zlasti potem, ko so kot alternativo v tretjem razredu gimnazije začeli uvajati francoščino.³ Občutkom poraženosti na tem bojišču je Sovrè dal duška v znamenitem predgovoru k prevodu Kralja Ojdipa, ki ga je zasnoval kot prvo poglavje iz »romana bližnje prihodnosti« z naslovom *Poslednji humanist*.

Tretjo, uspešnejšo fronto pa je Sovrè odprl s prevodi antične poezije, zlasti s prevodom Sofoklove drame *Kralj Oidipus* (1922) in Evripidove drame *Bratski spor* (1923). Tu je bila posebej prodorna njegova ideja, da mora biti prevod »metamorfoza pesnikove in prevajalčeve duše«. Njegova osebno obarvana in doživeta dikcija pa je – obenem z zrahljano metrično formo zbornskih spevov – prinesla radikalen prelom in obračun s prejšnjimi dobesednimi (v resnici pa suhoparnimi in pedantno natančnimi) filološkimi prevodi.

In ne nazadnje je Sovrè skoraj v istem času poleg poetične odprl še filozofsko fronto, ko je pri Mohorjevi družbi, takrat begunki na Prevaljah, v visoki nakladi izdal svoj prevod Platonove Apologije z naslovom *Sokratov zagovor*, zahtevno filozofsko besedilo, iz katerega vre »neizrekljivo zaupanje v zmagovito moč resnice«. Besedilo, ki tudi pozneje, v najbolj kritičnih obdobjih našega družbenega in narodnega obstoja, ni izgubilo svoje aktualnosti.⁴

»In kaj vse sem še počenjal v tistih letih! Najprej sem pol leta urejal Ptujjski list. Marsikaj, kar sem pozneje objavil, sem

začel snovati že na Ptujju, npr. latinsko čitanko *Lanx Saturata*, iz katere so zavele sveže sape v pouk latinščine. Na Ptujju sem spesnil tudi prvo od latinskih pesmi, Aškerčevo balado *Brodnik (Portitor)*, ki je nato izšla v Mentorju in v Živi antiki. In ne nazadnje sem Ptujčanom, še preden sem se od njih poslovil, prevedel in priredil vodnik po starodavni rimski Petoviji, po muzeju in mitrejih, ki jim ga je napisal istrski učenjak Abramič, poročen s Ptujčanko Dragico Bratkovič.«

»Ptuj je pomenil eno najlepših, najbolj rodovitnih obdobj v mojem življenju. Stanoval sem na mirnem kraju, v pritličju vile ob potoku Grajena. Na Ptujju sem se iz poprejšnje anonimnosti vzpel na slovenski Parnas.« Nekako s temi besedami je nato z neprikritim ponosom sklenil najin razgovor.

Preden zaključim, naj se še enkrat vrnem h govoru dr. Brumna. V njem je med drugim omenil tudi majski šolski izlet, ko jih je Sovrè kot razrednik popeljal na Kum in jim z vrha tega »zasavskega Triglava« razlagal:

»Poglejte tam doli, v tistem ovinku ob progi stoji mala čuvajnica, to je bil moj dom. Tu je moj oče opravljal službo železniškega čuvaja. Tam sva z očetom ob progi kosila travo za našo sivko. Travnika nismo premgli,« je nostalgичno končal in opazil sem, da so se mu v očeh zabliskale solze.

Ob tem sem se nehote spomnil nekega majniškega izleta iz mojih ptujjskih let, a ne na Kum. Profesor Rudolf Čeh, pozneje ravnatelj gimnazije, me je povabil, ali bi se mu hotel pridružiti, ko bo kot razrednik svoj peti razred, v katerem sem tudi jaz učil, popeljal na majniški izlet na Mrzlico. Ko smo se z vrha Mrzlice razgledovali čez pobočja, ki so bila vsa v najlepšem cvetju, sem omenil, da tam nekje od Mrzlice proti Savi leži mala vas Šavna Peč, od koder je Sovrè doma.

»To si morate pa enkrat kot njegov učenec malo bolj od blizu ogledati,« mi je rekel profesor Čeh. »Mi obljubite?«

Res sem mu obljubil. A je trajalo skoraj četr stoletja, preden sem dano besedo izpolnil. In mi ni bilo žal. Navezal sem stike s tamkajšnjimi domačini, ki so ponosni na svojega rojaka. Med njimi sem odkril tudi lokalnega kronista Antona Miheliča, ki je opisal zgodovino Šavne Peči in požar, ko je leta 1824 pogorela cela vas. V zapiskih omenja tudi neko staro skrinjo, v kateri je bilo na pokrovu znotraj napisano *Matheus Sorre*, iz česar naj bi pozneje nastal priimek Sovrè.⁵ V svojih zapisih tudi podrobneje opisuje hudo železniško nesrečo na progi, ko je bil Sovretov oče med udarcem ob lokomotivo tako poškodovan, da so ga invalidsko upokojili. Z odškodnino, ki jo je dobil od zavarovalnice, si je kupil hišo v Krškem, kamor se je z družino preselil in kjer je sin nadaljeval osnovno šolanje.⁶ Pa ne le mala Šavna Peč, vsa občina Hrastnik je ponosna na svojega rojaka, zato je svojo knjižnico, ki je bila pred leti prenovljena z evropskimi sredstvi, uradno preimenovala v *Knjižnico Antona Sovreta*. Uredili so tudi dobro markirano *Sovretovo pot*, ki vodi od Hrastnika do Šavne Peči.

Vesel sem, da je Sovrè tudi na Ptujju dobil ulico, ki se imenuje *Sovretova pot*, in da tudi ptujjska študijska knjižnica nanj ni pozabila, ampak skrbno hrani vse njegove knjige, rokopise in redka dragocena pričevanja iz tistih let. Dogodki in dosežki iz poznejših let, ko je Sovrè postal dramaturg ljubljanske Drame, profesor na ljubljanski univerzi, dvakratni Prešernov nagradjenec in član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, so seveda vsi dobro dokumentirani ne samo s fotografijami, ampak tudi s poročili v časopisih in drugih javnih občilih. Njegovi morda še veliko težji študijski in delovni napor v manjših okoljih, ki ga je tako prijazno sprejemalo in mu s svojim razumevanjem omogočalo in navsezadnje tudi tlakovalo pot do poznejših vrhunskih dosežkov, pa radi žal večkrat zbledijo in vse prehitro zatonejo v pozabo.

Zato si kot njegov nekdanji učenec in pohodnik po njegovih poteh želim, da bi tudi lepo ptujjsko mesto Antona Sovreta še naprej s ponosom in zvestobo ohranjalo v svojem spominu.

3) Na ptujjski gimnaziji so takšno alternativo uvedli že leta 1872/73, ki pa spočetka sploh ni ogrožala pouka grščine, saj se je za grščino odločalo veliko več dijakov kot za francoščino (v šolskem letu 1876/77 se je 28 dijakov odločilo za pouk grščine, 4 za francoščino, naslednje leto 23 za grščino, za francoščino pa samo še dva dijaka).

4) O tem zgovorno priča več poznejših prenovljenih ponatisov in izdaj Apologije pa tudi odmevne odrske uprizoritve. Prim. K. Gantar, *Sovretov prevod Platonove Apologije* (Prevalje 2013, str. 44–51).

5) Po obisku in ogledu Šavne Peči sem objavil članek *Rod in domačija Antona Sovreta* v reviji *Jezik in slovstvo* (27, 1981/82, str. 82–83).

6) Miheličeva hči Marija Kotnik mi je pozneje v pismu, datiranem 9. 12. 2010, poslala opis, kako je Sovrè z ženo Albino v svojih šestdesetih letih še zadnjikrat obiskal svojo rodno vas.

Prolog.

1. prizor.

ženem spremstvu iz dvorca in obstane pred skupino, ki
kralja; žec.

Oidipus.

Da Kadma mladurod pokaj

kitu prošnih oljk? Odkod

ij kadil? Lemu molitev jak

Ne maram, deca, tujih slov,

ki zato semu prišel sam med vas,

akogar. Oidipus jasni, zvan. (Obrujen k žecw:)

starec, - tebi gre beseda v teh

alekli. Sem? Var? Strah? Osup?

vas je prignalo? Strah? Osup?

ameram? Somalenam, kjer koli, trd

e bi ganil me vaš tužni zbor.

Joan, starec - tebi gre beseda v teh
alekli. Sem? Var? Strah? Osup?

Matej Hriberšek

Sovretov prevod Sofoklovega Kralja Ojdipa in njegova ustvarjalna leta na Ptuj

Obzorni!

Osrednji del pričujočega prispevka je Sovretov prelomni prevod Sofoklovega *Kralja Ojdipa*, ki je nastal kot njegov prvi knjižni prevod v času bivanja na Ptuj in je odločno zarezal v slovensko filološko stroko in tudi širše v slovenski kulturni prostor. Poleg prevoda, njegovih posebnosti in ozadja nastanka ter ohranjenega rokopisa, ki ga hrani Domoznanski oddelek Knjižnice Ivana Potrča Ptuj in je rokopisna rariteta skoraj brez primere, sta na kratko orisani tudi Sovretova izobraževalna pot in njegova ustvarjalnost iz ptujskega obdobja, ki je močno zaznamovalo in začrtalo Sovretovo nadaljnjo učiteljsko in strokovno pot.

Na poti do Ptuja

Iz vprašalne pole, ki jo je izpolnil 21. februarja 1921 še kot suplent (nadomestni učitelj), je razvidno,¹ da je Sovrè svojo izobraževalno pot začel v Zidanem Mostu, kjer je najprej obiskoval tri razrede ljudske šole, četrtega pa v Krškem. Nižjo gimnazijo je obiskoval v Celju, in sicer samostojne gimnazijske razrede z nemško-slovenskim učnim jezikom. V 1. razredu (1898/1899), kjer je bil med najboljšimi učenci, je bil njegov učitelj latinščine in slovenščine Ivan Tertnik, ki je na Sovreta močno vplival.² V 2. razredu je bil znova med najboljšimi; njegov razrednik je bil prav tako Tertnik.³ Za 3. razred ni podatkov (gimnazijsko izvestje ni ohranjeno), v 4. razredu pa je bil spet med najboljšimi; tega leta je Ivan Tertnik zapustil gimnazijo in odšel na 2. državno gimnazijo v Ljubljano.⁴ Višjo gimnazijo je Sovrè obiskoval v Ljubljani, a ne klasične gimnazije, ampak 2. cesarsko-kraljevo državno gimnazijo (zdaj Gimnazija Poljane). V 5. in 6. gimnazijskem razredu je bil znova med najboljšimi dijaki, njegov razrednik pa je bil dr. Oton Jauker, začasni učitelj, varuh zemljepisnih in zgodovinskih učil, ki je poučeval nemščino, zemljepis in zgodovino v 5., 6. in 7. razredu.⁵ V 7. razredu ga ne najdemo nad najboljšimi, je pa znova med njimi v 8. razredu; obe leti je bil njegov razrednik Ignacij Fajdiga, c. kr. profesor VII. činovn. reda, varuh prirodoslovnim učilom, ki je učil matematiko v 5., 6., 7. in 8. ter prirodoslovje v 7. in 8. razredu.⁶

Iz omenjene vprašalne pole⁷ je razvidno tudi, da je v letih 1906–1907 služil vojaški rok in da je med letoma 1908 in 1912 študiral klasično filologijo najprej na Dunaju in nato v Gradcu. Leta 1912 je bil v Gradcu potrjen za latinščino in za grščino na nižji stopnji brez zgodovine in iz slovenščine kot učnega jezika. V obdobju od 16. septembra 1912 do 15. septembra 1913 ga najdemo med učnim osebjem 2. državne gimnazije v Ljubljani: naveden je kot Anton Sovrè, namestni gimnazijski učitelj, c. in kr. poročnik v rezervi pri 96. pešpolku, do 5. maja razrednik v 3. c, poučeval pa je nemščino v 1. b in latinščino v 3. c. Deželni šolski svet mu je z razpisom z dne 17. oktobra 1912, št. 7803, podelil dopust od 26. oktobra do 9. novembra 1912.⁸ Od 16. septembra 1913 do 1. januarja 1919 je bil zaposlen na slovenski državni gimnaziji v Gorici; kot poročnik v rezervi je bil razrednik 1. b razreda, knjižničar dijaške knjižnice, učil pa je latinščino, slovenščino in nemščino v 1. b razredu v skupnem obsegu 16 ur na teden.⁹ V obdobju 1913–1918 je bil Sovrè častnik v avstrijski vojski (na fronti v Karpatih in v Črni gori). Prva svetovna vojna je sicer povzročila velike kadrovske težave zaradi pomanjkanja zlasti mlajših profesorjev, ki so bili mobilizirani v vojsko in poslani na različna bojišča. Med profesorji klasičnih jezikov lahko posebej omenimo dva, ki sta bila tudi odlikovana: Marka Bajuka, nadporočnika in bataljonskega adjutanta, ki je prejel *signum laudis*, najvišje priznanje,

- 1) ZAP, Gimnazija Ptuj, šk. št. 96, Personalni spisi.
- 2) Programm des k. k. Staats-Gymnasiums in Cilli. Herausgegeben am Schlüsse des Schuljahres 1898/1899. Cilli, 1899, str. 95.
- 3) Programm des k. k. Staats-Gymnasiums in Cilli. Herausgegeben am Schlüsse des Schuljahres 1899/1900. Cilli, 1899, str. 96.
- 4) Programm des k. k. Staats-Gymnasiums in Cilli. Herausgegeben am Schlüsse des Schuljahres 1901/1902. Cilli, 1899, str. 81, 95.
- 5) Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1902/1903, str. 55; Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1903/1904, str. 59.
- 6) Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1904/1905, str. 88; Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1905/1906, str. 72.
- 7) Gl. op. 1.
- 8) Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1912/1913, str. 30, 33.
- 9) Prvo izvestje c. kr. slovenske državne gimnazije v Gorici v šolskem letu 1913/14, Gorica 1914, str. 11.

bronasto in srebrno svetinjo, in Antona Sovreta, ki je bil nadporočnik pri 96. pešpolku in prav tako odlikovan s *signum laudis*, vojaškim zaslužnim križcem z vojno dekoracijo zaradi hude rane, ki jo je utrpel v boju.¹⁰ Klasična filologija je imela po prvi svetovni vojni vsaj to srečo, da je bila ob verouku edina stroka, ki se ni soočala s pomanjkanjem pedagoškega kadra; pri vseh drugih predmetih je bilo na voljo premalo učiteljev.¹¹

Od 1. januarja 1919 naprej je bil Sovrè zaposlen na državni realni gimnaziji na Ptuju.¹² Takoj se je dejavno vključil tudi v delovanje odseka za klasično filologijo Društva slovenskih profesorjev, ki je na tretjem sestanku 16. februarja 1919 obravnaval položaj klasičnih jezikov, še zlasti grščine: za razpravo, na kateri so obravnavali prihodnost grščine, razloge za njeno ohranitev in ugovore proti njej ter vprašanje temeljite reforme pouka, je Sovrè s Ptuja poslal prispevek na to temo.¹³ Na ptujski gimnaziji je v novih političnih razmerah prihajalo do pospešene menjave kadrov in njene popolne slovenizacije: nemški učitelji so jo zapuščali, nadomeščali pa so jih slovenski profesorji.¹⁴ Sovrè sicer še ni imel dokončanega študija, ki ga je začel na dunajski univerzi in nato nadaljeval na graški,¹⁵ a mu je to uspelo na novoustanovljeni ljubljanski univerzi. Iz spominov njegovih učencev je jasno, da se je povsem vživel v ptujsko okolje in družbo: da je bil duhovit in zabaven družabnik ter veseljak in vsestransko dejaven: da je poleg redne službe upravljal še profesorsko in dijaško knjižnico, z dijaki je pripravljal akademije, urejal je Ptujski list (od aprila 1919 do 28. marca 1920; verjetno je bil tudi avtor številnih uvodnikov, pod katere se ni podpisal), dejaven je bil v Čitalnici, bil je aktiven član Sokola (nekaj časa celo starosta), odbornik muzejskega društva, blagajnik Podpornega društva za revne dijake in predsednik organizacije vojnih invalidov, slovel pa je tudi kot govornik.¹⁶ Sedemnajstega novembra 1921 je Sovrè na Okrajnem glavarstvu Ptuj podal in podpisal naslednjo učiteljsko prisego: »Jaz, Anton Sovrè, prisegam pri Vsemogočnem Bogu, da hočem vladajočemu kralju Aleksandru I. zvest biti in da hočem svoje službene dolžnosti točno in vestno izvrševati po ustavi, zakonih in zakonitih naredbah predpostavljenih mi oblasti. Tako mi Bog pomagaj!«¹⁷ S tem je dobil polna učiteljska pooblastila ter naziv in pravice profesorja; kot tak je slovel po pravičnosti, zahtevnosti in strogosti, kar omenjajo tudi njegovi učenci v svojih spominih nanj, npr. Fran Brumen;¹⁸ v Brumnovem razredu jih je od 29 dijakov, kolikor se jih je vpisalo v prvi letnik gimnazije, do 8. gimnazijskega razreda in mature prišlo samo devet.

Prvi pisateljski začetki

Ko je Sovrè začel leta 1919 službovati na Ptuju, za sabo ni imel obsežnega opusa (Kajetan Gantar duhovito govori o Sovretovih »sedmih suhih letih«),¹⁹ ampak zgolj nekaj črtic, objavljenih v časopisju, in dva članka o Tolstoju; vsi ti prispevki so nastali v njegovih dijaških in študentskih letih. Zanimivo pa je, da nobeno delo ni bilo iz njegove primarne stroke: filologije. Njegove prve tri mladostne objave, ki so izšle v Slovenskem narodu, so melodramatično-tragične in močno čustveno obarvane, vse tri pa povezuje tematika nesrečne ljubezni. Črtica *Njena duša*²⁰ je tragičen oris dekleta in njene

nesrečne ljubezni, ki se konča z rojstvom otroka, ko jo zapusti fant. Motiviko nesrečne ljubezni je Sovrè nadaljeval v črtici *Vzdrhtel je list*,²¹ v kateri opisuje zgodbo zaljubljenega mladeniča, ki ga pot zanese v tujino, njegova izbranka pa se medtem poroči z drugim, njegovo bolečino ob tem, ponovno naključno srečanje z njo in čustva, ki se ob tem zbudijo. Črtica *Utrinki*²² orisuje nesrečno ljubezensko zgodbo mladeniča, v svojih razmišljanjih razpetega med hrepenenjem po nekdanji ljubezni, ki ga je zapustila, in strastno ljubeznijo do poročene ženske, ki mu izkazuje očitno naklonjenost. Ob prebiranju teh črtic se bralec ne more otresti misli, da je morda Sovrè na papir prelival resnične zgodbe, bodisi lastne bodisi iz domačega okolja. Dva mladostna prispevka je Sovrè posvetil predstavitvi Tolstoja in njegovega svetovnega nazora, najprej v 5. in 6. letniku Omladine,²³ nato pa je svoja razmišljanja predstavil še v prispevku ob 25-letnici Pedagoškega društva v Krškem.²⁴

»Sovrè – v vas vse vrè!«

Te besede je Sovretu še v njegovih študentskih letih menda namenil Ivan Tavčar in z njimi zelo slikovito in natančno zadel Sovretov značaj. Najbrž lahko z njimi razložimo tudi vznik Sovretovega ustvarjalnega in še zlasti prevajalskega dela v času, ko je živel na Ptuju. Kaj je bila glavna spodbuda za to, lahko zgolj ugibamo. En razlog je bil najbrž konec vojne, ki je Sovreta zelo zaznamovala, ter nove politične okoliščine z nastankom nove države, svobodo jezika in koncem nemškega pritiska, po drugi strani pa tudi odmaknjenost od velikomestnega vrveža v mesto, ki mu je bilo blizu zaradi svojih antičnih korenin ter bogatega zgodovinskega izročila. Vse to je omogočilo, da se je začel razvijati ne le kot učitelj, ampak tudi kot prevajalec in strokovnjak. V svojem ptujskem obdobju je Sovrè iz skoraj popolne brezimmnosti postal eno najvidnejših imen slovenske intelektualne elite; v šestih letih si je pridobil sloves najuglednejšega prevajalca iz klasičnih jezikov, ki so mu priznavali tudi mojstrsko obvladovanje materinščine, postal pa je tudi priznan strokovnjak na področju filologije in starinoslovja. Rezultat Sovretovih ptujskih let je šest knjižnih prevodov in vrsta drugih objav, ki bodo predstavljene v nadaljevanju. Začetek prevajalske dejavnosti zaznamuje prevod 5. pesmi iz zbirke Katulovih pesmi, ki ga je Sovrè objavil v Ljubljanskem zvonu.²⁵ Pesem, ki jo je Katul posvetil svoji ljubici Lezbiji (*Vivamus mea Lesbia, atque amemus*), je Sovrè prevedel v prostem verzu, jo drugače, kakor je v originalu, nadgradil še z rimo in razdelil na štiri kitice (za primer navajam prvo kitico):

Vživájva življenje, ljubíva,
pustíva filistre, deklè!
Naj godejo srepogledi
kaj nama do tega, mar ne?

Kratka ljubezenska pesmica pa večini tedanjega bralstva še ni dajala slutiti, da je že bil v delu prevod, ki je pomenil prelomnico v Sovretovi prevajalski karieri, obenem pa tudi prelomnico na področju prevajanja iz klasičnih jezikov in s tem novo poglavje v odkrivanju antike za slovensko bralstvo.

10) Hriberšek 2005: 94; Schmoranzer 1915.

11) Hriberšek 2005: 222–223.

12) Gl. op. 1.

13) Tajnikovo poročilo na občnem zboru dne 2. junija 1918. Izvestja Društva slovenskih profesorjev 1919: 2–5; Redni občni zbor dne 15. XII. 1918; prav tam 14–23, 31–33.

14) 51. izvestje državne realne gimnazije na Ptuju. Ptuj, 1929, str. 23.

15) Gantar 1970: 82.

16) Ptujski list 3 (1921), št. 48 (25. december), str. 2; Alič 1963; Gantar 1970; Brumen 1986; Slovenec 52 (1924), št. 86 (13. april 1924), str. 6; Mira Petrovič: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/anni-poetovienses.html> (dostop 10. marca 2019).

17) Gantar 1970: 83; Mira Petrovič: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/anni-poetovienses.html> (dostop 12. marca 2019).

18) Brumen 1986: 17.

19) Gantar 1970: 82.

20) Sovrè 1905a.

21) Sovrè 1905b.

22) Sovrè 1907.

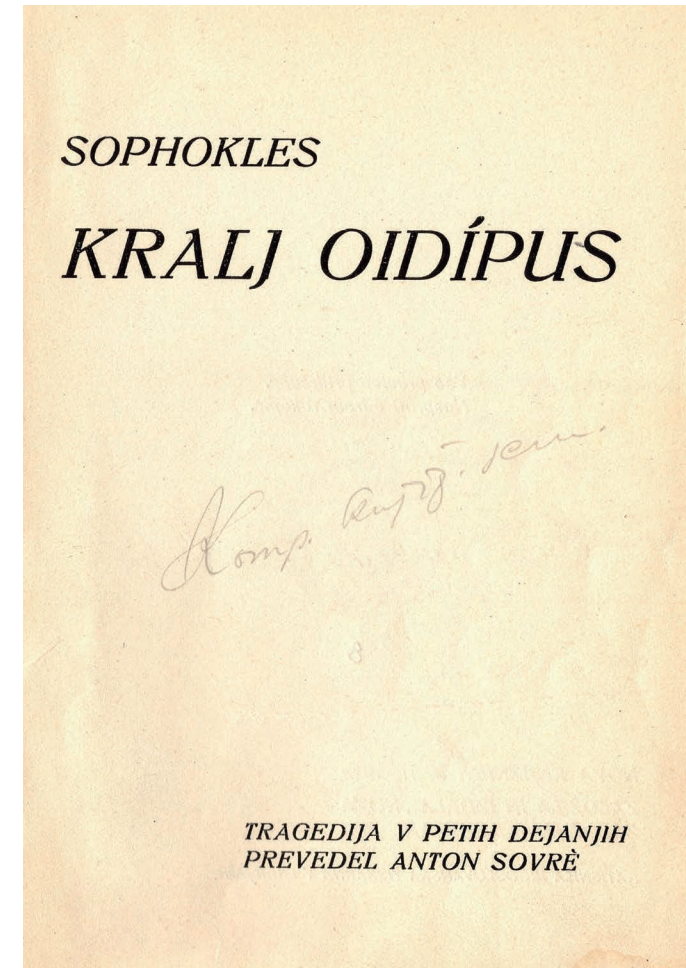
23) Sovrè 1908/1910.

24) Sovrè 1911. Prim. tudi »Ob 25-letnici 'Pedagoškega društva' v Krškem«. Učiteljski tovariš 51 (1911), št. 30 (28. julija), str. 3.

25) Sovrè 1921.

Sofoklov *Kralj Oidípus* – Sovretov prevajalski knjižni prvenec

Prevod Sofoklove tragedije *Kralj Ojdip*, ki jo je Sovrè izdal pod naslovom *Kralj Oidípus*, je izšel pred oktobrom leta 1922.²⁶ Broširana knjiga v vrednosti 22 Din, ki je izšla pri Novi založbi kot osma knjiga zbirke Nova knjižnica, ni bila čista novost, saj jo je že leto poprej (leta 1921) napovedal prevodni odlomek iz tragedije, ki ga je Sovrè objavil v prvi številki Ljubljanskega zvona.²⁷ Knjižni prevod je dokončal julija 1921 v svojem pritličnem stanovanju v vili Karel ob Grajeni. Vendar pa je ta prevod posebnost ne le kot Sovretov prevodni knjižni prvenec, ampak tudi zato, ker Domoznanski oddelek Knjižnice Ivana Potrča Ptuj v svoji zbirki hrani izvorni Sovretov rokopis prevoda *Kralja Oidípa*.²⁸ Takšni rokopisi so prava rariteta. Ohranjenih rokopisov sicer neobjavljenih prevodov je v depojih knjižnic, arhivov in muzejev na Slovenskem kar nekaj, vendar je njihova umetniška raven večinoma povprečna, največkrat pa so omejeni le na prevodne odlomke.²⁹ Rokopisi del, ki so izšla tudi v tiskani obliki, pa so redki, a zanimivi, ker njihova vrednost ni le arhivska, ampak tudi dokumentarna, saj nam ponujajo možnost vpogleda v prevajalsko delo in razvoj posameznika, možnost natančnejše analize in primerjave, kako je prevajalec pristopal k prevajanju in reševanju prevajalskih zagat v različnih fazah nastajanja prevoda ter odkrivanje morebitnih sprememb. Čeprav je Sovrè pozneje izdal številne prevode, ki so po obsegu in jezikovni podobi presegali *Kralja Oidípa* (npr. *Iliada*, *Odiseja*, *Lukrecij*, *O naravi sveta* ...), pa vendar nobeden od njih ni v slovenski prevodni književnosti pomenil tako globoke prelomnice kakor prav ta prvenec. Ob splošnem pomanjkanju prevodnih del iz klasičnih jezikov bi se Sovrè sicer lahko odločil za kako drugo delo, vendar pa izbira Sofoklovega *Kralja Ojdipa* najbrž ni bila naključna. Ta tragedija velja za umetniško, vsebinsko in strukturno eno najbolj dognanih, bila je del železnega repertoarja pri lektiri grškega jezika na gimnazijah, hkrati pa ima tudi globoko pretresljivo vsebino in sporočilnost, ki je v vseh obdobjih prevzela in ganila gledalstvo. Sam v uvodu razkrije, da so izhodišče njegovega prevodnega dela »grandioznega Sophoklovega Kralja Oidípa«³⁰ temačne misli glede prihodnosti klasične izobrazbe in klasičnih jezikov; in »če bodo res kmalu zaprli v kletko poslednjega čudaka, ki bo čital Homerja v izvorniku, naj bi živeli klasični mojstri vsaj v prevodih dalje; morda bo le segel kdo tu in tam po njih«. ³¹ Izhajal je iz zavedanja o povprečnosti dotedanjih prevodov, pa tudi prepričanosti v to, da bi v slovenščini nujno morali imeti prevode vseh del klasične književnosti; močan vzgib za prevod je bila želja, da bi v slovenski prevodni književnosti zapolnil to široko vrzel.³¹ Ali se je prevoda lotil na lastno pobudo ali je impulz zanj prišel od drugod, ni znano. Kot možen vzor se ponuja Sovretov stanovski kolega in prevajalski predhodnik Fran Omerza, ki je nekaj let prej objavil filološko dosleden in izvorniku strogo zvest prevod. Pri delu mu je svetoval in končni izdelek ocenil Joža Glonar.³²

Sophokles–Sovrè, *Kralj Oidípus*, 1923

Naslov in posvetilo

Pri naslovu ni posebnosti, če odmislimo način, kako Sovrè sloveni antična imena (o tem več v nadaljevanju). Na 3. strani pa beremo besedilo posvetila:³³

Prevod hvaležno poklonim svojemu učitelju, profesorju
dr. Ivanu Tertniku,
ki je vodil nekoč moj plahi korak, da sem našel v sveti
hram grške poezije.

Prelagatelj.

Sovrè je svoj prevajalski prvenec torej posvetil svojemu učitelju na nižji gimnaziji Ivanu Tertniku, s katerim je ohranil stike tudi v višji gimnaziji; Tertnik je bil tudi njegov mentor na prvem službenem mestu na 2. državni gimnaziji (zdaj Gimnazija

26) Gl. Naprej. Glasilo Socialistične stranke Jugoslavije 6 (1922), št. 223 (sreda, 4. oktobra), str. 3.

27) Sophokles–Sovrè 1921. Gl. tudi Mladika 2 (1921), št. 4, str. IV.

28) Domoznanski oddelek KIPP, Zbirka Rokopisov, S-13132-D.

29) Prim. tudi Starc - Križman 1986: 33.

30) Sophokles–Sovrè 1922: 7.

31) Sophokles–Sovrè 1922: 7.

32) Sophokles–Sovrè 1922: 8.

33) Sophokles–Sovrè 1922: 3.

Poljane) in ostala sta prijatelja vse življenje.³⁴ Sovrè mu je podaril tudi poseben, v usnje vezan izvod prevoda s številnimi popravki in zanimivimi obrobni opazkami in naslednjim grškim posvetilom:

Ὅπως εὐνοικῶς μνημονεύης τοῦ ἐρμηνευτοῦ, ὃς οὐκ ὀλίγας νύκτας διηγρῦπνηκῶς σοὶ μόνῳ ἡδονὴν παρασχίσων τοῦτο τὸ ἔργον ἐπετέλεσεν.

Da se boš blagohotno spominjal prevajalca, ki je prebedel nemalo noči in to delo dokončal samo zato, da bi ti naredil veselje.³⁵

Predgovor

Resnična posebnost knjige je njen predgovor. Ko ga beremo, iz njega diha neka zloveščost, ki jo težko pojasnimo; občutek imamo, kot da se pred nami razgrinja kriminalka z mračno vsebino ne pa ena največjih dramskih klasik evropske književnosti nasploh. Predgovor Sovrè začenja izjemno dramatično; zaradi povednosti in aktualnosti ga navajam v celoti:

Visoko pod streho sedi v mračni mansardi suh, sključen starec pri zveženi mizi; ohlapna halja brez šva mu odeva koščene ude; na golih nogah nosi sandale; lica so mu upadla, veka rdeče nabrekla in brez trepalnic; iznad tenkih ušes mu štrlita šopa sivih las; s široke pleše se mu odbija par svetlobnih trakov, ki škilijo s sramežljivo zvedavostjo skozi malo okence na poševni steni.

Železna rešetka stoji od zidu do zidu: za rešetko starec, pred njo policist. Po priprostih stolih in po tleh leže grmade starih, debelih knjig s čudnimi, prečudnimi naslovi; kake kljuge so to, milost božja! In pred starcem na mizi prav taka knjiga, s prav takimi kljukami; in mož celo čita iz nje in glej – rahla rdečica mu plane za hip v usehla lica, oko se mu užge v medlem soju in koščeni prstje mu nervozno poigravajo ... Zatohel vonj po preperelem papirju je razlit po sobi.

Ozke stopnice zaškripljejo pod koraki; zamolklo mrmranje ... pritajen šepet ... vrata se boječe odpro; gruča ljudi se oklevaje gnete med podboji. Najkorajžnejši se osrči in stopi naprej; za njim ostali. Videti jim je, da niso iz naših krajev; oddaleč so prišli, pa stojé pred rešetko in boljčijo s plašno - glupimi očmi na čudni stvar v kletki in z grozo si šepčejo:

»Lej ga, v grških bukvah bere; strašno.«

»Gorje, če uide,« vzdihne drugi.

»Premalo je en policist,« zastoka tretji; »trije bi morali biti.«

Starec pa čita in čita, zapiše zdaj pa zdaj beležko v zvezek poleg sebe, pogleda v drugo, še debelejšo knjigo, pa čita dalje in prav nič ne vidi, kaj se godi okrog njega ...

Tujci zapusté sobo; še molčé, še jih duši strah in komaj na cesti, v solnčnem svitu jih pusti môra in jezik se jim razveže ...

Tako nekako se bo začelo prvo poglavje v Poslednjem humanistu, romanu bližnje bodočnosti; pisan bo za izobražene sloje; naklada bo kopnela ko sneg v maju; v treh tednih bo treba nove izdaje. Še Cankarjeva Erotika bo zavistno bledela ob tolikšnem uspehu.

Mržnja do humanističnih študij raste; vedno glasneje zvené klici, kako nepotrebno in nepraktično je učenje klasičnih jezikov, posebno grščine, tega španskega škornja, ki uklepajo vanj rablji - pedagogi nesrečno mladino. Vzrokov za to mržnjo je – navidez – sto; ne bom jih premleval; najtehtnejši pa ni »moderni duh časa«, tudi ne »potreba praktične izobrazbe«, temveč žalostno neumevanje in plitkost, ki ne vé, kaj je postalo človeštvo, odkar ima svoje korenine v antiki in kaj bi bilo brez nje. 'Essetai êmar' pojo zlovešči skovirji, pa ne vedo, da bi bila enostranska strokovna izobrazba duševni

gibkosti na kvar; da bi trpel globlji estetski nazor o življenju in njega notranjih vrednotah; da bi gojenje praktičnih znanosti brez protiuteži v humanizmu izsušilo živi vir, ki zajema iz njega harmonično zaokrožena izobrazba; ne vedo, da sloni poglobljenje duha, sistematsko duševno delo, filozofsko mišljenje, smisel za lepoto in umetnost, gnetenje in klesanje značajev v pretežni meri na humanističnem študiju.³⁶

Kaj je Sovreta napeljalo k tako črnogledemu razmišljanju in napovedim v uvodu k svojemu prevodnemu prvencu? To so bile splošne razmere na področju šolstva, ki so bile klasično-humanistični izobrazbi izrazito nenaklonjene.³⁷ V šolskem letu 1918/19 je bilo v Sloveniji 13 srednjih šol: štiri klasične gimnazije (Ljubljana, Maribor, Šentvid in Kranj; ta je bila leta 1925 preoblikovana v realno gimnazijo), sedem realnih gimnazij (Celje, Kočevje, 2. realna gimnazija Ljubljana, 3. realna gimnazija Ljubljana, Novo mesto, Ptuj, Murska Sobota) in dve realki (Ljubljana, Maribor).³⁸ Po vojni so bile na novo ustanovljene še štiri: državna gimnazija v Murski Soboti, privatna frančiškanska gimnazija v Kamniku (s samo štirimi višjimi razredi za izobraževanje bodočega duhovniškega kadra), privatna salezijanska gimnazija v Veržeju pri Ljutomeru ter državna gimnazija in učiteljsišče v Velikovcu.³⁹ Kljub temu pa je kmalu postalo jasno, da je nova šolska uprava klasično-humanistični izobrazbi zelo nenaklonjena. V šolski sferi so delovale tri struje. Prva so bili radikalci, ki so hoteli doseči popolno odpravo pouka latinščine in grščine, kar bi pomenilo konec razlik med gimnazijo in realko, s tem pa bi se uresničil v določenih krogih želeni koncept enotne srednje šole; v drugi so bili povezani filologi in zagovorniki klasične izobrazbe, ki so si prizadevali za ohranitev obeh predmetov, tretja, zmerna struja pa si je prizadevala za dosego kompromisa med obema stranema.⁴⁰

Prva svetovna vojna je pustila pečat tudi na pouku klasičnih jezikov; učitelji so za krepitev domoljubja in ohranitev spomina na vojni čas večkrat vključevali vojne teme v pouk; tak je primer prav Sovreta, ki je leta 1919 dal učencem 1. gimnazijskega razreda nalogo na temo prve svetovne vojne; napisati so morali spodbudni nagovor vojakom. Naloga je odmevala tudi v širši javnosti.⁴¹

Klasična jezika sta že leta 1919 postala eden glavnih kamnov spotike; vrstile so se ankete, predavanja, predstavniki nasprotujočih si struj so imeli številna predavanja in srečanja ... Še posebej je bila na udaru grščina: a njeno ohranitev so zagovorniki utemeljevali s pomenom grštva in grške kulture kot glavnega vira evropske kulture, pa tudi kot enega osnovnih temeljev novonastale države: historizem in umeščenost jugoslovanskega prostora med zahod in vzhod naj bi zahtevala ohranjanje kontinuitete, ki jo zagotavljajo klasično izobraženi ljudje.⁴² Vrstila so se posvetovanja in diskusije o teh vprašanjih, a do vidnejših sprememb ni prišlo. Leto 1920 je sicer minilo precej mirno; za zagovornike klasične izobrazbe je bil pomemben dogodek tega leta ustanovitev Društva prijateljev humanistične gimnazije 19. junija 1920 kot odgovor na vse hujša nasprotovanja klasično-humanistični izobrazbi.

A že sredi leta so šolske oblasti v Beogradu objavile predlog načrta za reformo srednje šole,⁴³ ki je vnesel hudo razburjenje v kroge zagovornikov humanistične izobrazbe. Predlog je predvideval popolno ukinitvev pouka klasičnih jezikov v vseh nižjih gimnazijah, tudi klasičnih, in uvedbo pouka živega jezika, od 5. razreda naprej pa delitev srednje šole na tri smeri: klasično gimnazijo, kjer bi bila latinščina obvezna, grščina pa fakultativna, realko (brez klasičnih jezikov) in realno gimnazijo z majhnim obsegom obvezne latinščine. Predlog je bil izdelan glede na ureditev srednjega šolstva v Srbiji; za Slovenijo bi načrt pomenil prepolovitev pouka obeh jezikov.⁴⁴ Slovenski profesorji so se zelo trudili, da ne bi prišlo do ostrih rezov v

36) Sophokles–Sovrè 1922: 5–6.

37) Hriberšek 2005: 229–243.

38) Turk 1939: 183–184.

39) Vajda 1921: 452.

40) Schreiner 1919: 57–59; Dolenc 1996: 33.

41) Vajda, Franc: »Moderna latinska naloga.« Popotnik 40 (1919): 170.

42) Gl. Izvestja Društva slovenskih profesorjev 1919: 32; Debevec 1919: 144–146; Dolenc 1919: 198–199, 207.

43) Dolenc 1996: 157.

44) Črnič, Ivan: »K nameravani reformi srednjih šol.« Slovenec 49 (1921), št. 130 (11. junija), str. 2.

34) Debevec 1937/1938; Gantar, Kajetan: »Tertnik, Ivan (1859–1941).«

<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi694636/#slovenski-biografski-leksikon> (dostop 27. marca 2019).

35) Gantar 1969: 288; Gantar 1986: 15.

šolsko strukturo slovenskega šolstva, vendar so večinoma naleteli na gluha ušesa. Učinkovitost pa je oteževala tudi njihova neenotnost.⁴⁵

V začetku januarja 1922 je prosvetno ministrstvo vsem srednješolskim zavodom v Sloveniji poslalo v pretres *Nacrt zakona o srednjim školama u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca*, ki je sprožil val polemik, saj Slovenci in Hrvati niso bili soudeleženi pri njegovi pripravi. Učni načrt je predvideval številne olajšave za srednješolski pouk, s čimer je po mnenju nasprotnikov reforme zarezal v eno njenih bistvenih nalog: da s svojo težavnostjo med dijaštvom opravi potrebno selekcijo. Najbolj sta bili na udaru prav latinščina in grščina, ker jima je bilo odmerjenih največ ur, in dijaki, ki so bili uspešni pri teh predmetih, so bili praviloma boljši tudi pri drugih predmetih in so v celoti dosegali boljši učni uspeh.⁴⁶ Za zagovornike humanistične gimnazije je bil najspornejši 4. člen, ki je določal uvedbo enotne nižje srednje šole brez pouka klasičnih jezikov; latinščina bi bila vključena v predmetnik šole v višji klasični in realni gimnaziji (v obeh kot obvezni predmet, v realni gimnaziji v zmanjšanem obsegu), grščina pa bi postala fakultativni predmet. Sploh pa je bil učni načrt v celoti nejasno zastavljen, pomanjkljiv in zasnovan na absolutnem centralizmu, ker je vse odločitve prepuščal prosvetnemu ministru. Z uveljavitvijo takšnega zakonskega predloga bi Slovenci in Hrvati ostali brez tradicionalno uveljavljenih humanističnih gimnazij.⁴⁷ Še naprej pa so enotnost slabila notranja trenja v učiteljskih vrstah.

K temu je treba dodati, da so v nekaterih primerih k nepriljubljenosti klasičnih jezikov pripomogli učitelji sami, zlasti taki, ki niso zmogli preseči rigidnih, okostenelih in preživetih učnih, vzgojnih in metodičnih okvirjev in ciljev pouka. Tudi univerza je bila še v povojih in oddelek za klasično filologijo, čeprav je bil eden od ustanovitvenih oddelkov Univerze v Ljubljani, je bil šele v fazi ustanavljanja. A takšna je bila nova politična stvarnost. Razmere so bile torej vse prej kot v prid humanistiki in jasno se je pokazala glavna značilnost prosvetne politike v tem obdobju: prevlada političnih interesov in zahtev birokratskega aparata nad pedagoškimi in strokovnimi argumenti.

In to je bilo ozadje Sovretove v preobleko ostre satire zavite kritike in malodušnega pogleda na razmere; pesimizma, ki se ga je navzel, se tudi pozneje ni mogel otresti: »Horoskop naše humanistične izobrazbe kaže na smrt. Nekaj desetletij še, pa boš na Slovenskem težko našel človeka, ki bi si utegnil po izvirnikih ustvariti sodbo o edinstveni veličini grške in deloma rimske literarne umetnosti, ne glede na neizmerno obilico drugih iz antike izvirajočih duhovnih dobrin, ki črpa iz njih evropska kultura oživljajoče moči.«⁴⁸ Podobne tesnobne misli pri njem opazamo tudi pozneje, niso pa v tem obdobju nič posebnega; so odraz splošne, klasično-humanistični izobrazbi izrazito nenaklonjene klime, ki jo je zaznamovala gonja proti klasično-humanistični izobrazbi in obema klasičnima jezikoma.

Uvod⁴⁹

V uvodu Sovrè bralca seznanj z vsemi relevantnimi podatki, nujnimi za razumevanje dela. Ne gre za znanstveno razpravo, ampak za visoko strokovno, pa vendar dovolj poljudno, nazorno in natančno predstavitev, ki je hkrati jedrnata in bralca seznanj z vsemi nujnimi informacijami za razumevanje tragedije. V njej oriše izvor drame, opiše namen in snov tragedije, njen razvoj, nastanek tragiških trilogij in tetralogij, gledališče, uprizoritve, gledališke reforme, Sofoklov življenjepis in njegove zasluge na področju tragiškega pesništva, slog in verz, mitološko ozadje zgodbe o Ojdipu, zgradbo in analizo tragedije *Kralj Ojdip* z grafičnim prikazom tragiškega dejanja, njeno osnovno idejo in značaje v njej, uspehe tragedije v antiki in poznejši vpliv, na koncu pa navede še nekaj uporabljene strokovne literature. Gre za informativen in poučen oris tragedije kot zvrsti, njenih predstavnikov in dosežkov, še zlasti pa Sofokla in njegovega *Kralja Ojdipa*, ki je v prijetno berljivem, tipično Sovretovem slogu napisan informativno in poučno.

45) Za natančnejši oris gl. Hriberšek 2005: 227–244.

46) Prim. Vajda 1922: 309, 311, 313.

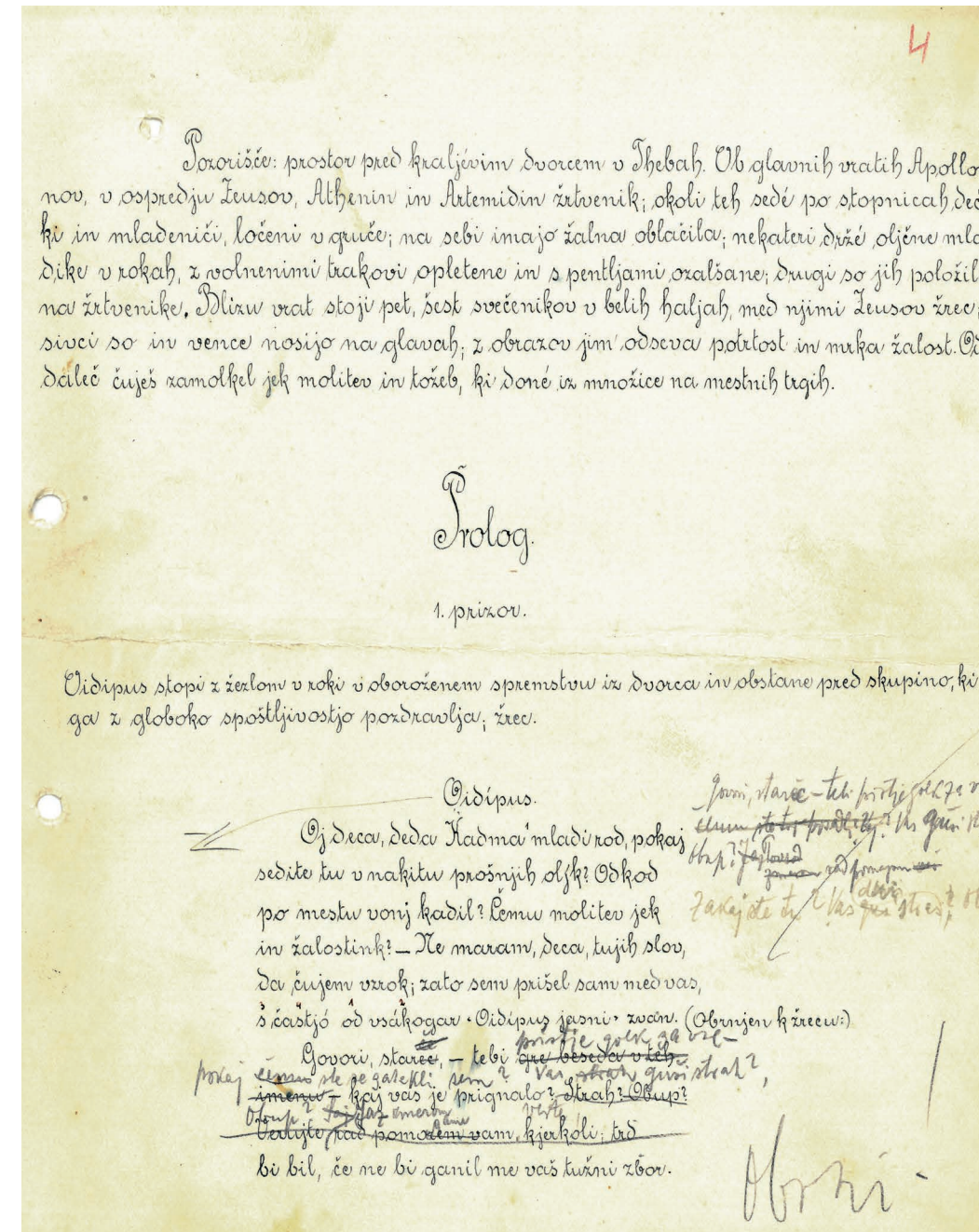
47) Vajda, Franc: »Načrt zakona za srednje šole.« Jutro 3 (1922), št. 13 (15. januarja), str. 5.

48) Sovrè 1925b.

49) Sophokles–Sovrè 1922: 9–33.

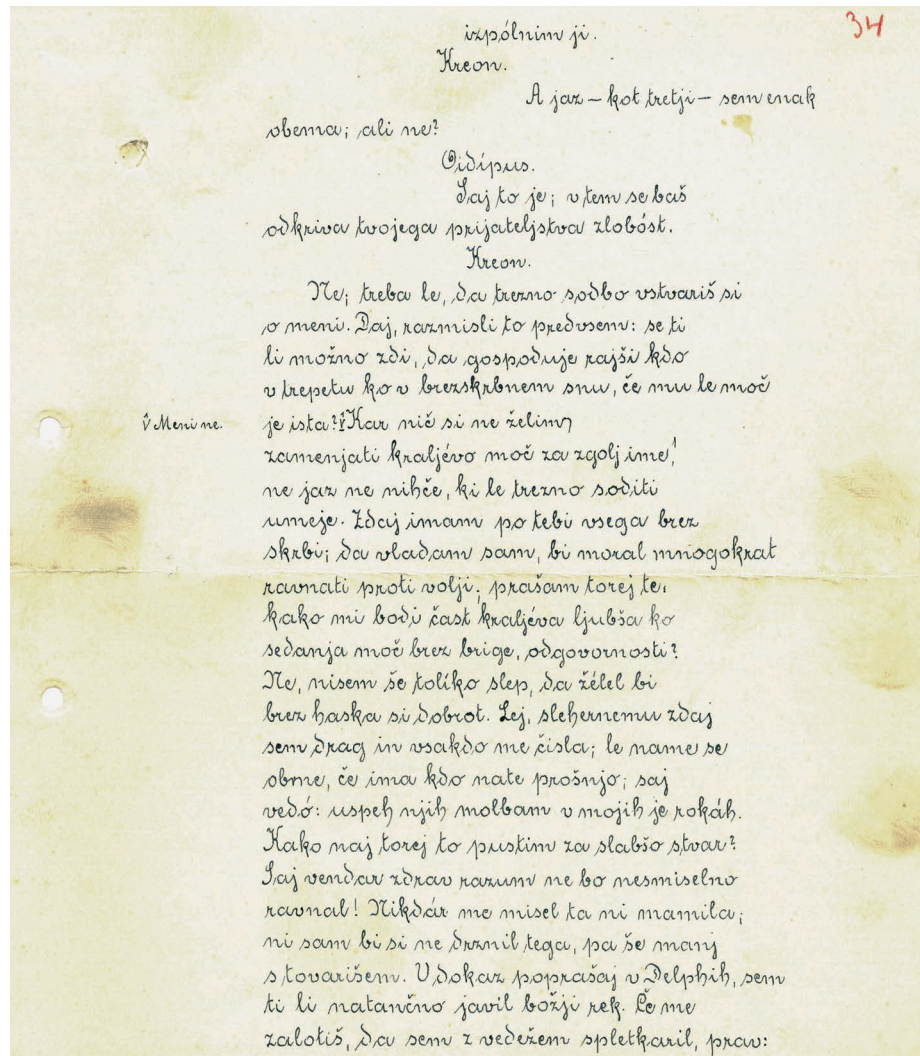
Rokopis

Rokopis prevoda obsega 94 lepopisno izpisanih listov prevoda z opombami in 32 strani uvodne predstavitve. Listi so kvadratne oblike, lepo ohranjeni, bele do bledorumene barve, na nekaterih mestih zaradi uporabe in hrambe v mapi močnejše porumeneli. Pisava je zelo lepa in ni tipično Sovretova (morda gre za pisavo njegove soproge?). Na rokopisnih foliantih 4–10 je veliko popravkov in pripomb, zapisanih s svinčnikom v manj čitljivi pisavi, ki pa je izrazito Sovretova z značilnimi ostrimi potezami; na teh sedmih straneh je popravkov ogromno, kar nakazuje, da je Sovrè pri korekturah močno posegel zlasti v uvodni del svojega prevoda; to potrjuje tudi primerjava med rokopisom in natisom.

Sophokles–Sovrè, *Kralj Oidipus*, rokopis prevoda, foliant 4

Sophokles–Sovrè,
Kralj Oidípus, rokopis prevoda, foliant 34

Popravki, ki jih je Sovrè v rokopis zapisal s svinčnikom, so večinoma upoštevani tudi pri natisu, npr. fol. 8: »Če hočeš vpričo teh ga čuti, dobro, rad« > »Če hočeš vpričo teh ga čuti, sem naréd« itd. Nekateri popravki močno posežejo v prvotno prevodno različico, npr. fol. 8: »Pa v čem tičita? S čim ju naj operemo?« > »A spravi dar? In sredstvo proti zlu? Povej!« Od 10. folianta naprej pa je povsem drugače; Sovretovi popravki s svinčnikom so redki, kakor da je zaradi kopice sprememb na začetku sprevidel, da bi nadaljnji posegi povsem spremenili prvotno prevodno verzijo in bi začel nastajati nov prevod. Kaže, da je bila ohranjena rokopisna verzija vendarle že dovolj izpiljena in je lahko vanjo vnesel le še nekatere sporadične popravke, a si najbrž ni mogel pomagati in je izkoristil priložnost za nadgradnjo prevoda. V nadaljevanju so popravki redki:

- popravljena je zgolj kaka beseda (fol. 17: »Da, da« > »Da, res«) ali dve (fol. 25: »me pozval« > »klical me«);
- včasih je pripisano oblikovno navodilo (npr. fol. 17, 18, 19, 27, 29 ... »kurzivno«);
- tu in tam je popravljena posamezna črka (fol. 18: »morivce« > »morilce«; fol. 23: »domisleki« > »domiselki«; fol. 33: »morivca« > »morilca«);
- včasih so zapisana števila prečrtana in izpisana z besedo (fol. 11: »1. dejanje« > »Prvo dejanje«; »1. prizor« > »prvi prizor«);
- nekaj popravkov je vnesel tudi zapisovalec (ali zapisovalka?; ne Sovrè), vsekakor skoraj vse popravke v rokopis uvodne predstavitve;
- tu in tam je popravljn besedni red (fol. 16: »ki nas danes tare« > »ki danes tare nas«) ...

Sovrè pa popravkov, ki so vneseni v rokopis, ni tudi vedno upošteval; tako na primer v 3. vrstici 4. dejanja (fol. 64) v rokopisu prvotno verzijo »dovólite domnevno, starci« popravi v »dovólite domnevno, očaki«, a je v natisu pustil prvotno verzijo »starci«. Naslovi poglavij so v rokopisu podčrtani z rdečo. Mestoma je dodan še kak pripis, namenjen stavcu oz. tiskarju, npr. na zadnji strani rokopisa spremne besede za uporabljeno literaturo pripiše: »To se natisni v petit-tisku!«

Besedilo tragedije

Samo prevodno besedilo tragedije je razdeljeno na pet dejanj, vsako dejanje pa se deli na prizore, kar sicer v prevodih dramskih del ni bilo običajno. Vsako dejanje in prizor dopolnjujejo Sovretova pojasnila, ki so namenjena tudi potencialnim režiserjem in igralcem. Za slabše informiranega bralca so tovrstna dopolnila seveda dobrodošla, za bolj poučene pa so morda delitev tragedije na dejanja in prizore ter prevajalčeve opazke odveč, kajti antična dramatika tega ne pozna, ampak je dejanje enotno, deljeno le na dialogne partije in zbarske speve. Verjetno se Sovrè tudi zato ni odločil za številčenje verzov. Metrika je razmeroma nezapletena: v dialognih partijah ohranja izvorni metrum, tj. jambski trimeter, in ujetost v pravila tega metrura je imela nekaj posledic, kot so na primer bolj prisiljene prevodne rešitve: enozložnice, naslonke, nenaravni naglasi itd. Prevod je morda res manj striktno filološki kot prevod njegovega prevajalskega predhodnika Frana Omerze, je pa zato bolj poetičen. Novost pri prevajanju zbarskih partij je uvedba prostega metrura. Sovretovi predhodniki so zbarske speve na vsak način prevajali v zapletene izvirne metrume, kar je pogosto pripeljalo do nenaravnega ritma, dvojnega naglaševanja besed, do naglaševanja naslonk ipd. Sovrè pa prav zaradi prostega metrura ritem ustrezneje prilagaja dramskemu dogajanju; na mnogih mestih se kaže njegov pesniški čut in prosti metrum mu omogoča, da so njegovi verzi bolj naravni in da tekoče prehajajo eden v drugega. Primer njegovih predhodnikov je torej jasno potrdil, kako slovenski jezik težko prenaša utesnjenost v zapletene lirične metrume. Sovretov prevod prav zaradi naštetega v primerjavi z okornimi verzi predhodnikov, ki so skušali posnemati izvirne metrume liričnih (zbarskih) partij, deluje zelo lahkotno in to ni ostalo neopaženo: »V tej točki je med Omerzo in Sovretom razloček kakor med težkim železniškim vlakom in – aeroplanom.«⁵⁰ Sovrè je v prevajalski praksi naredil popoln obrat: pesniškemu zanosu je dal prednost pred filološko natančnostjo in zvestobo, s tem pa je dosegal precej bolj naraven ritem.⁵¹

Kar zadeva besedje in slog: rad uporablja metafore; besedje je izbrano, mestoma arhaično, pogosto uporabi kake nove skovanke; mestoma uporablja stilno zaznamovane besede; ostreje posega v stavčno strukturo izvirnika (tako včasih povedne stavke spreminja v vprašalne); besedje, ki ga uporablja, večinoma ni pomensko abstraktno, ampak je konkretno; ne uporablja mašil, ne mašilnih enozložnic in odvečnih zaimkov.

Prevod pa ima tudi nekaj slabosti: prva je povezana z rabo jambskega trimetra namesto prostega metrura v dialognih partijah; občasno Sovrè v pesniškem zanosu zapade v barokiziranje, kar negativno učinkuje na melodiko in ritem. V lirskih (zborovskih) partijah pogosto uporablja rimo, kar sicer pripomore k poetičnosti prevoda, vendar pa rima v antičnem pesništvu ni nekaj običajnega; ali gre v tem primeru za pozitivno ali negativno plat, je prepuščeno odločitvi posameznika. Mestoma besede zaradi lažje umestitve v metrum prilagodi; tako uporablja »čin« namesto »zločin«, »Usod« namesto »Usoda« ipd., kar se nam na prvi pogled zdi nenavadno, vendar gre za besede, ki jih je v prilagojeni obliki kot dvozložnice znatno lažje umestil v metrum kot siceršnje trizložne besede. Iz istega razloga najbrž tudi

- uporablja narečne izraze, npr. »gol« namesto »govor«, »golčim« namesto »govorim«, »nared« namesto »pripravljen« ...;
- besede mestoma neobičajno naglašuje, npr. »pôslal«, »prepóznal«, »decó«, »nâpoto« ...;
- uvaja novotvorjenke, npr. »úsod« namesto »usoda«, »opròst«, »na moj zahtev«, »za umen rzsod« ...⁵²

50) Debevec 1923: 60.

51) Prim. tudi Starc - Križman 1986: 35.

52) Prim. tudi Bradač 1923: 55.

Kakšen vtis je njegov jezik pustil pri bralstvu, lepo oriše Janko Moder: »Še zdaj ne vem, kako je to besedilo čudno skrivnostno delovalo name, na pol sem ga razumel, na pol ne; zavedal sem se nekakšne mračnosti, nisem pa vedel, kaj je mansarda, nisem vedel, kakšna bi bila zvežena miza, ker smo pri nas rekli vegasta, nisem vedel, kaj je halja brez šva, ker so nam brali pri velikonočnem pasijonu o halji brez šiva, nisem vedel, kaj je rešetka.«⁵³

Osebnost se mi zdi zelo moteče, da verzi niso oštevilčeni, ker to zelo krni uporabnost prevoda.

Na koncu prevoda Sovrè doda še najnujnejše stvarne opombe k prevodu.

Naj za primerjavo kot ilustrativni primer navedem odlomek prevoda v Omerzovi in dveh Sovretovih različicah (verzi 863–872):

a) Omerza 1917/1918

Nakloni naj to mi bog,
da čiste so besede vedno mojih ust
in dela mojih rok vsekdâr so sveta,
kot je postav vzvišenih rek,
ki večna jih je luč neba rodila.
Oče Olimp je sam,
smrtni jih ni dal rod,
ne zaziblje jih v večni sen.
Bog mogočni prebiva v njih,
ki nikdâr se ne stara.

b) Sovrè 1922

O, da je sojena sreča mi
čisto svetóst očuvati
v besedah in delih do konca dni!
Prazakoni višnji nam vladajo:
ni bitje jih smrtno ustvarilo,
v sinjah nebeških rojeni so;
Olýmpos je oče jim sam.
Njim snu pozabljenja se bati ni:
silen je bog v njih; On ne starí.

c) Sovrè 1944

O, da je sreča dana mi
svetost in čistost ohraníti,
zakónu večnemu služiti
v besedah, delih za vse dni:
zakonu, ki mu domovina
je sinja etrska višina,
ki ni rodil ga zemski hram,
Olimpos mu je oče sam.
Nikoli zakon ne zaspi,
bog močni v njem ne ostari.

53) Moder 1986: 19.

Imena

Posebno poglavje v Sovretovem prevodu je slovenjenje imen, na kar nakazuje že sam naslov: *Sophokles, Oidipus*. Kot prevajalec je bil Sovrè pripravljen togost besedila znatno omiliti, pri slovenjenju imen pa se je skrajno natančno in brez odstopanja držal načel, ki jih je sprejel za svoja. Za »slovensko suknjo grških lastnih imen« pravi, da stoji s Tominškom na načelu, da je lastno ime neoporečna in nedotakljiva posest nosilca, ki se je ne sme samovoljno spreminjati: tu postavi načelo: imenovalnik ostani v prevodu nespremenjen, v odvisnih sklonih pa se prilagodi pravilom domačega jezika, kajti »mnogo manj mi bode v oči tuje ime v svoji sukni nego v slovenskem jopiču s tujo čepico – končnico«.⁵⁴ Za slovenjenje imen je privzel pravila, ki jih je leta 1910 v svojem *Antibarbarusu* objavil Josip Tominšek in jih strnil v nekaj točk: tuji imenovalnik lastnega imena je tudi slovenski imenovalnik; tujka se privzame iz njenega pristinega domovja: grška iz grščine, latinska iz latinščine; tuja imena se prevzemajo z izvornim pravopisom; vpelje se črke y, ph, th, rh, oe, ae; namesto x in c se lahko uporabljata ks in h; sklanjatev je v primerjavi z imenovalnikom malo pomembna ...⁵⁵ Nekaj primerov iz Sovretovega prevoda: Sophokles, Oidípus, Jokaste, Kreon, Teiresias, Zeusov, iz Korintha, zbor thebanski, v Thebah, Apollonov, Athenin, Palladinih, v Thebe, v Phoiba, Menóikejev, Apollon, Phoibos, Athena, Bakcha, Lykije, Ploydora, Laios, iz Delphov, Polybos ... Na področju slovenjenja imen je Sovrè ostal trdno na svojem stališču. Slovenjenje se mu je preprosto upiralo, zato izrecno pravi: »Reci slovnica in pravopis o tujih lastnih imenih, kar hoti, Gaj Salustij Krisp se mi zdi kakor oskubljena kokoš.«⁵⁶ Se pa pri imenih dosledno drži načela o nespreminjanju naglasa. V svoji oceni Sovretovega prevoda je Fran Bradač problematiki imen namenil veliko prostora; pritrdil je Sovretovi odločitvi, da sprejme Tominškova pravila, vendar ne v tako skrajni obliki, kot jo je zagovarjal Sovrè, ki je svojemu principu slovenjenja imen ostal bolj ali manj zvest vse do konca in ga je uveljavljal tudi v *Slovenskem pravopisu* 1962, pri katerem je imel kot član uredniškega odbora precej besede.

Predhodniki

a) Prevodi⁵⁷

Pred Sovretovim prevodom se je zvrstilo že nekaj prevajalcev Sofoklovih tragedij; *Kralja Ojdipa* je pred Sovretom prevajal samo Fran Omerza.⁵⁸ Najstarejši prevod so odlomki iz Sofoklovega *Ajanta*, ki jih je Matija Valjavec (Matija Kračmanov) objavil v Glasniku slovenskem leta 1861,⁵⁹ dve leti pozneje pa je v Celovcu izšel knjižni prevod celotne tragedije.⁶⁰ Drugi prevod, Sofoklovega *Ojdipa na Kolonu*, je leta 1892 v Novem mestu objavil Rajko Perušek.⁶¹ Leta 1912 je bila v Slovenskem narodnem gledališču v Ljubljani premiera Sofoklove *Antigone* v prevodu Cvetka Golarja.⁶² Fran Omerza je v 6. letniku revije Mentor objavljaval prevod Sofoklove tragedije *Filoktet*.⁶³ Leta 1914 je Josip Debevec v gimnazijskem izvestju 1. državne gimnazije objavil drugi del svoje razprave o antični drami s podrobno razčlenitvijo in nekaterimi prevodnimi odlomki (prvi del ne izide).⁶⁴ Fran Omerza je prevod Sofoklovega *Kralja Ojdipa* objavljaval v Mentorju v letih 1917–1918.⁶⁵

54) Sophokles–Sovrè 1922: 7.

55) Tominšek 1910: 58–59; Hriberšek 2016: 43–44.

56) Sovrè 1925c: 59.

57) Za dodatne informacije gl. Sofokles–Gantar 1987: 167–169; Kastelic 1944.

58) Sofokles–Omerza 1917/1919.

59) Sofokles–Valjavec 1861.

60) Sofokles–Valjavec 1863.

61) Sofoklej–Perušek 1892.

62) Sofokles–Gantar 1987: 168.

63) Sofokles–Omerza 1913/1914.

64) Debevec 1912/1914.

65) Sofokles–Omerza 1917/1919. Med letoma 1918 in 1923 je objavil še prevod Ajshilove *Oresteje*; gl. Ajshil–Omerza 1918/1923.

b) Sofokles v gimnazijah

Slovenski dijaki so se s Sofoklom srečevali že v predmarčnem obdobju, ko so odlomke iz njegovih dram v sicer majhnem obsegu prebirali v zadnjih letnikih gimnazije in na filozofskih študijah. Pri tem so uporabljali standardni učni pripomoček, 2. del *Grškega berila*,⁶⁶ v katerega je bilo vključenih tudi nekaj odlomkov iz grških dramatikov, konkretno iz Sofokla dva odlomka: Filoktetovo slovo od Lemnosa (*Filoktet* 1430 in nasl.) in Antigonina pesem po osvoboditvi Teb (*Antigona* 100 in nasl.), skupaj zgolj slabih pet strani besedila.⁶⁷ Če gledamo gimnazijska izvestja slovenskih gimnazij od leta 1850 naprej, najdemo Sofoklove drame kot predvideno čtivo v 7. ali 8. gimnazijskem razredu;⁶⁸ na sezname predvidene lektire so bile v različnih šolskih letih vključene vse Sofoklove drame (*Antigona*, *Elektra*, *Kralj Ojdip*, *Ajant*, *Ojdip v Kolonu*, *Filoktet*, *Trahinke*). Tako so na primer na ptujski gimnaziji leta 1902 brali Sofoklovega *Ajanta*, 1903 in 1904 *Antigono*, 1907 *Kralja Ojdipa*, 1908 *Elektro* itd.

Besedila, ki so jih dijaki prebrali pri grški in latinski šolski lektiri, so se v višjih gimnazijskih razredih navezovala tudi na pouk materinščine; dijaki so pogosto dobivali naloge z antično tematiko. Naslovi nalog so bili razpisani vnaprej in objavljeni v gimnazijskih izvestjih; v 5. in 6. razredu je šlo največkrat za obnovo ali za prevod odlomka avtorja, ki so ga brali pri pouku, v 7. in 8. razredu pa pogosto tudi za razmišljanje ob izbrani misli ali odlomku, pri katerem so morali dijaki pokazati lastno sposobnost interpretacije in poznavanje širšega starinoslovnega okvirja: literarne zgodovine, antične zgodovine, filozofije ... Tudi Sofoklove drame so bile bogat vir tematik, ki so jih dijaki dobivali za pripravo govornih nastopov ali pisnih nalog; z njimi so se srečevali tako dijaki v 7. in 8. razredu nemških oddelkov gimnazij in realnih gimnazij kot tudi oddelkov s slovenskim učnim jezikom,⁶⁹ na primer: gimnazija Novo mesto 1868–1871: »Sofokleja Oedip. tyran I epeisod (prevod)«; »Sofoklejeve Elektre ideja«; »Značaji v Sofoklovem *Ajantu*«; Novo mesto 1875–1976: v 7. razredu »Začetek in razvoj dramatičnega pesništva«; »Grška drama«; »Zapletek v Sofoklejevi tragediji »Antigona««; za maturo: Zmožnost človeška v boju s naravo (motto: Mnogo je silnega v naravi, toda močnejše ko človek ni nič. Sofokles, Ant. 332).⁷⁰

Profesorji, ki so poučevali na gimnazijah, ki so jih obiskovali slovenski dijaki, so med letoma 1855 in 1909 objavili štirinajst razprav o Sofoklu in njegovem opusu: Reichel, K[arl]: *Ueber den Chor des Sophokleischen Philoktet*. Laibach, im Februar 1855. Programm und Jahresbericht des k. k. akademischen Gymnasiums zu Laibach 1855, str. 3–10; Fischna, A[nton]: *Sophokles' religiöse und sittliche Gedanken*. Programm des k. k. Gymnasiums zu Cilli 1867, str. 3–21; Kummerer, R[upert]: *Über den Gebrauch des Plurals für den Singular bei Sophokles und Euripides*. Programm des k. k. Gymnasiums zu Klagenfurt 1869, 1–23; 1870, str. 1–21; Siess, Al[ois]: *Die dramatische Kunst des Sophokles nachgewiesen am »König Oedipus« und im Verhältnis zu Aischylos und Euripides beleuchtet*. Programm des kais. kön. Gymnasiums in Marburg 1871, str. 3–20; Kunstek, L[uka]: *F. W. Schneidewins und Ad. Schöll's Standpunkte in der Frage über die Motive und den Plan der sophokleischen Tragödien*. Rudolfswert, am Schlusse des Schuljahres 1872. Programm des kais. königl. Real- und Obergymnasiums zu Rudolfswert 1871/72, str. 10–21; Kummerer, R[upert]: *Ueber das Schuldbewusstsein des sophocleischen Oedipus auf Kolonos*. Jahresbericht des steierm. landschaftlichen Realgymnasiums zu Pettau 1872, str. 3–24; Rappold, J[akob]: *Das Reflexivpronomen bei Aischylos, Sophokles und Euripides*. Programm des k. k. Gymnasiums zu Klagenfurt 1873, str. 1–58; Simsig, F[ederico]: *Il metro docmiano considerato in sè stesso e nelle tragedie di Sofocle*. Programma dell' i. r. ginnasio superiore di Capodistria 1876, str. 3–40; Rappold, J[akob]: *Die Gleichnisse bei Aischylos, Sophokles und Euripides. I. Theil*. Programm des k. k. Staats-Gymnasiums zu Klagenfurt 1874, str. 3–44; *II. Theil* 1877, str. 3–36; *III. Theil* 1878, str. 3–49; Holzer, J[osef]: *Kurze Betrachtungen über die Hauptcharaktere und die wichtigsten Nebegestalten der erhaltenen Tragödien des Sophokles vom ethischen und ästhetischen Standpunkte*. Jahresbericht über das k. k. Gymnasium in Triest 1887, str. 3–25; Cristofini, C[esare]: *Sopra un passo controverso nell' »Antigone« di Sofocle*. Programma del ginnasio comunale superiore

66) Griechisches Lesebuch 1847.

67) Griechisches Lesebuch 1847: 246–250.

68) Hriberšek 2005: 105–119.

69) Hriberšek 2005: 118.

70) Programm des kais.-königl. Obergymnasiums zu Rudolfswert (Novomesto) veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1868. Laibach 1868; Programm des k. k. Real- und Obergymnasiums in Rudolfswert : für das Schuljahr 1875–1876. Rudolfswert, 1876.

di Trieste 1888, str. 1–52; Hintner, F[lorian]: *Der Pflichtenstreit der Agamemnonskinder in Sophokles Elektra und seine Lösung*. Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach 1891, str. 1–34; 1891/92, str. 1–18; Pichler, F[ranz]: *Beiträge zu einer Quellenuntersuchung der Sophokles-Scholien*. XXXII. Jahresbericht des Kaiser Franz Josef-Gymnasiums in Pettau 1900/01, str. 1–15; Graziussi, M[arino]: *L'elaborazione artistica della materia Omerica nelle tragedie di Sofocle*. Annuario del ginnasio comunale superiore di Trieste 1909, str. 3–43. Nobena od razprav se ne ukvarja izključno s tragedijo *Kralj Ojdip*. V slovenskih učbenikih ne najdemo nobenega izbora iz Sofoklovih del; filolog dr. Josip Pipenbacher je sicer prevzel pripravo slovarčka, ki bi vključeval besedišče Sofoklovih dram,⁷¹ vendar ni nikoli izšel, prav tako ni na Slovenskem izšla nobena kritična ali komentirana izdaja njegovih tragedij. Je pa besedišče vseh Sofoklovih tragedij vključeno v *Grško-slovenski slovar* Antona Doklerja, ki je izšel leta 1915;⁷² sestavljavci so pri pripravi slovarja uporabljali Dindorfov *Besednjak k Sofoklu*, ki je bil standardno pomagalo pri branju Sofoklovih del in njihovi znanstveni obravnavi,⁷³ ter že obstoječe prevode Sofoklovih tragedij v slovenščino: prevod *Ajanta* Matije Valjavca in prevod *Ojdipa na Kolonu* Rajka Peruška.⁷⁴

Ocene

Glavna recenzenta Sovretovega prevoda, Jože Debevec in Fran Bradač, nista skoparila s pohvalami na račun prevoda. Debevec je navdušeno zapisal: »Nobena pesniška lepota grškega jezika, nobena metafora, tudi obledela ne, mu ni ušla; šel je za njo takó dolgo, da jo je ujel in izrazil. /.../ skrajna zvestoba napram izvirniku torej! V našem prevodu dalje nisem našel niti enega nejasnega mesta; vse je stilistično skrbno izglajeno. /.../ Zlasti ko čitamo težke zборе v takó prijetni, domači besedi, takrat moramo priznati: To je lep prevod!«⁷⁵ Nič manj ni bil navdušen Fran Bradač: »Anton Sovrè, ki nam je podal grandioznega Sofoklejevega Kralja Ojdipa v tako lepem prevodu kot še nihče doslej. /.../ Glede prevoda moramo reči, da je to najbolj dovršen prevod, kar jih imamo iz grške literature, jezik je izbran, lep, pesniški skoz in skoz. Prevajalec obvlada materinščino tako, da se človek čudi, kako srečno in duhovito je izbral in uporabil najlepše slovenske izraze. Kako lepo veže besede in stavke, kako pesniška je dikcija! /.../ Kako krasno in duhovito so prevedene veličastne zbornske pesmi! Le pesnik more tako prevajati!«⁷⁶ Debevec še posebej izpostavlja tiste pasuse, v katerih govorijo ljudje iz preprostega ljudstva, oba pa nanizata tudi nekaj primerjav med Omerzovim in Sovretovim prevodom.

Poznejši odmevi

Po izidu Sovretovega prevoda je postala tragedija *Kralj Ojdip* zelo priljubljena kot gledališka igra; uprizarjala so jo tako dijaška⁷⁷ kot tudi profesionalna gledališča.⁷⁸

Sovrè se je pozneje še dvakrat vrnil k Sofoklovemu *Kralju Ojdipu*, prvič leta 1944.⁷⁹ Tedaj je prevod temeljito predelal tudi na sicer uspehlih mestih, zelo je zmanjšal režiserske in uprizoritvene opazke in drame ni več razdelil na dejanja, ampak samo

71) Izvestja Društva slovenskih profesorjev 1919: 23.

72) Hriberšek 2015: 9–11.

73) Dindorf, Wilhelm (Guilelmus Dindorfius): *Lexicon Sophocleum*. Leipzig 1870.

74) Gl. zgoraj poglavje Prevodi.

75) Debevec 1923: 58–59.

76) Bradač 1923: 54.

77) Slovenec 52 (1924), št. 86 (13. april 1924), str. 6; št. 275 (30. november), str. 12; št. 279 (6. decembra 1924), str. 8; št. 282 (11. december), str. 6; št. 285 (14. december 1924), str. 12; št. 295 (28. december 1924), str. 10; 55 (1927), št. 12, str. 7 itd.

78) Npr. Drama v Mariboru, 26. junija 1926; Slovensko narodno gledališče (Drama v Ljubljani), 23. maja 1932; Slovensko narodno gledališče – Drama v Ljubljani, 20 aprila 1957; Slovensko ljudsko gledališče Celje, 16. februarja 1968.

79) Sofokles–Sovrè 1944.

na prizore, v dialognih partijah je opustil jambski trimeter, ki ga je nadomestil z blankverzom, prav tako je v zbornskih spevih v precejšnji meri opustil rimo. Tudi razvoj jezika in pravopisa je pustil sledi v prevodu: manj je arhaiziranja in novoskovank, ne posega po manj znanih in neustaljenih izrazih, ostaja pa še vedno bogato metaforičen. S tem je prevod razbremenil, ga slogovno olajšal in umiril. Jasno se kaže, da je kot prevajalec postal zrelejši. Zadnjič se je k prevodu vrnil leta 1962,⁸⁰ ko je tragedijo pripravil za objavo skupaj s še tremi Sofoklovimi tragedijami (*Ojdip v Kolonu*, *Antigona* in *Filoktet*). Zbornski spevi so glede na izdajo iz leta 1944 ostali skoraj povsem nespremenjeni, pogovorne partije pa je velikokrat temeljito predelal.⁸¹

Sovretov prevajalski credo

Sovrè ni bil teoretik prevajanja, ampak bolj praktik in v prevodih, ki jih je objavljaj, je svoja prevodna načela navadno zapisal v uvodih. Obsežneje pa se je o prevajanju razpisal v svojih recenzijah in ocenah drugih prevodov.⁸² Osrednja misel, ki ga je vodila pri prevajanju, je bila, da mora biti prevod metempsihoza pesnikove in prevajalčeve duše,⁸³ in če je prevod zgolj tolmač izvirnika, je to osnovni minimum, ki se zahteva od prevajalca: » ... bodi prevod metempsihoza pesnikove in prevajalčeve duše (pri tem se drži načela znamenitega nemškega filologa Ulricha von Wilamowitza Moellendorffa); a treba je zadeti misel in, kolikor se največ da, izčrpati lepote izvirnika; da bodi jezik najobčutnejši instrument, ki s suvereno lahkoto izobliči in ugnete vsako misel /.../ Tragike prevajati ni karsibodi; muke je treba in trdega dela, da prevod vsaj nekoliko približaš izvirniku in da ne trapi ušesa.«⁸⁴ »Le-ti (tj. prevodi) bi morali biti vedno umetnine /... / Dober prevod dijak s pridom rabi, ker se z njegovo pomočjo pogloblja v izvirnik in uči svojega jezika.«⁸⁵ »Če kje, tak velja za antično slovstvo nepobitna resnica, da tudi najbolj dovršen prevod ne more biti drugega nego bolj ali manj zvežen in spačen odraz izvirnika /.../ Če hočeš torej napraviti po grškem izvirniku prevod, da bo vsaj kakor skozi kopreno odkrival neizrazljivo lepoto originala, je treba, da greš zadostno pripravljen na delo, oborožen z ostrim rapirjem jezikovnega znanja in pa z velikim spoštovanjem do izvirnikove in domače govorice.«⁸⁶ Najbolj korektno je Sovretovo vlogo v zgodovini prevajanja antičnih del, še zlasti tragedij, orisal Jože Kastelic,⁸⁷ ki razmišlja, da Sovretovi prevodi na prvi pogled ne zavzemajo nobenega posebnega mesta v celotnem prevajalskem prizadevanju z grško tragedijo, vendar pa je Sovrè obe drami (tj. *Kralja Ojdipa* in *Feničanke*) izdal že pred Bradačem, Glonarjem in Albrechtom, in je z načinom, kako sta bili dramati izdani, z resnobo uvodov in zanosom prevodov bodočim prevajalcem pokazal višino, pod katero ni bilo več mogoče stopiti, s čimer je Sovrè začetnik nove dobe v prevajanju grške tragedije. Njegov *Kralj Oidipus* je torej prevodni prvenec, ki je postal vzorčni primer in zgled. In še to: tragedija je Sovreta spremljala od začetka njegovega prevajalskega dela vse tja do leta 1962, do konca njegovega ustvarjalnega obdobja.

Drugi Sovretovi knjižni prevodi ptujskega obdobja

Euripides: *Bratski spor* – *Phoinissai*

Kot organsko in vsebinsko nadaljevanje Sofoklovega *Kralja Ojdipa* je Sovrè najprej leta 1923 izdal prevod Evripidove

80) Sophokles– Sovrè 1962.

81) Prim. Starc - Križman 1986: 36–37.

82) Gl. spodaj poglavje Kritik.

83) Sovrè 1925b.

84) Sovrè 1920: 764.

85) Sovrè 1925c: 59.

86) Sovrè 1925b: 26.

87) Kastelic 1944: 37.

tragedije *Feničanke*, ki jo je po vsebini smiselno poimenoval kar *Bratski spor* in jo okarakteriziral kot žalno igro. Pri prevodu je ubral enako pot kot pri svojem prevodnem prvencu; najprej je v Mladiki objavil prevodni odlomek iz tragedije (1. in 2. prizor 5. dejanja),⁸⁸ nato pa je sledila še knjižna izdaja kot deveta knjiga zbirke Nova knjižnica.⁸⁹ V svojem tipično pripovednem slogu je na začetku dodal kratek uvod s predstavitvijo ozadja Evripidove tragedije *Feničanke*, sicer s 1766 verzi obsega najdaljše ohranjene grške tragedije, ki je dobila naslov po zboru feničanskih deklic, katere je mesto Tir namenilo in posvetilo za službo v Apolonovem svetišču v Delfih, na poti tja pa so se znašle v Tebah, kjer so bile žive priče dogodkov, ki so z njimi sicer povsem nepovezani. Osrednja zgodba tragedije pa je prepir med Ojdipovima sinovoma, bratoma Eteoklom in Polinejkom (zato smiselna naslovitev po vsebini *Bratski spor*), ki se konča z njuno smrtjo v medsebojnem dvoboju, samomorom njune matere Jokaste in izgonom očeta Ojdipa, nakazuje pa že nadaljevanje zgodbe, ki jo poznamo iz tragedije *Antigona*.

Za prevod je značilno, da Sovrè namesto trimetrov uporablja blankverz, za katerega je ugotovil, da se antični dramati prilega prav tako dobro kot moderni, ker je precej bolj ekonomičen od jambskega trimetra, saj se lahko prevajalec z njim izogne marsikateremu mašilu. Lirskih partij ni prevajal v izvirne metrumne; opustil je rimo, ki jo je uporabljal v lirskih partijah svojega prvenca, zdaj pa je v njej videl zablodo, ki sicer prijetno zveni, a ni značilno grška: rešitev je našel v prostih ritmih. Uvodno besedilo k prevodu je znatno krajše kot pri prvem prevodu, verjetno prav zato, ker je bil uvod v *Kralja Oidipa* tako obsežen. Tudi *Feničanke* je razdelil na dejanja in prizore, ki jih je opremil z režisersko-igralskimi opazkami, in na enak način je slovenil tudi imena. Tudi ta prevod je doživel lep sprejem in odziv, kar dokazujejo tudi naklonjene ocene treh recenzentov: Frana Bradača,⁹⁰ Joža Lovrenčiča⁹¹ in Josipa Debeveca.⁹² Edini izstopajoč očitek prevajalcu je raba manj znanih in manj ustaljenih izrazov.

Platon, *Sokratov zagovor*

Isto leto kot Evripidove *Feničanke* je izšel tudi Sovretov prevod Platonove *Apologije* in tudi pri njem je ubral enako strategijo. Najprej je v Štrekljevi publikaciji *Za vsak dan*⁹³ kot napoved in reklamo objavil tri strani dolg izsek iz dela pod naslovom *Pravičnik*, temu pa je sledila

88) Evripid–Sovrè 1923a.

89) Evripid–Sovrè 1923b.

90) Bradač 1924.

91) Lovrenčič 1924.

92) Debevec 1924a.

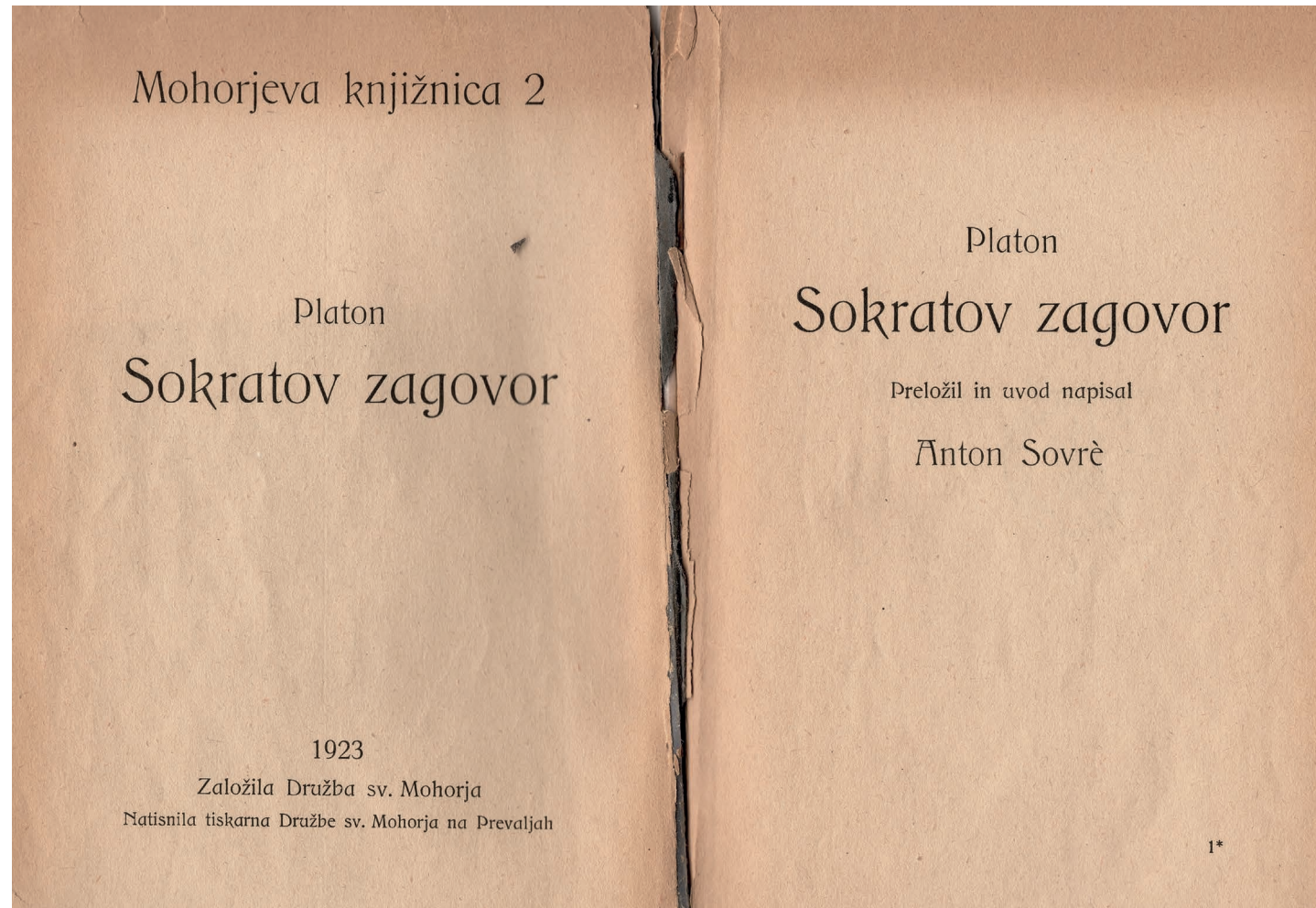
93) Sovrè 1923b.

Evripid–Sovrè, Bratski spor, Phoinissai, 1923

knjižna izdaja z naslovom *Sokratov zagovor*, ki je izšla pri Družbi sv. Mohorja na Prevaljah.⁹⁴ Sovrè je k tej drobni knjižici napisal nesorazmerno obsežen uvod s predstavitvijo sofistike, Platona, lika Sokrata, pojma apologija in atenskega sodstva; uvod obsega več kot polovico knjige. Sledi mu natančna razčlenitev vsebine, na koncu prevoda pa so dodane opombe in uporabljeni viri. Oceno prevoda je napisal Josip Debevec.⁹⁵ Prevod je v ponatisu izšel leta 2013.⁹⁶

Platon–Sovrè, Sokratov zagovor, 1923

V isti Štrekljevi publikaciji Za vsak dan je Sovrè objavil tudi svoj poučni prevod 20. pisma druge knjige pisem Plinija Mlajšega, ki ga je zgovorno naslovlil *Lov na dediščino*.⁹⁷

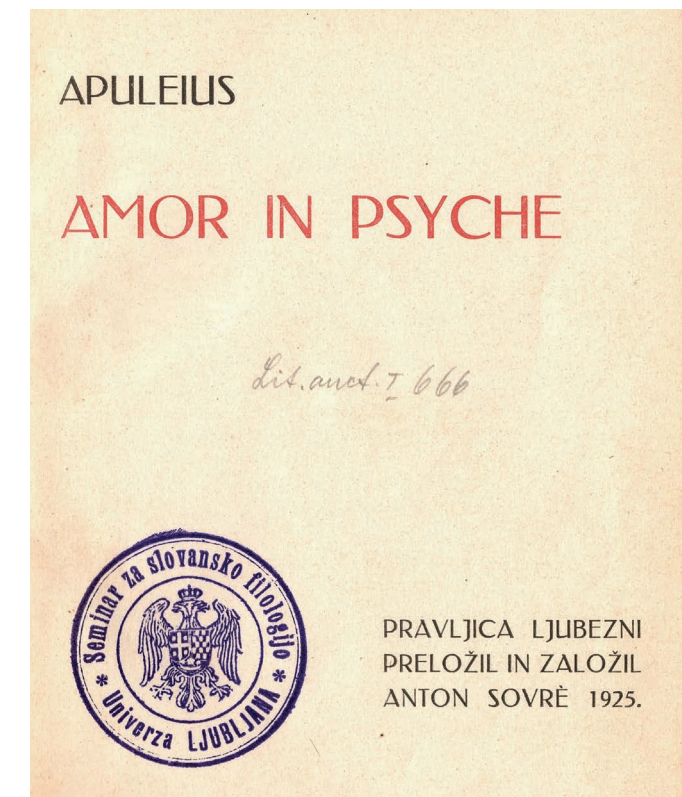
- 94) Platon–Sovrè 1923.
- 95) Debevec 1924b.
- 96) Platon–Sovrè 2013.
- 97) Sovrè 1923a.

Apuleius, Shaw in Abramič

Dve leti pozneje (1925) je Sovrè izdal tri publikacije. Najprej je v samozaložbi na Ptuju izdal dve knjigi. Prva je prevod Apulejeve pravljčne zgodbe o Amorju in Psihi,⁹⁸ ki jo je podnaslovlil *Pravljica ljubezni*. Drobno knjižico je dopolnil z zelo skromnim uvodom, v katerem je predstavil Apulejevo življenje in delo, oceno prevoda pa je v Ljubljanskem zvonu napisal Anton Debeljak.⁹⁹

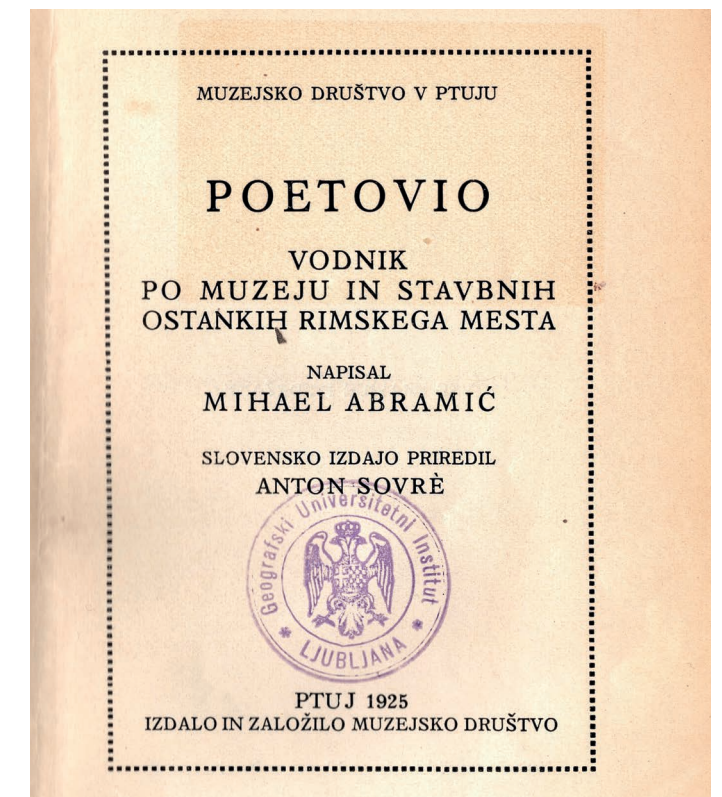
Isto leto je – znova v samozaložbi – izdal tudi prevod enodejanke Bernarda Shawa *Mož usode*.¹⁰⁰

Tretja publikacija pa je bila priredba vodnika po muzeju in arheoloških ostalinah mesta Ptuj z naslovom *Poetovio: vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta*, ki ga je napisal Mihael Abramič, založilo in izdalo pa Muzejsko društvo Ptuj.¹⁰¹ Sovrè pri izdaji ni sodeloval kot avtor, ampak kot prevajalec in prireditelj, izdaja te publikacije pa je bila njegov poklon Ptuju ob odhodu v Ljubljano in Muzejskemu društvu ob tridesetletnici delovanja. Predgovor k delu razkriva delovanje Muzejskega društva v obdobju od 1893 do 1923 ter osnovne podatke o ptujskih zbirkah. Izdajo vodnika so s pomočjo in subvencijami omogočili bivša ljubljanska vlada, ptujski finančni zavodi, društva in zasebniki, podprlo pa jo je tudi ravnateljstvo Avstrijskega arheološkega inštituta. Ker se je pri prirejanju dela srečeval s številnimi terminološkimi težavami, je Sovrè za pomoč in lažje razumevanje dela temu dodal še slovensko-nemški terminološki slovarček (str. 201–206). V vodniku je predstavljena zgodovina antične Petovione, samo mesto, njegovo raziskovanje, muzej, mitreji, grad z zbirko starin, skratka vse, kar bi utegnilo zanimati zainteresiranega navdušenca nad starožitnostmi.

Apulej–Sovrè, Amor in Psyche, 1925

- 98) Apulej–Sovrè 1925.
- 99) Debeljak 1925.
- 100) Shaw–Sovrè 1925.
- 101) Abramič–Sovrè 1925.

Abramič–Sovrè, Poetovio: vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta, 1925

Prevajalski koncepti

Da pa je Sovrè v času bivanja na Ptuju verjetno prevajal ali vsaj snoval še več prevodov, nakazujejo nekateri ohranjeni koncepti (večina jih je sicer izgubljenih). Kajetan Gantar posebej izpostavlja odlomek iz Evripidove tragedije *Ifigenija v Tavridi* (tudi *Ifigenija med Tavrijci*), verz 77 in nasl., ki ga je našel v njegovi zapuščini in ki po svojih jezikovnih značilnostih (dikcija, nepodomačena lastna imena) in metričnih lastnostih (raba jambskih metrumov različnih dolžin) nakazuje, da je nastal v Sovretovem ptujskem obdobju, ko je bil na začetku svoje prevajalske poti. Odlomek je verjetno eden od Sovretovih najstarejših prevodnih poskusov, morda celo starejši od prevoda *Kralja Ojdipa*, ostal pa je nedokončan in nepopravljen kljub Sovretovemu pripisu: »Popraviti in si naložiti breme dolgotrajnega napora« (*Corrigere et longiferre laboris onus*).¹⁰²

Ptujski drobci

Sovrè je v obdobju od 1926, ko je bil tik pred odhodom v Ljubljano, pa tja do leta 1955 objavil še nekaj manjših zapisov, ki so povezani s Ptujem. Najprej je leta 1926 v Mladiki objavil prispevek *Ptuj v starem veku*,¹⁰³ v katerem je strnjeno povzel gradivo Abramičevega *Vodnika* in ga dopolnil še z gradivom iz dela *Geschichte der Steiermark* Hansa Pircheggerja (Gotha 1920).

Drugi prispevek je strokovne narave, v njem pa je obravnaval odgovor cesarja Trajana na pismo C.XX Plinija Mlajšega. Objavljen je bil v Glasniku profesorskega društva za leto 1926.¹⁰⁴ Podobno predstavitev rimskih starožitnosti na Ptuju kot v Mladiki leta 1926 je Sovrè pripravil tudi leta 1932 za jubilejni zbornik Društva jugoslovanskih akademikov v Ptuju.¹⁰⁵

Leta 1933 je Sovrè v Časopisu za zgodovino in narodopisje objavil prevod latinske zagovorne pesmi hajdinskega župnika Jurija Hauptmaniča o grozljivi kugi, ki je v 17. stoletju večkrat pustošila po Ptuju (*Apologus carminicus de horrenda contagione Pettoviensi*).

Dvaindvajset let pozneje, leta 1955, je Sovrè v Arheološkem vestniku SAZU objavil nekaj pripomb, ugotovitev in misli ob grškem napisu na plošči, ki jo je opisal prof. Rudolf Bratanič v isti publikaciji dve leti prej, našli pa so jo med oranjem leta 1952 na vzhodnem koncu Panoramskega hriba.¹⁰⁶

Zaradi popolnosti pregleda naj omenim še dva Sovretova prispevka.

Prvi je njegov čustven, z domoljubjem, nostalgijo in bolečino ob spominu na vojno obdobje prežet domoljubno-vzpodbudni govor, s katerim je Sovrè nagovoril zbrane ob praznovanju četrte obletnice narodnega in državnega ujedinjenja dijaštva na Ptuju, objavil pa ga je v Zvončku leta 1922.¹⁰⁷

Drugi prispevek je Sovretova pesnitev, ki jo je napisal ob petdesetletnici Ksaverja Meška in z njo nastopil na proslavi v čast Mešku v mestnem gledališču na Ptuju 10. novembra 1924. Žlahtno panegiričen ton, nadgrajen z občutenimi liričnimi verzi, bogato metaforiko in simboliko, ki dajejo občutek krasne ekspresije, dokazujejo Sovretov izjemni lirizem in pesniški posluh. Pesem je leta 1925 objavil v Mladiki.¹⁰⁸

[[]102) Gantar 1969: 298–291; Gantar 1970: 86.

[[]103) Sovrè 1926a.

[[]104) Sovrè 1926b.

[[]105) Sovrè 1932.

[[]106) Mira Petrovič: https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/objave-o-ptuju.html.

[[]107) Sovrè 1922a.

[[]108) Sovrè 1925a; Gantar 1970: 84.

Kritik

V obdobju, ko je Sovrè živel na Ptuju, so nastale tudi njegove prve recenzije in kritike. Njegova prva kritika je izšla aprila leta 1919 v Ptujskem listu,¹⁰⁹ kjer je z večšim očesom in dramaturško senzibilnostjo ocenil uprizoritev dramskega dela Franca Ksaverja Meška (oz. »dramatske slike«, kot Sovrè povzema Meška samega) z naslovom *Mati*. Poleg kratkega orisa dela, ki ga opiše kot »visoko pesem ljubezni /.../ napisano iz globoko čuteče duše in s pesniškim zanosom«, je ocenil vlogo in nastop vsakega od igralk in igralcev v delu, vse pohvalil za njihove izvedbe in prikaze nastopajočih oseb, obenem pa tudi opozoril na nekatere napake in pomanjkljivosti v nastopih in pri režiji.

Kadar pa se je Sovrè lotil ocen prevodov, se je iz blagohotnega ocenjevalca prelevil v neizprosnega kritika, ki je delo lahko povsem raztrgal. Omeniti je vredno tri primere in to ne le zaradi neprizanesljivih ocen, ampak tudi zato, ker lahko iz njih razberemo Sovretove poglede na prevajalstvo. Prvi tak primer je ocena srbskega (Budisavljevičevega) prevoda Evripidove *Medeje*, iz katerega povzemam glavne točke: »Vobče pa je prevod medel, marsikje smisel zvežen in skrivenčen, jezik hrapav, stih ohlapen. Primerjaj ga z izvornikom, pa se ti zdi, da imaš obledelo tapeto pred sebo. /.../ ni mogoče naštetih vseh nerodnosti. Omenim naj še, da je prava nadloga v prevodu apostrof. Kakor kobilic ga je.«¹¹⁰

Še huje je Sovreta podžgal Reharjev prevod *Lady Windermere* Oscarja Wilda: »Čim dalje sem čital, tem hujše mi je kipela jeza; našvrkal bi bil prevajalca za drzko brezstidnost, s katero skruni svetišče našega lepega jezika. Kdor se na svoje oči ne prepriča, kaka nasilstva počenja prevod z domačo govorico, ne bo verjel, da se najdejo v njej te-le sorte cvetke: ... vi ste ljubeznjiva (to opiče spakovanje srečaš 80krat) /.../ dokler se še količkaj lepo izgleda (to je menda višek in zasluži korobač) /.../ Če ta vonjavi šopek 30krat povečaš, si precej do kraja obral pašnik, koder pase prevajant svoje kozle /.../ Prevod je greh in surovost napram slovenščini; sabotaža je, ki ji ni in ji ne sme biti odpuščanja. Cankar je smatral naš jezik za največji umotvor našega rodu: tako mislijo vsi, ki ga z umevanjem ljubijo. Pa ti pride rovtar in ti onečedi sleherno gredo tvojega lepega vrta! Kako je mogla M. T. [Mariborska tiskarna; op. avt.] založiti to prevajalsko brozgo, mi je uganka, ki ji moji možgani ne morejo do živega. Ubogi Wilde, da moraš v taki posodi romati po Slovenskem, ubogi Slovenec, da moraš iz take posode piti dobro Wilde-ovo vino!«¹¹¹

Tudi nekateri Sovretovi stanovski kolegi so se znašli pod udarci kritike, na primer Anton Dokler s svojim prevodom Salustijeve *Vojne z Jugurto*: »Še več kakor od prevajanja v šoli pa je treba zahtevati od objavljenih prevodov. Le-ti bi morali biti vedno umetnine, ki bi imele za domače slovstvo pomen, ne pa, da bi bili dijaku zgolj nedovoljeno pomagalo pri prepariranju in nič več. Dober prevod dijak s pridom rabi, ker se z njegovo pomočjo pogloblja v izvornik in uči svojega jezika, s slabim pa si samo škoduje, ker mu ne pokaže izvirmikovih lepot in ne pospešuje materinščine. Tak slab prevod je Doklerjeva Vojna z Jugurto. Vse priznanje solidnemu filologu Doklerju, Doklerju prevajalcu pa – nikakega. Njegov prevod je /.../ le sirov material, zgolj apno in opeka, iz katere bi morala stavba šele nastati /.../ površen osnutek ... ki ne gre v globino /.../ s suženjskim posnemanjem izvirmikove dikcije /.../ prevod papirnat, brez življenja in čisto neslovenski /.../ prav površen, neskončno plehek in jezikovno neverjetno neroden snimek po izvorniku. Še to. Reci slovnica in pravopis o tujih lastnih imenih, kar hoti, Gaj Salustij Krisp se mi zdi kakor oskubljena kokoš.«¹¹²

Povsem drugačne, tj. izrazito pohvalne ocene pa je bil deležen Bradačev prevod Evripidove *Medeje*: »Če kje, tak velja za antično slovstvo nepobitna resnica, da tudi najbolj dovršen prevod ne more biti drugega nego bolj ali manj zvežen in spačen odraz izvornika. Prevelik je razloček v strukturi antičnih in modernih jezikov – grščina se je razvila brez tujih vplivov –, preglobok je prepad v etičnih ter estetskih načelih med starim in modernim svetom, premalo se krijejo celo vsebine in obsegi poedinih antičnih in modernih besednih oznak za isti pojem, da bi utegnil kdo z modernim jezikovnim instrumentom ustvariti enakovredno reprodukcijo antične umetnine. Povsod laže nego tu. Če hočeš torej napraviti po grškem izvorniku

[[]109) Sovrè 1919.

[[]110) Sovrè 1920.

[[]111) Sovrè 1922b.

[[]112) Sovrè 1925c: 59.

prevod, da bo vsaj, kakor skozi kopreno odkrival neizrazljivo lepoto originala, je treba, da greš zadostno pripravljen na delo, oborožen z ostrim papirjem jezikovnega znanja in pa z velikim spoštovanjem do izvirmikove in domače govorice. Seveda je treba tu razen večje ali manjše mehanične spretnosti še marsikaj drugega, kar sodi že bolj k samotvorni pesniški zmožnosti nego v ročno delavnico. Tako utegne postati prevod tolmač izvirmika – več tudi ne more biti –, obenem pa vendar sam po sebi umetnina, zrasla na domači zemlji, prepojena z domačo krvjo, nekaka sinteza hellensko-slovenske duševnosti, produkt, ki živi svoje lastno življenje in izžareva svojo plodivno silo tudi na samoniklo ustvarjajočo pesniško tvornost. Tem zahtevam, ki nikakor niso majhne, se je Bradač v svojem prevodu Medeje znatno približal. /.../ Bradača pa prosim: še!¹¹³ Sovrè je pohvalil njegov gladko tekoč metrum in lepe lirske partije, poočital pa mu je, da ima prevod 120 verzov več kot izvirmik (Bradač je to upravičeval z večjo »govorljivostjo«) ter nekaj okornih izrazov: »nadkriljevati« namesto »presegati, prekašati«, »znati« namesto »poznati«, »kraljičina« namesto »kraljična« itd.

Avtor učbenikov

Leta 1928 je Sovrè izdal svoj najodmevnejši, vendar od strani šolskih oblasti neupravičeno prezrti učbenik za klasične jezike z naslovom *Lanx satura* (»polna skleda«) *Latinska čitanka za gimnazije. Prva stopnja*.¹¹⁴ Čitanka je bila v prvi vrsti napisana kot pomožna knjiga za 6. razred realnih gimnazij, a so jo uporabljali v vseh razredih realnih gimnazij pa tudi na humanističnih gimnazijah od 3. do 8. razreda. Sovrè je moral pri njenem nastajanju upoštevati dva osnovna kriterija: pomembnost vključenih besedil s kulturnega in zgodovinskega vidika ter njihova moralna neoporečnost. Zasnoval jo je zelo inovativno; velik metodološki korak je naredil naprej s tem, da je opustil do tedaj zakoreninjeno tradicijo pri pripravi čitank, ki so bazirale na besedilih avtorjev klasičnega obdobja rimske književnosti, in z njo ovrigel prepričanje, da je vse, kar je zunaj tega obdobja, manjvredno.¹¹⁵ Razdelil jo je na dva dela. Prvi del obsega prozna besedila: odlomke iz rimske zgodovine na tleh Jugoslavije, o znamenitih osebnostih rimske zgodovine, iz splošne rimske in grške zgodovine, o vzgoji in izobrazbi, pravljice in legende, o Cirilu in Metodu ter izbor iz epigrafskih napisov. Drugi del obsega lažje pesniške odlomke: pravljice in pripovedke, povzete iz Ovidijevih *Metamorfoz* in iz Vergilija (Enejeva pot v podzemlje), izbor basni in izbor iz *Carmina Burana*. Poleg izvirmih besedil vključuje tudi dve priredbi: odlomek *Salus rei publicae summa lex*, povzet po Rosenthalovem učbeniku,¹¹⁶ in Sovretovo priredbo odlomka iz Homerjeve Odiseje (*Odisej oslepi Polifema*), ki jo je dodal zato, ker je hotel imeti eno berilo v lahki in pravilni klasični latinščini, ki drugih avtorjev tega poglavja ne odlikuje.¹¹⁷ Tako čitanka ni bila več klasična latinska, ampak je dobila značaj kulturnozgodovinske čitanke, z njo pa je bralcem ponudil vpogled v vso latiniteto od prvih poskusov v arhaični dobi do novega veka. Na začetek čitanke je Sovrè namenoma postavil berilo *Blagor države bodi najvišji zakon* (*Salus rei publicae summa lex*), ki je tudi programsko vodilo čitanke. Čitanka je izpolnjevala enega glavnih ciljev učnega načrta za latinščino: spoznavanje rimske kulture kot posrednice med grško in sodobno kulturo ter njen splošni vpliv na to področje. Zato ni naključje, da je zbirka besedil, ki opisuje kontinuiteto in organsko zvezo med rimsko in slovensko kulturo, postavljena na sam začetek. Posebnost čitanke je tudi vključevanje odlomkov iz Svetega pisma in krščanskih piscev. Sovrè je čitanko dopolnil tudi z bogatim jezikovnim in kulturnozgodovinskim tolmačem. Ali je načrtoval tudi 2. del čitanke, ni znano. Učbenik je dobil tudi ugodne ocene, ki so jih napisali Jože Debevec, Joža Glonar in Franc Stele.¹¹⁸

113) Sovrè 1925b: 26.

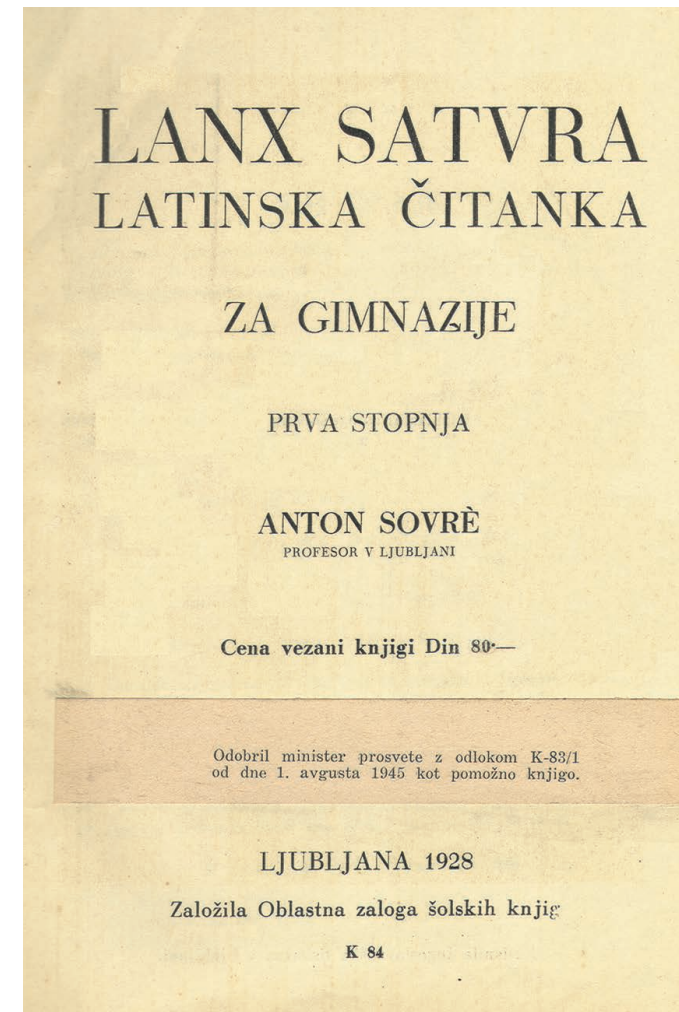
114) Sovrè 1928.

115) Debevec 1928/1929: 140.

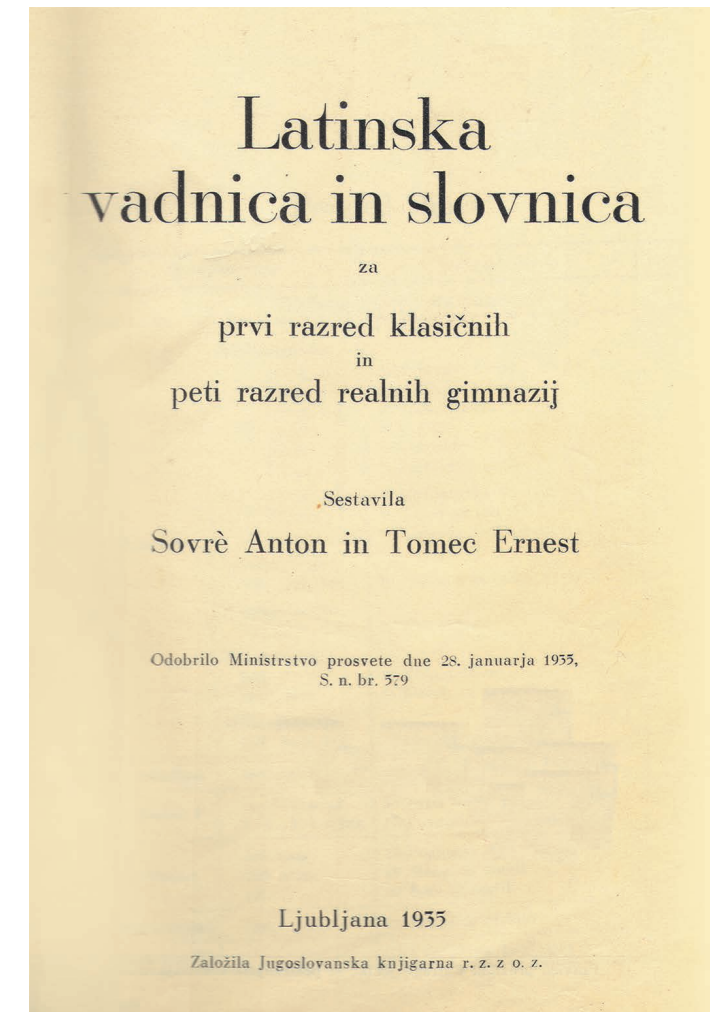
116) Rosenthal, [J]: *Neues lateinisches Lehrbuch für Sexta auf deutscher Grundlage*. Frankfurt am Main, 1925.

117) Sovrè 1929: 318.

118) Debevec 1928/1929; Glonar 1929; Stele 1929.

Sovrè, Lanx satura, 1928

Sovrè–Tomec, Latinska vadnica in slovnica, 1935

Ob izidu čitanke je Sovrè sicer že poučeval v Ljubljani, vendar pa ni nobenega dvoma, da je učbenik rezultat njegovih učiteljskih izkušenj iz obdobja delovanja na Ptuj. To nakazuje tudi prvi vsebinski sklop z naslovom *Rimci v Jugoslaviji*, ki vključuje pet vsebin, povezanih z antično zgodovino Ptuja (ena tretjina sklopa):

- »Constantius Gallus v Ptuj«¹¹⁹, odlomek iz rimskega zgodovinarja Amijana Marcelina (14, 11);
- »Cesar Theodosius v Sisku, Ptuj in Ljubljani«, odlomek iz panegirika Pakata Drepanija (*Pacati Paneg.* 34–37);
- »Ptujski veteran«, nagrobni napis ptujskega veterana Gaja Kornelija Verusa iz zbirke *Corpus Inscriptionum Latinarum* (CIL III 4057);
- »Kenotaf«, nagrobni napis centuriona Petronija, vzdian v cerkveno steno v Vidmu pri Ptuj;
- »Defixio amatoria«, ljubezenska zarotitvena svinčena tablica, ki so jo našli leta 1904 na Spodnji Hajdini, objavil in opisal pa jo je Anton Premerstein.¹¹⁹

119) Premerstein, Anton von: »Ein Fluchttäfelshen mit Liebeszauber aus Poetovio.« Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Institutes in Wien (OJH) 9 (1906), str. 192–198.

Poseben izvod čitanke *Lanx satura* je Sovrè podaril svojemu nekdanjemu profesorju in prijatelju Ivanu Tertniku, v izvod pa je dal kot posvetilo natisniti tale elegični distih:

*I liber, es testis, praeceptori sibi caro
quas habeat grate auctor adusque tuus.*¹²⁰

Knjižica, pojdi, profesorju mojemu dragemu pričaj,
kakšno hvaležnost mu tvoj silno je pisec dolžan.

Drugi Sovretov učbenik, *Latinska vadnica in slovnica za prvi razred klasičnih in peti razred realnih gimnazij*, ki jo je leta 1935 izdal skupaj z Ernestom Tomcem, ni povezan z njegovim ptujskim obdobjem, ga pa velja omeniti zato, ker je metodološko eden najboljših slovenskih učbenikov za latinščino, če ne celo najboljši. Gre za kombinacijo slovnice in vadnice, njegova posebnost pa je, da v veliki meri predvideva učenje latinščine kot živega jezika in s tem namenom vključuje celo vrsto vsebinsko zaključenih besedil.

To je nekaj zbranih podatkov, opisov, predstavitev in strnjenih misli o Antonu Sovretu in njegovem delu v času, ko je živel in deloval na Ptuju, kjer se je oblikoval kot učitelj, kot strokovnjak in že zlasti kot prevajalec. Ptuj mu je vedno ostal v lepem spominu in tudi obrnjeno: kljub Sovretovi pregovorni strogosti ga njegovi učenci in znanci kot osebnost vedno opisujejo z najbolj pohvalnimi besedami: pošten in korekten, idol, srčno dober človek, očetovski, predan klasicizmu,¹²¹ legenda¹²² ... Naj za konec navedem še anekdoto, ki mi jo je pred leti zaupal pokojni profesor dr. Jože Kastelic, pravi polihistor in erudit v najboljšem pomenu besede, ki je bil tudi sam na ljubljanski klasični gimnaziji Sovretov učenec; ta anekdota po moje najlepše odraža Sovretovo energičnost in učiteljsko karizmo: »Bil sem v sedmem letniku gimnazije in naš pouk latinščine je bil ... ne ravno zgleden. Imeli smo profesorja (naj ostane neimenovan), ki v svojem delu ni videl pravega poslanstva in očitno tudi ni imel pristne učiteljske žilice: ure so bile precej dolgočasne, puste in v nikomer od nas ni znal vzbuditi pravega zanimanja za predmet. Tako je na primer pozimi stopil v razred in če je bilo zelo mrzlo, je dejal: 'Danes ni mogoče poučevati; preprosto je premrzlo.' Nato je stopil k majhni pečici, ki je stala v kotu in se ob njej brez besed grel do konca ure. Nekje sredi leta pa se je razvedelo, da dobimo novega učitelja: samega Antona Sovreta! Ob prvem srečanju pri uri latinščine je profesor Sovrè brezhibno urejen stopil v razred, nas premeril s pogledom in odločno izrekel samo en stavek: 'Gospodje: zapihal je nov veter!'« Profesor Kastelic je svojo anekdoto zaključil s stavkom: »Ne, to ni bil veter: to je bil orkan!«

120) Gantar 1969: 288; Gantar 1986: 15.

121) Brumen 1986: 18.

122) Moder 1986: 19.

^{1.}
1. prizor.

50

1. prizor.
Iokaste pride v spremstvu dvorjanih iz palače, da opravi žalni dar Apollonu
služabnica ji nese vence, dišave in kadilca; zbor.

Iokaste.

I kadilom - vidite - prihajam, velmoži
thebanski, z venci; trasla mi je v stiski sla,
da pridem molit k svetim žrtvenikom ~~ker~~ -
Irašna orjè Oidípa v duši vsakršnih
skrbi vihra; ne meri kot karsoden mož
sedanjega pro starem! slóvo slehernó
verjame, sámo dca mu skrb budi; zamca
prigovor; stenu ničesar ne opravim več.

Obne se k Apollonovemu žrtveniku, položi vence na stopnice ter naspè kadila
in dišav na ogenj; moli:

Zato sem prišla k Tebi steni-le darú,
Apollon Svetloxarni, prosit pomoči;
najbližji si man; daj, pomozí manu iz zla
in vni sveti mi! V skrbeh prepečemo
zdaj vsi, videč, kako z obupom se bori
man on, ki ladji naši je krmav.

Stoji trenotek z karptimi rokami v bridkost vtopljenca in moli.

2. prizor.

2. prizor.
Sel iz Korintha, navno ločav bledjač se od strani približa zboru; prejšnji.

Sel.

Prijatelji, mi-li poveste, kje je dom
Oidípa kralja, ali kajši sam, če vam
je znano?

Zborovodja.

Evó dvorca, kiječ; kralj-Doma;

Viri in literatura

- Abramić–Sovrè 1925 – Abramić, Mihael: *Poetovio: vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta*. Napisal Mihael Abramić. Slovensko izdajo priredil Anton Sovrè. Izdalo in založilo Muzejsko društvo. Ptuj: Muzejsko društvo, 1925.
- Ajshil–Omerza 1918/1923 – *Ajshilova Orestija. Agamemnon*. Mentor 11 (1918–1919), str. 142–150, 163–168; Mentor 12 (1920/1921), str. 6–10, 38–42, 73–77, str. 99–109, str. 133–143; *Maščevanje*. Mentor 13 (1922–1923), str. 8–13, 44–52, str. 74–82, str. 115–126.
- Alič 1963 – Alič, Fran: »Univerzitetnemu profesorju akademiku Antonu Sovretu, nekdanjemu ptujskemu profesorju – v spomin.« *Tednik* 16 (1963), št. 17 (10. maja), str. 4.
- Apulej–Sovrè 1925 – Apuleius: *Amor in Psyche: pravljica ljubezni*. Preložil in založil Anton Sovrè [samozal.]. Natisnil V[iljem] Blanke v Ptuj. Ptuj: A. Sovrè, 1925.
- Bradač 1923 – Dr. B[radač], F[ran]: »Sophokles: Kralj Oidípus. Tragedija v petih dejanjih. Prevedel Anton Sovrè. Nova knjižnica, 8. 1922. Založila in izdala »Nova založba« v Ljubljani. Str. 127.« *Ljubljanski zvon* 43 (1923), št. 1, str. 53–56.
- Bradač 1924 – Dr. B[radač], F[ran]: »Euripides: Bratski spor (Phoinissai). Žalna igra v petih dejanjih. Preložil A. Sovrè. Nova knjižnica, 9. 1923. Založila in izdala »Nova založba v Ljubljani. Str. 112.« *Ljubljanski zvon* 44 (1924), št. 2, str. 119–121.
- Brumen 1986 – Brumen, Fran: »Spomini na profesorja Sovreta.« V: *Sovretov zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 1986 (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev; 11), str. 17–18.
- Debeljak 1925 – Debeljak, Anton: »Apuleius: Amor et Psyche. Pravljica ljubezni. Preložil in založil Anton Sovrè. Ptuj, 1925. Str. 61.« *Ljubljanski zvon* 45 (1925), št. 6–7, str. 437–438.
- Debevec 1912/1914 – Debevec, J[ože]: *Grška drama*. Jahresbericht des k. k. I. Staatsgymnasiums zu Laibach 1912/1913, str. 3–46 + 4 slike; 1913/14, str. 3–41 + 1 priloga.
- Debevec 1919 – Debevec, J[ože]: »Bodočnost naše srednje šole.« *Čas* 13 (1919), str. 139–148.
- Debevec 1923 – Debevec, Jože: »Sophokles: Kralj Ojdipus. Tragedija v petih dejanjih. Prevedel Anton Sovrè. Založila in izdala »Nova založba« v Ljubljani. 1922.« *Dom in svet* 36 (1923), št. 2, str. 59–60.
- Debevec 1924a – Dr. D[ebevec] J[ože]: »Euripides: Bratski spor (Phoinissai). Preložil A. Sovrè. Izdala Nova založba v Ljubljani 1923.« *Dom in svet* 37 (1924), št. 3, str. 135–137.
- Debevec 1924b – Dr. D[ebevec] J[ože]: »Platon: Sokratov zagovor. Preložil in uvod napisal Anton Sovrè. Mohorjeve knjižnice št. 2, 1923. Založila Družba sv. Mohorja. Strani 102.« *Dom in svet* 37 (1924), št. 1, str. 46–47.
- Debevec 1928/1929 – Debevec, Jože: »A. Sovrè, Lanx satura. (ocena).« *Čas* 23 (1928/29), str. 139–140.
- Debevec 1937/1938 – Debevec, Jože: »Obiski pri naših upokojenih profesorjih. 7. Pri g. profesorju dr. Ivanu Tertniku v Ljubljani.« *Mentor* 25 (1937–1938), št. 6, str. 169–170.
- Dolenc 1996 – Dolenc, E[rvin]: *Kulturni boj. Slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929*. V Ljubljani: Cankarjeva založba, 1996.
- Dolenec 1919 – Dolenec, I[van]: »K reformi srednje šole.« *Čas* 13 (1919), str. 190–210.
- Euripid–Sovrè 1923a – »Euripides–Sovrè: *Bratski spor*.« *Mladika* 4 (1923), št. 3, str. 84–85.
- Euripid–Sovrè 1923b – Euripides: *Bratski spor – Phoinissai*. Žalna igra v petih dejanjih. Preložil A. Sovrè. Založila in izdala »Nova založba« v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Ljubljana: Nova založba, 1923 (Nova knjižnica, 9).
- Gantar 1969 – Gantar, Kajetan: »Nekaj podatkov o Antonu Sovretu in njegovi rokopisni zapuščini.« *Živa antika* 19 (1969), str. 285–293.
- Gantar 1970 – Gantar, Kajetan: »Sovretovih sedem ptujskih let.« V: *64. izvestje Gimnazije Dušana Kvedra v Ptuj za šolsko leto 1968–1969*. Ptuj: Gimnazija Dušana Kvedra, 1970, str. 82–86.
- Gantar 1986 – Gantar, Kajetan: »Sovretov prevajalski ideal.« V: *Sovretov zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 1986 (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev; 11), str. 27–31.
- Glonar 1929 – J.A.G. [= Joža Glonar]: »Lanx satura«. *Ljubljanski zvon* 49 (1929), str. 247–249.

- Griechisches Lesebuch 1847 – *Griechisches Lesebuch für die Humanitäts-Classen in den Gymnasien der Österreichischen Staaten. Zweyter Theil*. Wien: Verlag der k. k. Schulbücher-Verschleiß-Administration bey St. Anna in der Joannis-Gasse, 1847.
- Hriberšek 2005 – Hriberšek, Matej: *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu: 1848–1945*. (Zbirka Agora). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005.
- Hriberšek 2015 – Hriberšek, Matej: »Nastajanje Šolskega grško-slovenskega slovarja.« V: Dokler, Anton, Hriberšek, Matej et al.: *Šolski grško-slovenski slovar*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015.
- Hriberšek 2016 – Hriberšek, Matej: »Od Megiserja do Slovenskega pravopisa 2001: nekaj poglavij iz zgodovine slovenjenja antičnih imen.« *Keria: studia Latina et Graeca* 18 (2016), št. 1, str. 21–70, 178.
- Kastelic 1944 – Kastelic, Jože: »Antična tragedija v slovenščini.« V: Sofokles: *Kralj Oidipus*. Na novo prevedel Sovrè Anton. Založila Družba sv. Mohorja v Ljubljani; natisnila Zadružna tiskarna (Maks Blejec) v Ljubljani. Ljubljana: Družba sv. Mohorja, 1944, str. 32–40.
- Lovrenčič 1924 – L[ovrenčič]: »Euripides: Bratski spor (Phoinissai). Žalna igra v petih dejanjih. Preložil A. Sovrè. 1923 Nova knjižnica 9. Založila in izdala »Nova založba v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.« *Mentor* 12 (1924/1925), str. 38.
- Moder 1986 – Moder, Janko: »Pet osemletk z Antonom Sovretom.« V: *Sovretov zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 1986 (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev; 11), str. 19–26.
- Platon–Sovrè 1923 – Platon: *Sokratov zagovor*. Preložil in uvod napisal Anton Sovrè. Založila Družba sv. Mohorja. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah. Prevalje: Družba sv. Mohorja, 1923.
- Platon–Sovrè 2013 – Platon: *Sokratov zagovor. Sovretov prevod Platonove Apologije*. Prevalje: Kulturno društvo Mohorjan; Celje: Društvo Mohorjeva družba, 2013.
- Schmoranz 1915 – Schmoranz, Josip: »Sodelovanje slovenskega učiteljstva pri svetovni vojni.« *Pedagoški letopis* 15 (1915), str. 1–18.
- Schreiner 1919 – Schreiner, H[enrik]: »Preosnova jugoslovanskega vzgojstva v zmislu demokratizma.« *Pedagoški letopis* 16 (1919), str. 1–83.
- Shaw–Sovrè 1925 – Shaw, Bernard: *Mož usode: gluma v enem dejanju*. Prevedel Anton Sovrè. Tiskarna V[iljem] Blanke. Ptuj: [samozal.], 1925.
- Sofokle–Perušek 1892 – *Sofoklejev Edip na Kolonu*. Životopis Sofoklejev in uvod napisal, dramo prevel in opomnje dodal R[ajko] Perušek. V Novem mestu: J. Krajec, 1892 (Narodna bibliotheca).
- Sofokles–Gantar 1987 – Sofokles: *Antigona; Kralj Ojdipus*. Prevedel, spremno besedo in opombe napisal Kajetan Gantar; likovne priloge iz cikla Tragos Stojana Batiča. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987 (Knjižnica Kondor: izbrana dela iz domače in svetovne književnosti; 243).
- Sofokles–Omerza 1913/1914 – Omerza, Fr[an]: *Sofoklejev Filoktet*. Mentor 6 (1913–1914), zv. 1, str. 1–4; zv. 2, str. 24–28; zv. 3, str. 45–47; zv. 4–5, str. 66–72; zv. 6–7, str. 103–107; zv. 8, str. 136–139; zv. 9, str. 165–167; zv. 10, str. 178–180.
- Sofokles–Omerza 1917/1919 – Omerza, Fr[an]: *Sofoklejev kralj Ojdipus*. Mentor 10 (1917/1918), zv. 7–8, str. 117–123; zv. 9–10, str. 161–169; zv. 11–12, str. 197–210; 11 (1918/1919), zv. 1–2, str. 1–9; zv. 3–4, str. 42–48; zv. 5–6, str. 82–88.
- Sofokles–Sovrè 1944 – Sofokles: *Kralj Oidipus*. Na novo prevedel Sovrè Anton. Založila Družba sv. Mohorja v Ljubljani; natisnila Zadružna tiskarna (Maks Blejec) v Ljubljani. Ljubljana: Družba sv. Mohorja, 1944.
- Sofokles–Valjavec 1861 – »*Ajant*. (Žaloigra, ki jo je spisal Sofokles; poslovenil M. Kr. [Matija Kračmanov = Valjavec])« *Glasnik slovenski* 4 (1861), str. 83, 89, 94–95, 103–104, 115–116.
- Sofokles–Valjavec 1863 – *Sofoklov Ajant*. Žaloigra, ki jo je iz grščine poslovenil Kračmanov Matija [Valjavec]. V Celovcu, 1863.
- Sophokles–Sovrè 1921 – »Sophokles: Kralj Oidípus. Preložil Anton Sovrè.« *Ljubljanski zvon* 41 (1921), št. 1, str. 28–34 (V. dejanje).
- Sophokles–Sovrè 1922 – Sophokles: *Kralj Oidipus*. Tragedija v petih dejanjih. Prevedel Anton Sovrè. Založila in izdala »Nova založba« v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Ljubljana: Nova založba, 1922 (Nova knjižnica, 8).

- Sophokles–Sovrè 1962 – Sophocles: *Kralj Oidipus; Oidipus v Kolonu; Antigona; Filoktetes*. Poslovenil Anton Sovrè. Ljubljana: DZS, 1962.
- Sovrè 1905a – Miranov (= Sovrè, Anton): »Listek. Njena duša je zahrepenela po smrti ...« Slovenski narod 38 (1905), št. 56 (četrtek, 9. marca), str. 1.
- Sovrè 1905b – Miranov (= Sovrè, Anton): »Listek. Vzdrhtel je list ... Spisal Miranov.« Slovenski narod 38 (1905), št. 183 (petek, 11. avgusta), str. 1.
- Sovrè 1907 – Miranov (= Sovrè, Anton): »Listek. Utrinki ... Miranov.« Slovenski narod 40 (1907), št. 181 (sreda, 7. avgusta), str. 1–2.
- Sovrè 1908/1910 – Sovrè, Anton: »Tolstojev svetovni nazor.« Omladina 5 (1908/1909), str. 124–126; 6 (1909/1910), str. 24.
- Sovrè 1911 – Sovrè, Anton: »Tolstoj. Ob 25-letnici »Pedagoškega društva« v Krškem.« Krško 1911, str. 5–24.
- Sovrè 1919 – -rè (= Sovrè, Anton): »Mati.« Ptujski list 1 (1919), št. 1, str. 1 (ocena dramske slike *Mati* Fr. Ks. Meška).
- Sovrè 1920 – Sovrè, Anton: »Euripides, Medea. Sa grč kog preveo M. Budisavljević, izdanje M. Mladjana, Zemun.« Ljubljanski zvon 40 (1920), št. 12, str. 763–764.
- Sovrè 1921 – Sovrè, Anton: »Katul (carm. 5). Après nous le déluge.« Ljubljanski zvon 41 (1921), št. 4, str. 236.
- Sovrè 1922a – Sovrè, Anton: »Četrta obletnica.« Zvonček 23 (1922), št. 4, str. 101–104 (govor ob praznovanju četrte obletnice narodnega in državnega ujedinjenja dijaštva v Ptujju).
- Sovrè 1922b – Sovrè, Anton: »Oskar Wilde, Lady Windermere. Prevedel R[adivoj] Rehar, Maribor, Mariborska tiskarna, 1921.« Ljubljanski zvon 42 (1922), št. 5, str. 316.
- Sovrè 1923a – Sovrè, Anton: »Lov na dediščino.« V: *Za vsak dan I*. Zbral dr. K[arel] Ozvald. Izdala in založila Družba sv. Mohorja na Prevaljah; natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah. Prevalje; Družba sv. Mohorja, 1923, str. 27–28.
- Sovrè 1923b – Sovrè, Anton: »Pravičnik. (Sokratov zagovor).« V: *Za vsak dan I*. Zbral dr. K[arel] Ozvald. Izdala in založila Družba sv. Mohorja na Prevaljah; natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah. Prevalje; Družba sv. Mohorja, 1923, str. 57–59.
- Sovrè 1925a – Sovrè, Anton: »Ksaverju Mešku. Ob petdesetletnici zložil A. Sovrè in govoril ob Meškovi slavi v mestnem gledališču v Ptujju dne 10. novembra 1924.« Mladika 6 (1925), št. 2, str. 55–56.
- Sovrè 1925b – Sovrè, Anton: »Euripides–Bradač, Medeja.« Kritika 1925, št. 2, str. 25–27.
- Sovrè 1925c – Sovrè, Anton: »Gaj Salustij Krisp-Dokler: Vojna z Jugurto.« Kritika 1925, št. 4, str. 59–60.
- Sovrè 1926a – Sovrè, Anton: »Ptuj v starem veku.« Mladika 7 (1926), št. 7, str. 250–253.
- Sovrè 1926b – Sovrè, Anton: »Donesek k Traianovemu odgovoru na Plinijevo pismo C. XX.« Glasnik profesorskega društva 6 (1926), str. 225–229.
- Sovrè 1928 – Sovrè, Anton: *Lanx satura: latinska čitanka za gimnazije: prva stopnja*. Anton Sovrè. Jugoslovanska tiskarna. Ljubljana: Oblastna zaloga šolskih knjig, 1928.
- Sovrè 1929 – Sovrè, Anton: »Nekaj pojasnil k oceni Lancis saturae.« Ljubljanski zvon 49 (1929), str. 318–319.
- Sovrè 1932 – Sovrè, Anton: »Rimske starine v Ptujju.« V: *Jubilejni zbornik 1922–1932*. [Ob desetletnici Društva jugoslovanskih akademikov v Ptujju; tiskarna V[iljem] Blanke]. Ptuj: Društvo jugoslovanskih akademikov, 1932.
- Sovretov zbornik 1986 – Gantar, Kajetan et al. (ur.): *Sovretov zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 1986 (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev; 11).
- Starc - Križman 1986 – Starc - Križman, Slava: »Sovretovi prevodi Kralja Ojdipa in Iliade.« V: *Sovretov zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 1986 (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev; 11), str. 33–39.
- Stele 1929 – Stele, Franc: »Lanx satura. Latinska čitanka za gimnazije. Prva stopnja. A. Sovrè. Ljubljana, Oblastna zaloga šolskih knjig 1928.« Dom in svet 42 (1929), str. 128.
- Tominšek 1910 – Tominšek, Josip: *Antibarbarus. Studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja*. I. Ljubljana: L. Schwentner, 1910.
- Turk 1939 – Turk, Josip: »Kultura. A. Prosveta.« V: *Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici kraljevine Jugoslavije*. Ljubljana 1939.
- Vajda 1921 – Vajda, F[ranc]: »Srednje in slične šole v Sloveniji.« Glasnik profesorskega društva 1 (1921), str. 332–335, 452–456.

Orfejev spomenik na današnjem Slovenskem trgu, okrog 1925 (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Zbirka razglednic)

Uvod: Sovretova ptujska leta (1919–1926)

Življenje in delo Antona Sovreta, verjetno najbolj znanega slovenskega klasičnega filologa in prevajalca, je bilo doslej že večkrat raziskano in predstavljeno. Velike zasluge za to ima njegov študent in naslednik dr. Kajetan Gantar, ki je v številnih prispevkih prikazal njegovo obsežno delo in izjemen pomen le-tega za Slovence. Tudi Sovretovo bivanje in delovanje na Ptuju (1919–1926) je podrobneje opisal že leta 1970 v izvestju ptujske gimnazije,¹ nato pa ponovno leta 1985 v ptujskem Tedniku.² Kakor ugotavlja Kajetan Gantar, je bilo Sovretovo bivanje tukaj relativno kratko, a je pomembno zaznamovalo tako njegovo lastno življenje kakor tudi mesto, ki ga je sprejelo in mu nudilo spodbudno okolje za ustvarjalni razmah. Profesorja Sovreta pa so se radi spominjali in o njem pisali tudi njegovi nekdanji ptujski dijaki in sodelavci profesorji,³ skupaj s katerimi je takoj po koncu prve svetovne vojne postavljaj temelje slovenski gimnaziji na Ptuju.⁴ Med profesorji na ptujski gimnaziji je Sovrè našel somišljenike in prizadevne intelektualce, kot so Franjo Vajda,⁵ Fran Alič,⁶ dr. Josip Komljanec⁷ in dr. France Kotnik,⁸ v družbi katerih se je takoj aktivno vključil v javno življenje na Ptuju. V tej družbeni mreži verjetno tiči eden od razlogov za njegovo aktivno delovanje v društvih in organizacijah, kar je v kasnejših letih, po odhodu s Ptuja, popolnoma opustil.⁹

Mira Petrovič

Delovanje Antona Sovreta v Muzejskem društvu Ptuj in njegov prispevek k poznavanju antičnega Ptuja

- 1) Kajetan Gantar, »Sovretovih sedem ptujskih let«, v: *64. izvestje Gimnazije Dušana Kvedra v Ptuju za šolsko leto 1968–1969* (Ptuj, 1970), str. 82–86 (dalje Gantar, Sovretovih sedem).
- 2) Kajetan Gantar, »Sovretovih sedem ptujskih let«, *Tednik*, letn. 38, št. 39–42 (10. 10.–31. 10. 1985).
- 3) O Sovretu in njegovem delovanju na Ptuju so pisali nekdanji sodelavec prof. Fran Alič, nekdanja dijaka Fran Brumen in Franjo Veselko. Glej: Fran Alič, »Univerzitetnemu profesorju akademiku Antonu Sovretu, nekdanjemu ptujskemu profesorju, v spomin«, *Tednik*, letn. 16, št. 17 (10. 5. 1963), str. 4, (dalje Alič, Univerzitetnemu profesorju); Franjo Veselko, »Ptuj pred 50-imi leti«, *Tednik*, letn. 12, št. 19–20 (15.–22. 5. 1969); Franjo Brumen, »Profesorju Sovretu v spomin«, *Tednik*, letn. 28, št. 47 (4. 12. 1975), str. 10; Fran Brumen, »Spomini na profesorja Sovreta«, v: *Sovretov zbornik*, ur. Kajetan Gantar, Frane Jerman, Janko Moder (Ljubljana, 1986), str. 17–18.
- 4) Anton Sovre je bil kot učitelj na gimnaziji zaposlen od 1. januarja 1919 do 31. avgusta 1926. »Profesorji od 1919 do 1929«, v: *51. izvestje državne realne gimnazije v Ptuju* (Ptuj, 1929), str. 26.
- 5) Franc Vajda (1876–1929), prvi slovenski ravnatelj gimnazije na Ptuju (1918–1922), tudi predsednik Muzejskega društva Ptuj (1919–1922). Iva Habjanič, »Vajda, Franc«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja*, <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/vajda-franc/183/> (23. 3. 2019).
- 6) Franc Alič (1888–1973), profesor klasičnih jezikov in slovenščine, kasneje tudi ravnatelj ptujske gimnazije (1938–1941). Na ptujsko gimnazijo je prišel kot namestni učitelj marca 1919. Od svojega prihoda na Ptuj je bil član Muzejskega društva Ptuj, kasneje pa odbornik, blagajnik, od leta 1938 tudi častni član. Jakob Emeršič, »Pomembnejši sodelavci Muzejskega društva od začetka do danes«, v: *Muzejsko društvo v Ptuju 1893–1956, Zgodovinsko društvo v Ptuju 1956–1983*, ur. Marjeta Ciglenceki, Jakob Emeršič, Kristina Šamperl Purg (Ptuj, 1983), str. 23 (dalje Emeršič, Pomembnejši sodelavci).
- 7) Dr. Josip Komljanec (1873–1942) je od leta 1902 na ptujski gimnaziji poučeval slovenščino in klasične jezike. Bil je tudi ravnatelj gimnazije (1922–1933) ter aktiven odbornik v več društvih, mdr. je bil predsednik Muzejskega društva Ptuj (1928–1939). Mira Petrovič, »Komljanec, Josip«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja*, <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/komljanec-josip/620/> (20. 3. 2019).
- 8) Dr. Fran Kotnik (1882–1955), etnolog in literarni zgodovinar. Na ptujski gimnaziji je poučeval med letoma 1919 in 1927. Aktiven je bil kot odbornik in štiri leta tudi kot predsednik Muzejskega društva Ptuj (1923–1927). Napisal je več narodopisnih razprav, vezanih na ptujsko okolico in širšo Štajersko. Ivan Grafenauer, »Kotnik, Fran (1882–1955)«, v: *Slovenska biografija* <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi295461/#slovenski-biografski-leksikon> (20. 3. 2019).
- 9) Gantar, Sovretovih sedem, str. 83.

Vila Karel ob Grajeni, v kateri je Anton Sovrè stanoval v času svojega bivanja na Ptuj. (Foto: Mira Petrovič, 2019)

O Sovretovih ptujskih letih izvemo nekaj podrobnosti iz posameznih ohranjenih arhivskih dokumentov in časopisnih virov, medtem ko obsežnejša dokumentacija ni ohranjena. Tako nam je znano, da je na gimnaziji poučeval nemščino, latinščino in slovenščino, da je vodil profesorsko in dijaško knjižnico in bil blagajnik Podpornega društva za revne dijake.¹⁰ Na šolskih prireditvah je imel različna predavanja za dijake,¹¹ posebej pa se je v spomin vtisnila dijaška akademija iz antike, ki jo je leta 1924 pripravil skupaj s profesorjema Ladislavom Mlakerjem in Albinom Stritarjem v mestnem gledališču.¹² Treznostni

- 10) Podporno društvo ptujske gimnazije je bilo ustanovljeno že leta 1870 z namenom pomagati revnim in pridnim dijakom, ki so obiskovali ptujsko gimnazijo. Društvo je neprekinjeno delovalo 71 let, do pričetka druge svetovne vojne, in je z obleko, obutvijo, šolskimi potrebščinami in kasneje tudi z denarjem pomagalo revnim učencem. Odborniki društva so bili profesorji gimnazije in pomembni meščani. Po prvi svetovni vojni je bil predsednik društva ravnatelj Franjo Vajda (1918–1922), za njim pa dr. Josip Komljanec (1922–1933). Anton Sovrè je bil blagajnik Podpornega društva ptujske gimnazije v letih 1919–1925. Nada Jurkovič, »Podporno društvo ptujske gimnazije (1870–1941)«, v: *Zbornik ob 125-letnici ptujske gimnazije Ptuj*, ur. Vlado Horvat (Ptuj, 1994), str. 72–78.
- 11) Anton Sovrè je govoril na slovesnosti ob 50. obletnici smrti pesnika Simona Jenka (8. oktobra 1919), o Petru II. Petroviču (21. septembra 1925), o Ivanu Cankarju ob 50. obletnici rojstva (27. maja 1926). »Gimnazijske prireditve in proslave«, *51. izvestje državne realne gimnazije v Ptuj* (1919/20–1928/29) (Ptuj, 1929), str. 34.
- 12) Gimnazija je 14. januarja 1924 v mestnem gledališču priredila akademijo s predavanji o antični kulturi. Najprej je ravnatelj dr. Komljanec predstavil pomen antične kulture, nato pa je potekalo predavanje o grški in rimski ustvarjalni umetnosti ob pomoči skioptičnih slik. Premore med predavanji so popestrili z nastopom dijaškega moškega in mešanega zbora. Kot predavatelj je nastopil tudi profesor Sovrè, ki je predstavil rimsko pesništvo in recitiral svoje lastne pesniške prevode. Ob zaključku akademije so gimnazijci pripravili uprizoritev prizorov Evripidovega Bratskega spora. »Štajerske novice, iz Ptuja, Akademija«, *Slovenec*, letn. 52, št. 17 (20. 1. 1924), str. 4.

krožek je ob koncu leta 1924/25 v Narodnem domu pod njegovim vodstvom uprizoril dramo Janeza Jalna z naslovom Dom.¹³ Ob slovesnosti, ki so jo leta 1924 na Ptuj pripravili za Franca Ksaverja Meška, nekdanjega dijaka ptujske gimnazije ob njegovi petdesetletnici,¹⁴ pa je napisal pesem, ki je verjetno edina Sovretova objavljena izvirna pesem.¹⁵ Ob raznih priložnostih je imel predavanja in govore tudi za širšo ptujsko javnost.

Kot gimnazijski profesor se je z vnemo predajal pedagoškemu poklicu, doma pa v nočnih urah prevajal in pisal. Vmes mu je uspelo dokončati tudi študij klasične filologije na ljubljanski univerzi. Kot je kasneje zapisal Fran Alič, ga je »večkrat pri tem nočnem delu obiskala v njegovi do stropa s knjigami obloženi knjižnica družba zapoznelih veselih prijateljev, ki jim je rad skuhal črno kavo, kakor jo je znal le on, in jih zabaval s svojimi domiselnimi in odrezavimi odgovori, saj je bil duhovit in zabaven družabnik.«¹⁶ Prav v tem času so nastali njegovi prvi pomembnejši prevodi antičnih del, s katerimi se je v slovenskem prostoru hitro uveljavil kot izjemen prevajalec in strokovnjak.

Bil je tudi prvi odgovorni urednik Ptujkega lista,¹⁷ predsednik organizacije vojnih invalidov,¹⁸ udeleževalec se je v Čitalnici in pri Sokolu.¹⁹ Pomembno je njegovo delovanje v Muzejskem društvu Ptuj, ugledni ptujski kulturni ustanovi, ki je že od konca 19. stoletja povezovala ptujske meščane v skrbi za ohranjanje kulturnozgodovinskih spomenikov Ptuja. V anale Muzejskega društva in v zgodovinski spomin mesta se je za vedno zapisal s svojim sodelovanjem pri slovenski izdaji Abramičevega vodnika po spomenikih rimskega Ptuja. V naslednjih vrsticah bomo poglobljeje predstavili ta podvig.

Oživitev delovanja Muzejskega društva po prvi svetovni vojni

Muzejsko društvo Ptuj je bilo ustanovljeno leta 1893 z namenom raziskovanja, zbiranja in ohranjanja spomenikov kulturne dediščine ptujskega območja. Za glavni cilj si je postavilo postavitve lokalnega muzeja, ki je leta 1894 dobil prostore v takratni Gimnaziji cesarja Franca Jožefa. Zbirke so se kmalu bistveno obogatile z donacijo Franca Ferka,²⁰ ki je leta 1895 mestu Ptuj podaril svojo zasebno muzejsko zbirko in knjižnico, zaradi česar se je muzej preimenoval v Mestni Ferkov muzej.²¹

- 13) »Iz Ptuja, Treznostni krožek gimnazijcev«, *Slovenec*, letn. 53, št. 144 (1. 7. 1925), str. 4.
- 14) O proslavi Meškovega jubileja na Ptuj so poročali takratni časopisi Tabor, Slovenec in Jutro. Njihovo vsebino je v diplomski nalogi povzela Tamara Vajsbaheer. Tamara Vajsbaheer, »Utrip Ptuja v letih 1924 in 1925«, diplomatska naloga (Ptuj, 2016), str. 103–105.
- 15) Gantar, Sovretovih sedem, str. 84.
- 16) Alič, Univerzitetnemu profesorju, str. 4.
- 17) Sovrè je bil odgovorni urednik Ptujkega lista od 6. aprila 1919 do 17. julija 1919 in od 28. septembra 1919 do 28. marca 1920, vmes je bil začasni odgovorni urednik dr. Franjo Šalamun. Skupaj z dr. Ivanom Fermevcem in dr. Franjem Šalamunom je bil tudi član pripravljalnega odbora za ustanovitev Tiskovne zadruge, ki je omenjeni list izdajala. »Tiskovna zadruga v Ptuj«, *Ptujski list*, letn. 1., št. 1 (6. 4. 1919), str. 3.
- 18) Na občnem zboru organizacije, ki je potekala 18. decembra v Narodnem domu na Ptuj, je bil za predsednika izvoljen prof. Anton Sovrè, Ptuj, vila Karel. »Splošna organizacija vojnih invalidov, vdov in sirot, poverjenišvo Ptuj«, *Ptujski list*, letn. 3, št. 48 (25. 12. 1921), str. 2.
- 19) 17. marca 1920 so na izrednem občnem zboru za starost Ptujkega Sokola izvolili Antona Sovreta, ki je društvo uspešno vodil dve leti. Od leta 1925 pa do okupacije je bil starosta Sokola dr. Franjo Šalamun. Irena Mavrič, »Ptujski Sokol«, v: *Septembrski dogodki 1908*, ur. Bojan Terbut (Ptuj, 1998), str. 37.
- 20) Franc Ferk (1844–1925), zgodovinar, arheolog, germanist in muzeolog. Na univerzi v Gradcu je študiral zgodovino in germanistiko in kasneje poučeval na različnih šolah (Fürstenfeld, Judenburg, Ptuj, Gradec). Poleg poučevanja se je predajal arheološkemu, narodopisnemu in muzejskemu delu. Preučeval je rimske ceste v štajerski Sloveniji, arheološko je raziskoval tudi na Ptuj. Leta 1878 je v svojem rojstnem kraju Gomilica ustanovil krajevni muzej, a je zbirke kasneje prenesel na Ptuj. Muzejsko društvo Ptuj je vodil kot predsednik med letoma 1895 in 1902, častni član društva je postal leta 1922. V Mariboru je leta 1901 ustanovil mestni muzej. France Kotnik, »Ferk, Franc (1844–1925)«, v: *Slovenska biografija* <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi187263/> (20. 3. 2019); Iva Habjanič, »Ferk, Franc«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja* <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/ferk-franc/70/> (20. 3. 2019); Emeršič, Pomembnejši sodelavci, str. 26–27.
- 21) Marjeta Ciglencečki, »Muzejsko društvo v Ptuj in muzejske zbirke«, v: *Muzejsko društvo v Ptuj 1893–1956, Zgodovinsko društvo v Ptuj 1956–1983*, ur. Marjeta Ciglencečki, Jakob Emeršič in Kristina Šamperl Purg (Ptuj, 1983), str. 13–14 (dalje Ciglencečki, Muzejsko društvo).

Osrednjo pozornost je Muzejsko društvo že od svoje ustanovitve namenjal raziskovanju antične Petovione. V njegovi organizaciji so se še pred prvo svetovno vojno zvrstila številna uspešna izkopavanja in odkritja, ki so Ptuj zagotovila pomembno mesto v evropski arheologiji. Pri njih so sodelovali vodilni arheologi v državi, med njimi dr. Wilhelm Gurlitt,²² dr. Mihovil Abramič,²³ dr. Rudolf Egger,²⁴ dr. Valter Schmid²⁵ idr., njim ob strani pa ptujski notar in arheolog Viktor Skrabar,²⁶ ena od ključnih osebnosti v zgodovini Muzejskega društva. Višek njihovih predvojnih izkopavanj predstavljajo odkritja I. in II. mitreja na Spodnji Hajdini (1898, 1901) ter III. mitreja na Zgornjem Bregu (1913). Medtem ko so I. in III. mitrej zaščitili in predstavili na mestu najdbe, so II. mitrej shranili v lapidarij ptujskega muzeja, ki se je v tem času še vedno stiskal v nekaj pretesnih prostorih realne gimnazije na Prešernovi ulici.

Prva dvorana lapidarija Mestnega Ferkovega muzeja v kletnih prostorih realne gimnazije na Prešernovi ulici okoli leta 1900. Zbirke je na novo uredil Mihovil Abramič leta 1910. (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Zbirka razglednic)

- 22) Wilhelm Gurlitt (1844–1905), avstrijski klasični arheolog. Izkopaval je na Ptuj in v okolici in bil leta 1903 imenovan za častnega člana Muzejskega društva. Emeršič, Pomembnejši sodelavci, str. 30; »Gurlitt, Wilhelm, Archäologe«, v: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Band 2, (Wien, 1959), str. 109, http://www.biographien.ac.at/oebl_2/109.pdf (21. 3. 2019).
- 23) Mihovil Abramič (1884–1962), hrvaški arheolog. Študiral je antično arheologijo, zgodovino starega veka in klasične jezike na univerzi na Dunaju. Leta 1910 je nastopil službo v avstrijskem arheološkem inštitutu na Dunaju in bil med 1913 in 1919 ravnatelj arheološkega muzeja v Ogleju. Za časa delovanja na Dunaju in v Ogleju je bil tesneje povezan z raziskovanji na Ptuj. Leta 1911 je vodil prvo večje sistematično izkopavanje na Panorami, sodeloval je pri postavitvi ptujske arheološke zbirke in pripravil strokovni vodič po njej. Jože Curk, »Abramič, Mihovil (1884–1962)«, v: *Slovenska biografija* <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1013770> (24. 3. 2019).
- 24) Rudolf Egger (1882–1969), avstrijski zgodovinar, epigrafik in arheolog. Bil je dopisni član Muzejskega društva. Emeršič, Pomembnejši sodelavci, str. 26.
- 25) Valter Schmid (1875–1951), arheolog in etnograf. V tridesetih letih in v letih 1941 in 1945 je vodil izkopavanja na Ptuj. Kotnik, str. 52. Franjo Baš »Valter Schmid (1875–1951)«, v: *Slovenska biografija* <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi543763/> (24. 3. 2019); Doroteja Kotnik, »Zgodovina ptujskega muzeja, njegov razvoj od mestnega do Pokrajinskega muzeja Ptuj«, magistrska naloga (Maribor, 2018), str. 52 (dalje Kotnik, Zgodovina muzeja).
- 26) Viktor Skrabar (1877–1938), pravnik in ljubiteljski arheolog. Član Muzejskega društva je postal leta 1903, od leta 1925 do svoje smrti je bil podpredsednik društva. V času študija prava je v Gradcu poslušal arheološka in epigrafska predavanja. Z arheološkimi najdbami, kot so poznoantično rimsko grobišče na Zg. Bregu (1908/1909), staroslovanska nekropola na grajskem griču (1909), ostanki rimskega mostu čez Dravo (1912) in III. mitrej na Zg. Bregu (1913), se je uvrstil med najuspešnejše raziskovalce ptujskega arheološkega terena. Vaso Suyer, »Skrabar, Viktor (1877–1938)«, v: *Slovenska biografija* <https://www.slovenskabiografija.si/oseba/sbi576359/> (24. 3. 2019); Mira Petrovič, »Skrabar, Viktor«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja* <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/skrabar-viktor/36/> (20. 3. 2019).

Razpad avstro-ogrske monarhije in nastanek nove države, Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, je prinesel nov politični okvir in nove okoliščine tudi za delovanje Muzejskega društva. Zakonodajno se sprva sicer ni veliko spremenilo, saj sta zaradi neurejene jugoslovanske zakonodaje na področju društev vse do diktature leta 1929 v slovenskem delu države veljala zakona o društvih in shodih še iz leta 1867, ki sta zadeve urejala precej liberalno.²⁷

Člani Muzejskega društva Ptuj so se začeli kmalu po koncu prve svetovne vojne zavzemati za obuditev delovanja društva, ki je bilo med vojno zaustavljeno. Tako je že leta 1919 društvo dobilo nov odbor, ki mu je predsedoval gimnazijski profesor Franjo Vajda, člani pa so bili tako Slovenci kot Nemci. Iz seznamov članov je razvidno, da so bili še naprej pomembni člani ptujski nemški meščani, ki so v društvu ostali do svoje smrti ali do začetka druge svetovne vojne.²⁸ Poleg predvojnih članov pa so se vanj vključevali tudi novi poklicni profili, kot so uradniki, učitelji, zdravniki, obrtniki in podobno. Finančno je bilo društvo še naprej odvisno od članarin, podpor in subvencij, tokrat od ministrstva za prosveto v Beogradu.²⁹

Osrednji osebnosti v Muzejskem društvu med obema vojnoma sta bila dr. Mihovil Abramič in Viktor Skrabar, ki sta skrbela za razna zaščitna arheološka izkopavanja in ureditev ter popularizacijo arheoloških zbirk.³⁰ Viktor Skrabar, ki je bil vrsto let spomeniški konservator v Ptuj in okolici, je med strokovnjaki užival velik ugled in bil povezan z vodilnimi arheologi tistega časa. Kljub spremenjenim političnim razmeram po prvi svetovni vojni je uspel ohraniti vezi z avstrijskimi strokovnjaki, hkrati pa navezati nove stike s slovenskimi in jugoslovanskimi arheologi.³¹

Društvo je leta 1922 dobilo nov statut, v katerem je opredelilo svoje najpomembnejše naloge: upravljanje Mestnega Ferkovega muzeja in knjižnice, dopolnjevanje muzejskih zbirk, spodbujanje zanimanja za zgodovino Ptuja in ohranitev njegovih zgodovinskih in umetniških spomenikov. Med pomembnejše naloge društva so sodila tudi prizadevanja za pridobitev večjih prostorov za muzej, ki je bil v prostorih realne gimnazije vedno bolj utesnjen in natrpan; uresničila so se s selitvijo muzeja v prostore nekdanjega dominikanskega samostana leta 1928.

Po odhodu Frana Vajde, ki je leta 1922 postal inšpektor na ministrstvu za prosveto v Beogradu, je predsednik društva postal učitelj Adolf Gailhofer, ki pa ga je že leta 1923 zamenjal dr. Fran Kotnik, ki je društvo vodil štiri leta, do svojega odhoda s Ptuja leta 1927. Zagovarjal je pomen zbiranja in prezentacije etnološkega gradiva in je društvo spodbudil, da je začelo večjo pozornost namenjati tudi drugim strokam in ne le arheologiji. Med prvimi nalogami, ki jih je uresničil, je bila ustanovitev šestih oddelkov, in sicer rimskega z lapidarijem, zbirke orožja, numizmatičnega, naravoslovnega ter narodopisnega z arhivom in biblioteko.³² Velik dogodek je bila tridesetletnica društva (1923), ki so jo proslavili s številnimi gosti iz Jugoslavije in tujine. Osrednji prireditvi sta bili otvoritev III. mitreja in slavnostna seja, na kateri je Viktor Skrabar predstavil zgodovino društva.³³ V čast jubileja so leta 1924 izdali tudi posebne Spominske liste.³⁴

Velike napore pa je društvo med letoma 1922 in 1925 usmerilo v pripravo in izdajo tiskanega vodnika po muzejskih zbirkah. S tem so nadaljevali predvojna prizadevanja za izdajo publikacije, ki jih je najprej prekinila prva svetovna vojna, kasneje pa oteževale nove politične razmere in pomanjkanje finančnih sredstev.

- 27) Ervin Dolenc, »Društveno življenje v prvi Jugoslaviji«, v: *Društvena dejavnost na Slovenskem*, ur. Aleš Gabrič (Ljubljana, 1997), str. 40.
- 28) Kotnik, Zgodovina muzeja, str. 30.
- 29) Kristina Šamperl Purg, »90 let plodnega delovanja Muzejskega društva in nato Zgodovinskega društva v Ptuj«, v: *Muzejsko društvo v Ptuj 1893–1956, Zgodovinsko društvo v Ptuj 1956–1983*, ur. Marjeta Ciglencečki, Jakob Emeršič in Kristina Šamperl Purg (Ptuj, 1983), str. 5.
- 30) Kotnik, Zgodovina muzeja, str. 31.
- 31) Mira Petrovič, Viktor Skrabar, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja*, <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/skrabar-viktor/36/> (21. 3. 2019).
- 32) Kotnik, Zgodovina muzeja, str. 30–31.
- 33) Bojan Terbuc, »Sto let organiziranega delovanja zgodovinarjev in ljubiteljev zgodovine na Ptuj«, *Kronika*, letn. 40, št. 3 (1992), str. 132 (dalje Terbuc, Sto let).
- 34) »Spominski listi ob tridesetletnici Muzejskega društva v Ptuj: 1893–1923« (Ptuj, 1924). Izdaja je ponatis prispevkov Viktorja Skrabarja in Franca Kotnika v Časopisu za zgodovino in narodopisje, št. 1, 1924. Skrabarjev prispevek je posvečen ptujskemu kronistu Ferdinandu Raispu, Kotnikov pa obravnava legendo o sv. Ožbaldu.

»Voditelj skozi Poetovio« ali težka pot do vodnika po spomenikih rimskega Ptuja

Avstrijski arheološki inštitut na Dunaju, ki je vodil arheološka izkopavanja na Ptuju, je že pred prvo svetovno vojno skupaj z Muzejskim društvom Ptuj načrtoval izdajo publikacije, v kateri bi pregledno predstavili rezultate posameznih arheoloških raziskav o Petovionu.³⁵ Za to delo se je zdel najbolj poklican dr. Mihovil Abramić, ki je kot odposlanec dunajskega inštituta več let sodeloval pri izkopavanjih. Klišeji za slike so bili po večini že gotovi, ko je vojna pretrgala začeto delo. Po razpadu stare monarhije, ko je Ptuj prišel izpod okrilja dunajskega arheološkega inštituta, se je zdelo, da je misel o vodniku dokončno pokopana. A zaradi vztrajnosti ptujskega Muzejskega društva, na čelu z Viktorjem Skrabarjem, načrt ni bil opuščen in se je v povojnih letih končno tudi uresničil.³⁶

Mihovil Abramić je rokopis za vodnik dokončal do leta 1923 in ga podaril Muzejskemu društvu ob njegovi tridesetletnici. Društvo je že 1. septembra 1922 z arheološkim inštitutom na Dunaju sklenilo dogovor o izdaji vodnika, ki naj bi izšel v nemškem in slovenskem jeziku. Dogovorili so se, da bo redakcija potekala v okviru inštituta, ki bo razpolagal z nemško izdajo, medtem ko bo Muzejsko društvo razpolagalo s slovensko. Vsaka izdaja naj bi izšla v nakladi 2.000 izvodov. Z dogovorom so Ptujčani pridobili še pravico do uporabe devetdesetih klišejev v lasti inštituta tudi za slovensko izdajo.³⁷

Za prevod in priredbo besedila za slovensko izdajo so v Muzejskem društvu zaprosili Antona Sovreta, ki je bil takrat že več let član³⁸ društva. Včlanil se je že kmalu po prihodu na Ptuj, najverjetneje na povabilo gimnazijskega ravnatelja Frana Vajde, ki je prav takrat, leta 1919, postal predsednik Muzejskega društva. Razen tega pa v naslednjih nekaj letih o njegovem delovanju v društvu ni podatkov. V arhivskih dokumentih Muzejskega društva ga prvič zasledimo spomladi leta 1924, ko so odborniki na seji sklenili, »da postane prof. Anton Sovrè, ki prevzame prevod »Voditelja« in v priznanje njegovih zaslug kot kulturni delavec prisednik odbora.«³⁹ Kakšne zasluge so tu natančno mišljene, ni zapisano, verjetno pa se nanašajo na Sovretovo aktivno delo na gimnaziji in v društvih, na uredniško delo pri Ptujem listu, posebej pa še na njegove prevode antičnih del,⁴⁰ s katerimi se je v slovenskem prostoru že pričel uveljavljati kot zelo uspešen prevajalec. Četudi klasični filolog, se je Sovrè zaradi teh dosežkov vodstvu Muzejskega društva zdel dovolj kompetenten za prevzem zahtevne naloge.

Odborniki Muzejskega društva leta 1926.

V prvi vrsti od leve proti desni sedijo: Fran Alič, Viktor Skrabar, dr. Franc Kotnik (predsednik društva), dr. Vladimir Travner in Ladislav Mlaker. V drugi vrsti stojijo: Vinko Šerona, Anton Sovrè, Rudolf Gailhofer, F. Wolf in Pavel Pirich. (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, sg. FOT 2926)

Delo pri prevodu vodnika je nato hitro steklo. Sovrè se je zavezal, da bo knjigo prevedel do konca junija tega leta, tako da bosta slovenska in nemška izdaja izšli sočasno.⁴¹ Na naslednji seji čez dober mesec je že poročal, da je iz Abramićevega rokopisa prevedel 100 tiskanih pol, dela pa ne more dovršiti, ker nadaljnega dela rokopisa še ni dobil. Odbor je sprejel tudi sklep, da se Sovretu iz posebnega sklada za vodnik izplača 12.000 dinarjev kot nagrado za prevod.⁴² Abramić je nato poslal zadnji del rokopisa, ki so ga izročili Sovretu,⁴³ da je lahko dokončal prevod in ga poslal na arheološki inštitut na Dunaj.⁴⁴ Korekture so bile dokončane do srede leta 1925.⁴⁵ Sovrè je medtem pripravil tudi slovarček manj znanih izrazov, Abramić in Skrabar pa sta pripravila uvodno besedilo, ki ga je odbor potrdil na seji.⁴⁶ Na osnovi pisma dr. Zingerla iz arheološkega inštituta je bil sprejet sklep, da se naroči tudi 60 nemških in 60 slovenskih izvodov vodnika v boljši vezavi.⁴⁷ Do začetka

35) Emil Reisch, »In Unterem Drautal...« v: *Michael Abramić, Poetovio, Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt*, (Wien, 1925), str. III.

36) Balduin Saria, »M. Abramić, Poetovio«, *Čas*, letn. 20, zv. 6 (1926), str. 330–332 (dalje Saria, M. Abramić).

37) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 2, Spisi za leto 1922, Übereinkommen zwischen der Direktion des Öster. Archeologischen Instituts in Wien und Muzejsko društvo von Ptuj, 1. 9. 1922.

38) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 2, ov. 2. Verzeichnis der Mitglieder des Museumvereines in Pettau mit dem Stande 1. Jänner 1920. Pod zaporedno številko 116 je naveden Sovre Anton, profesor.

39) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1923–1932, zapisnik 15. odborove seje z dne 14. 3. 1924.

40) Do takrat so v knjižni obliki izšli trije njegovi prevodi: Sofoklova drama *Kralj Oidipus* (1922), Evripidova drama *Bratski spor* (1923) ter Platonovo delo *Sokratov zagovor* (1923).

41) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, Zapisnik 16. seje odbora 26. 3. 1924.

42) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, Zapisnik 17. seje odbora 25. 4. 1924.

43) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, zapisnik seje odbora z dne 21. 5. 1924.

44) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, zapisnik seje odbora z dne 20. 6. 1924.

45) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, zapisnik seje odbora z dne 30. 7. 1925.

46) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, zapisnik seje odbora z dne 22. 5. 1925.

47) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, Zapisnik 4. seje odbora z dne 17. 11. 1925.

leta 1926 je avstrijska državna tiskarna na Dunaju dokončala tisk obeh izdaj, nemške in slovenske, ki sta čakali na prevzem. Muzejsko društvo je sklenilo, da bodo knjige po prevzemu hranili v podružnici ljubljanske kreditne banke, kjer jih bodo tudi prodajali. 15. in 17. februarja 1926 je tiskarna poslala dobavno listo za knjige, ni pa moglo priti do carinjenja zaradi težav s fakturami. Zato so knjige na Ptuj prišle šele 15. marca, z njihovo prodajo so pričeli 22. marca. Cena broširanega izvoda je bila 75 dinarjev, vezanega pa 100.

Izdaja vodnika se je za društvo pokazala kot izjemno zahtevna naloga tudi s finančnega vidika. S prošnjo za finančno pomoč se je društvo obrnilo na državo in mestno občino. Ministrstvo za prosveto je leta 1922 za izdajo vodnika namenilo enkratni znesek 2.500 dinarjev,⁴⁸ generalni inšpektorat ministrstva za finance v Beogradu pa je leta 1924 arheološkemu inštitutu nakazal 15.000 dinarjev, ki so bili pogoj za sprejem rokopisa v tisk.⁴⁹ Pri pridobivanju državnega denarja je društvu pomagal ptujski arheolog in član društva dr. Balduin Saria,⁵⁰ ki je takrat delal v Beogradu. Tudi ptujski mestni svet je sklenil ob prispevku za delovanje muzeja v višini 1000 dinarjev za izdajo vodnika prispevati dodatnih 500 dinarjev.⁵¹ Denar so zbirali tudi s prostovoljnimi prispevki, z dohodki predavanj, razmišljali pa so tudi o zvišanju članarine za člane Muzejskega društva in zniževanju predvidene naklade slovenske izdaje. Kljub prizadevanjem pa zbrana sredstva niso zadoščala za pokritje vseh stroškov,⁵² zato se je bilo Muzejsko društvo prisiljeno zadolžiti pri ptujskih denarnih zavodih. Brezobrestno posojilo za eno leto v višini 36.000 dinarjev so zavarovali tako, da sta župan dr. Matej Senčar in tovarnar Pavel Pirich podpisala menice in tako prevzela osebno jamstvo.⁵³ Kredit je nato društvo odplačevalo še dolga leta.⁵⁴

Ob izidu vodnika *Poetovio* so v Muzejskem društvu dobro poskrbeli za njegovo promocijo in pospeševanje prodaje. Dogovorili so se, da bodo o izdaji vodnika člani odbora in drugi ožji sodelavci (Sovrè, Kotnik, Saria ...) poročali v časopisih in strokovnih revijah. Res je bila izdaja v letu 1926 deležna precejšnje medijske pozornosti, saj so o njej bolj ali manj podrobno poročali tako časniki, kot so Jutro, Slovenec, Marburger Zeitung itd., kot tudi strokovne revije Časopis za zgodovino in narodopisje, Etnolog, Čas, Zbornik za umetnostno zgodovino in drugi. Že maja so na Ptuj pripravili sprejem za slovenske novinarje, ki so si želeli ogledati znamenitosti mesta, popisane v vodniku. Po mitreju na Zgornjem Bregu sta jih vodila odbornika Sovrè in Mlaker. Medijska pozornost ob izdaji vodnika je zagotovo prispevala tudi k temu, da so novembra 1926 v ilustriranem Slovincu, tedenski prilogi časnika Slovenec, podrobneje s slikami in besedilom predstavili Ptuj in njegove znamenitosti. Objavljena je bila tudi naslovnica slovenske izdaje vodnika in fotografija odbornikov Muzejskega društva, ki je edina doslej najdena ptujska fotografija Antona Sovreta. Fotografija je nastala prav na njegovo pobudo, saj je na junjski seji odbora predlagal, da bi se dal odbor fotografirati, ker so bili člani še vedno isti kot v času tridesetletnice društva leta 1923.⁵⁵

48) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 2, Spisi za leto 1922, Dopis ministrstva za prosveto in vero z dne 5. 5. 1922.

49) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, Zapisnik 15. odborove seje z dne 14. 3. 1924.

50) Balduin Saria (1893–1974), zgodovinar, arheolog in numizmatik, rojen na Ptuj. Na Dunaju je študiral arheologijo in antično zgodovino. V letih 1922–1926 je delal na oddelku za zgodovino starega veka na Filozofski fakulteti v Beogradu, kasneje pa na Univerzi v Ljubljani (1926–1942) predaval zgodovino starega veka. Med drugo svetovno vojno se je izselil in kasneje deloval v Münchnu. Član ptujskega muzejskega društva je bil od leta 1923 in je sodeloval pri arheoloških izkopavanjih na Ptuj. Franjo Baš, »Saria, Balduin (1893–1974)«, v: *Slovenski biografski leksikon*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi537239/> (23. 3. 2019); Iva Habjanič, »Saria, Balduin«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja* <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/saria-balduin/99/> (23. 3. 2019); Emeršič, Pomembnejši sodelavci, str. 37.

51) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 2, Spisi za leto 1922, Dopis Mestnega sveta z dne 13. 12. 1922.

52) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, Zapisnik 6. seje odbora, 10. 3. 1925.

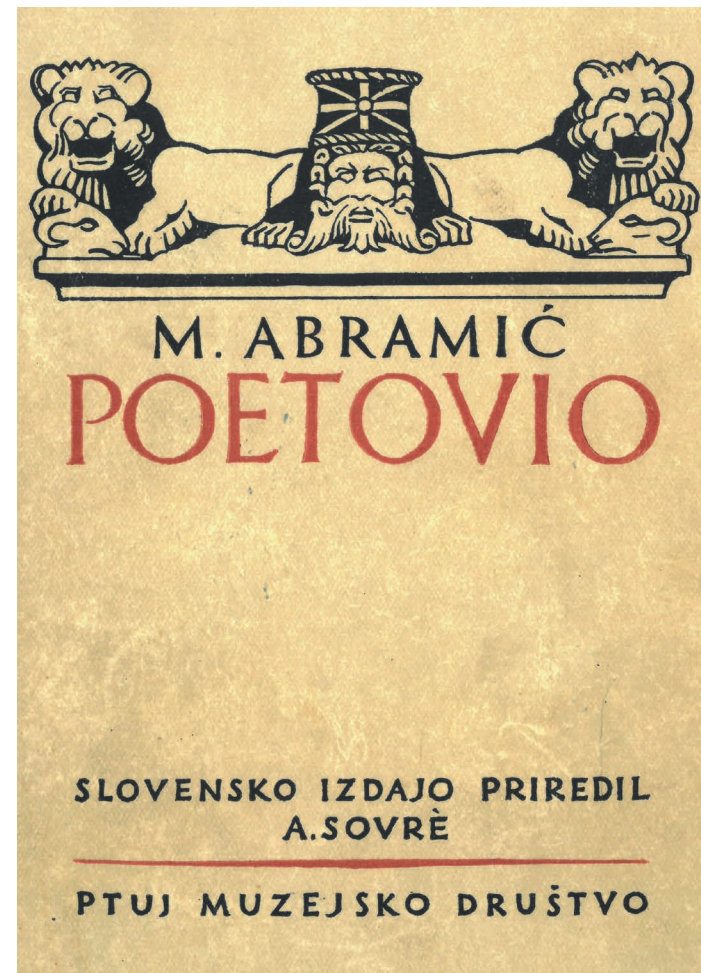
53) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, Zapisnik 7. seje odbora z dne 22. 5. 1925.

54) Kotnik, Zgodovina muzeja, str. 34.

55) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 8, ov. I-6/3, Zapisniki odborovih sej in občinskih zborov 1923–1932, Zapisnik 1. seje odbora z dne 29. 6. 1926.

Abramić-Sovrè: Poetovio: vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta

Z Abramićevim vodnikom je Ptuj pridobil izjemno delo, ki je bilo namenjeno tako obiskovalcem muzeja kot zgodovinarjem in arheologom in v katerem so bili prvič opisani antični spomeniki Ptuja. Čeprav gre v osnovi za vodnik po muzeju, ki upošteva zaporedje in postavitev arheoloških zbirk iz stare gimnazije na Prešernovi ulici, prinaša dragocen pregled starejše zgodovine mesta ter rimskih napisov in drobnega gradiva in sodi še danes med pomembno literaturo o rimskem Ptuj.

Naslovnico slovenske izdaje vodnika Poetovio je okrasil akademski slikar Vladimir Kirin iz Zagreba.

Mestni Ferkov muzej v poslopju realne gimnazije na Prešernovi ulici 31 je v tem času obsegal lapidarij v kleti (kjer je bil spravljen tudi II. mitrej), zbirko drobnih rimskih predmetov v prvem in ožji Ferkov muzej v drugem nadstropju stavbe. V slovenski izdaji vodnika so v poglavju Muzej (str. 51–135) zbirke predstavljene v podpoglavjih: Lapidarij, Drugi mitrej s Hajdina, Zbirke v 1. nadstropju, Glineni izdelki, Steklenina in postekljena lončenina, Bronasti in železni predmeti, Grobne izkopine z Gornjega Brega, Nakit in toaletni predmeti in Predzgodovinske najdbe. Po ogledu zbirk v muzeju je obiskovalec povabljen, da se sprehodi do spomenikov ob mestnem stolpu in cerkvi, ki so opisani v poglavju Sramotni kamen in antike ob mestnem stolpu s podpoglavji Spomeniki ob mestnem stolpu in Spomeniki na severni cerkveni steni (str. 136–152). Sledi kratka pot do gradu in njegovih znamenitosti, ki so opisane v poglavju Zbirka starin na gradu (str. 153–161), končno pa je obiskovalec povabljen, da ubere pot iz mesta preko mostu in se sprehodi po pragrski cesti proti Zgornjemu Bregu in Spodnji

Zaradi specifičnih okoliščin, ki smo jih v tem prispevku že orisali, je vodnik izšel v dveh izdajah in pri dveh založnikih. Nemška izdaja z naslovom *Poetovio: Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt* je izšla v okviru arheoloških vodnikov, ki jih je izdajal Avstrijski arheološki inštitut, natisnila pa avstrijska državna tiskarna na Dunaju. Slovenska izdaja, ki jo je natisnila ista tiskarna, je izšla z naslovom *Poetovio: vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta* kot samostojna izdaja Muzejskega društva. Obe knjigi sta opremljeni z enakimi ilustracijami (132 slik in ena karta najdb), slovenska izdaja pa ima tudi naslovno vinjeto, ki jo je narisal akademski slikar Vladimir Kirin iz Zagreba.

Uvod k nemški izdaji je napisal Emil Reisch, avstrijski klasični filolog in arheolog. Za slovensko izdajo sta Reischev uvod prikrojila Mihael Abramić in Viktor Skrabar, Anton Sovrè pa je dodal kratko notico o svojih prevajalskih naporih. V nadaljevanju so po poglavjih prikazani zgodovina Petovione in topografija rimskega mesta ter raziskave od 19. stoletja naprej. Kakor se za vodnik spodobi, največji delež v knjigi zavzemajo predstavitev rimskih spomenikov, zbranih v muzeju, ob mestnem stolpu, na gradu in v mitrejih na Spodnji Hajdini in Zgornjem Bregu. Zaradi narave publikacije je Abramić v opisih predstavil le antične najdbe, popolnoma pa zanemaril druge zbirke v muzeju ter tudi dragoceni inventar na gradu, kjer je predstavljena samo zbirka antičnih najdb v malem grajskem muzeju.

Hajdini, kjer se seznanjani z obema Mitrovima svetiščema, ohranjenima na mestu najdbe, ter drugimi najdbami v okolici. To poglavje nosi naslov Mitreja na Hajdinu in Gornjem Bregu ter je razdeljeno na podpoglavja Prvi mitrej na Spod. Hajdinu, Grobni nadvig v cerkvi na Gornjem Hajdinu, Tretji mitrej na Gornjem Bregu in Najdba iz Mitreja na Pohorju (str. 162–192). Na koncu so dodani seznam slik (Seznam podob, str. 193–197), karta najdb z razlago (Razlaga k najdbovidu, str. 198–200) ter slovensko-nemški slovarček (Slovarček, str. 201–206).

Kataloški opisi posameznih enot so dopolnjeni tudi s splošnejšimi opazkami o antični kulturi na naših tleh, kar jim daje še dodatno vrednost. Latinske napise na eksponatih je avtor pospremil s prevodi, da bi jih lahko razumeli širši krogi. Posebno obogatitev prinaša bogato ilustrativno gradivo; več najdb, posebej III. mitreja, je tu prvič predstavljeno tudi v sliki.⁵⁶

»Sto križev in težav« ali Sovretov prevod in priredba vodnika *Poetovio*

S prevajanjem Abramičevega vodnika iz nemškega v slovenski jezik si je Anton Sovrè naložil težavno nalogo, saj se je pri delu soočil s vprašanji, ki jih pri prevajanju antičnih del doslej ni srečeval. Pri prevajanju mu težav ni povzročala nemščina, s katero si je bil zelo domač, temveč pomanjkanje ustrezne slovenske terminologije, ki je v tem času še zevala na področju arheologije. Kakor je sam zapisal v kratkem uvodnem zapisu, je imel s terminologijo »sto križev in težav.« Redki sestavki o arheoloških vprašanjih, ki so bili do takrat napisani in objavljeni v slovenščini ali hrvaščini, mu niso nudili zadostne podlage za delo, zato se je sam podal na težko pot ustvarjanja novih ustreznih terminoloških izrazov. Ob tem Abramičevega teksta ni slepo prevajal, temveč je oblikoval slovenski tekst na podlagi oglada vsakega posameznega predmeta. Skupaj z Viktorjem Skrbarjem sta za ta namen natančno pregledala vse muzejske zbirke, kar je bilo zamudno in utrudljivo delo. Zavedal se je, da bo marsikateri izraz vzbudil upravičene pomisleke, vendar ga to ob dejstvu, da je delal skrbno in po natančnem študiju vsakega v vodniku imenovanega predmeta, ni preveč vznemirjalo.⁵⁷ Za lažje razumevanje novih izrazov je na koncu dodal še slovensko-nemški slovarček na šestih straneh.

Odzivi na ta Sovretov ambiciozni pristop seveda niso izostali. Če je bila nemška izdaja Abramičevega vodnika zaradi svoje vsebine deležna velikega odobravanja, je bil Sovretov prevod v slovenski strokovni javnosti sprejet tudi kot nov, velik prispevek k slovenski znanstveni literaturi. Podrobnejšo oceno uspešnosti prevoda in novo uvedenih izrazov je podal slovenski umetnostni zgodovinar France Stele,⁵⁸ ki je kot konzervator tudi tesno sodeloval z Muzejskim društvom. V poročilu ob izidu je v Slovincu takole zapisal: »Prireditev slovenske izdaje je bila poverjena priznanemu prevajalcu iz klasičnih jezikov prof. A. Sovretu, ki se je ob delu razvnel in je tako pod njegovo roko nastala mesto enostavnega prevoda popolnoma nova obdelava gradiva, ker je vse besedilo oblikoval na podlagi Abramičevega teksta samostojno slovensko ob natančnem študiju vseh opisanih predmetov. Tako je nastalo iz slovenskega prevoda Abramičevega teksta delo, ki za nas ne pomeni samo dejstva, da smo dobili ž njim prvi res strokovnjaški in znanstveno popolen vodnik po enem izmed naših muzejev, ampak obenem v strokovno terminološkem oziru vsestransko pretehtano delo, kakršnih naše znanstveno delo malo pozna. G. Sovre je uvedel celo vrsto novih terminov za označbe, pri katerih si je dosedanja terminologija večinoma pomagala kratkomalo z mednarodno uvedenimi izrazi iz klasičnih jezikov. Povzel je te termine ali naravnost iz ljudske terminologije ali pa jih v duhu oblikovanj slovenskega jezika izpeljal iz korenin, ki so danemu izrazu sorodne ali temeljne

56) Saria, M. Abramič, str. 331.

57) Mihovil Abramič–Anton Sovrè, »*Poetovio: vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta*«, (Ptuj, 1925), str. 8.

58) France Stelè (1886–1972), umetnostni zgodovinar in konzervator. Na dunajski filozofski fakulteti je študiral slovansko filologijo in zgodovino. Leta 1912 je na Dunaju doktoriral z disertacijo o srednjeveškem stenskem slikarstvu na Kranjskem. Po končanem študiju se je zaposlil na dunajski Centralni komisiji za varstvo spomenikov in kmalu postal deželni konzervator za Kranjsko. Prva svetovna vojna je prekinila začeto delo; po koncu vojne se je vrnil v Ljubljano in postal vodja spomeniškega urada za slovensko ozemlje Kraljevine SHS, ob tem pa predaval tudi na ljubljanski univerzi. Napisal je več umetnostnozgodovinskih del, pomembnih za Ptuj in okolico, ter vrsto let sodeloval z Muzejskim društvom Ptuj; leta 1933 je postal tudi njegov častni član. Emilijan Cevc, »Stele, France (1886–1972)«, v: *Slovenski biografski leksikon*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi608537/> (28. 3. 2019); Emeršič, Pomembnejši sodelavci, str. 38.

za njegov pomen.«⁵⁹ Kot posebej posrečene termine je pozdravil nekatere izraze, ki so se kasneje tudi zares uveljavili, npr. *preklada*, *korec*, *ovršje*, *zatrep* itd. Kljub splošni zelo pozitivni oceni pa je menil, da se velik del novih izrazov ne bo mogel uveljaviti in je Sovretu poočital, da je »v žaru samostojnega stvarjanja terminov šel tako daleč, da je uvel nove besede celo za izraze, ki so pri nas že udomačeni.« Tako se mu je zdelo nepotrebno, da je npr. Sovrè predlagal izraz *gnjec* namesto mednarodno uveljavljenega putto, *izklesek* za skulpturo, *krna* namesto torzo, *nadvig* namesto relief ipd. Kot nepotrebno je Stelè označil tudi besedo *oljenka* namesto leščerba (nem. Öllampe),⁶⁰ ki danes sodi med splošno poznane izraze. S stališča današnje rabe pa lahko pritrdimo Steletu, ki je kot neuspele skovanke označil izraze, kot so *najdbovid* za arheološko karto oziroma karto najdb (nem. Fundkarte), *cestopis* za itinerar oziroma potopis (nem. Itinerar), *naoglednik* za vitirino (nem. Schaukasten), *zmagoznak* za trofejo (nem. Trophäum) ipd.

Stele se je obregnil tudi ob Sovretovo rabo latinskih lastnih imen, saj se ni strinjal s sklanjanjem le-teh po latinski sklanjatvi s slovenskimi končnicami, npr. Poetovio – Poetovione. Menil je, da bi morali sklanjati nominativno obliko po slovenskem načinu, tako da bi bil genitiv imena Poetovio Poetovije ali celo Poetovija. Druga dosledna pot bi po njegovem vodila od genitiva k nominativu, ki bi bil torej Poetoviona. K temu dodajmo, da razprava o tem, kako pravilno slovenimo latinsko ime mesta Poetovio, med slovenisti in filologi še do danes ni povsem zaključena, temu primerno pa v objavah najdemo najrazličnejše oblike zapisa, npr. Petovija, Petoviona, Poetoviona. Medtem ko nekateri slovenisti zagovarjajo uporabo poslovenjenega imena Petovija,⁶¹ je po mnenju filološke stroke pravilna uporaba imena Petoviona, Petovione.⁶²

Sovretov prevod Abramičevega vodnika je postal ob izredno skromni tovrstni literaturi vse tja do petdesetih ali šestdesetih let slovenski učbenik za vse arheologe.⁶³ Kakor je sam predvideval, je nekatere njegove termine stroka sprejela in so povsem prešli v strokovno terminologijo, drugi pa se niso prijeli in so danes pozabljeni. Zato se moramo, ko vodnik prebiramo danes, pred pričetkom branja najprej seznaniti s terminologijo, ki jo je uvedel in uporabljal Sovrè. In čeprav delujejo neuveljavljeni izrazi mestoma tuje in moteče, dokazuje na drugi strani vrsta nam razumljivih in torej sprejetih izrazov, da je bil Sovrè s svojim pretanjenim občutkom za jezik pri delu precej uspešen in je s tem arheološko stroko opremil s termini, brez katerih bi se še danes težko sporazumevala.

Zaključek

Sodelovanje pri slovenski izdaji vodnika *Poetovio* je bilo za Sovreta nedvomno pozitivna izkušnja, ki ga je obogatila in ga v naslednjih letih spodbudila k pripravi še nekaterih drugih objav, povezanih s Ptujem.⁶⁴ Čeprav klasični filolog, se je prav po zaslugi vodnika v zavesti Ptujčanov zasedel tudi kot izjemen poznavalec antične zgodovine mesta. Prevod Abramičevega vodnika je bil zadnji Sovretov ptujski podvig, saj je kmalu zatem zapustil mesto. Že avgusta 1926

59) Fr. Stele, »Abramič: Poetovio«, *Slovenec*, letn. 54, št. 76, (2. 4. 1926), str. 7.

60) Fr. Stele, »M. Abramič: Poetovio«, v: *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letn. 21 (1926), str. 149.

61) Marko Snoj, »Slovenjenje latinskega imena Poetovio«, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/360/slovenjenje-latinskega-imena-poetovio> (30. 3. 2019).

62) Latinska oblika imena je Poetovio, genitiv Poetovionis. Pri tej skupini samostalnikov tretje deklinacije izhajamo iz osnove, ki je Poetovion-. In ker je samostalnik oziroma ime v latinščini ženskega spola, dodamo v slovenščini žensko končnico in dobimo pravilno obliko »Petoviona«, roditelj »Petovione«; -oe- ne ohranjamo, ker se je ta glasovna skupina sprva izgovarjala »oj«, pozneje pa kot »ë« oziroma »e«. Steletov predlog ne vzdrži. Če bi bilo po njegovo, bi se oblika samostalnika v latinščini morala glasiti: Poetovia, Poetoviae. Za razlago se zahvaljujem dr. Mateju Hriberšku.

63) Iva Mikl - Curk, »Anton Sovre in arheološko raziskovanje Ptujca«, v: *Sovretov zbornik*, ur. Kajetan Gantar, Frane Jerman in Janko Moder (Ljubljana, 1986), str. 86.

64) Mira Petrovič, »Objave o Ptujcu«, v: *Anton Sovrè – ptujski leta (1919–1926)*, digitalna zbirka na portalu Kamra, <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/objave-o-ptuju.html> (23. 3. 2019).

se je v ptujski gostilni Judennacl poslovil⁶⁵ od kolegov odbornikov v Muzejskem društvu, a je vse do smrti ohranjal prijateljstva, ki jih je stkal tukaj v letih svojega bivanja. Muzejsko društvo ga je leta 1928 imenovalo za svojega dopisnega člana⁶⁶ in ga še naprej vabilo na svoje jubilejne dogodke. Tako je npr. ob štiridesetletnici Muzejskega društva leta 1933 sodeloval z objavo v posebni številki Časopisa za zgodovino in narodopisje, ki je bila v celoti posvečena Ptuju. Na povabilo Franja Baša je v slovenščino prevedel v latinskem jeziku napisano Hauptmāničevo⁶⁷ pesem o kugi, ki je v letih 1680–1682 divjala na Ptuju in njegovi okolici. Kakor je razvidno iz njegovega pisma Franju Bašu,⁶⁸ je prevod dokončal v bolnišnici, medtem ko je čakal na operacijo, obsežnejše spremno razpravo pa obljubil ob drugi priložnosti.

Da se je Sovretov prispevek trajno zapisal v zgodovinski spomin Ptujčanov, pričajo objave njegovih nekdanjih dijakov in sodelavcev ter različni jubileji in dogodki, na katerih so se ga spominjali. Leta 1966 je na Ptuju potekal Sovretov spominski večer, ki ga je organiziralo Zgodovinsko društvo Ptuj pod vodstvom Jožeta Maučeca, izvajali pa so ga Božidar Borko, dr. Franjo Smerdu, Silvester Škerl in dr. Kajetan Gantar.⁶⁹ Ob praznovanju 1900-letnice Ptuja leta 1969 so se ga spomnili na razstavi Življenje in delo pomembnih mož Ptuja in okolice v Ljudski in študijski knjižnici, kjer je bil razstavljen tudi njegov na Ptuju ohranjeni rokopis,⁷⁰ ptujsko zgodovinsko društvo pa je načrtovalo večer z izborom njegovih prevodov iz rimske lirike.⁷¹ O njegovi prisotnosti v zavesti Ptujčanov priča celo šaljivi prispevek v Tedniku, v katerem Sovrè nastopa kot odličen poznavalec ptujske antične zgodovine.⁷²

Ob 100-letnici njegovega rojstva, leta 1985, je Društvo slovenskih književnih prevajalcev na Ptuju priredilo Sovretovo srečanje, ki je potekalo pod pokroviteljstvom Skupščine občine Ptuj, Ljudska in študijska knjižnica pa je pripravila razstavo Anton Sovrè – mojster besede. Leta 1998 smo na Ptuju po njem poimenovali ulico, imenovano Sovretova pot, leta 2006 pa ponovno pripravili razstavo, posvečeno 120-letnici njegovega rojstva. Nič čudnega torej, da smo jubilej mesta leta 2019 ponovno povezali s spominom na človeka, ki je na Ptuju živel in delal pred sto leti, a v njem pustil neizbrisne sledi.

65) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 2, Spisi za leto 1926, Dopis z dne 27. 8. 1926: Predsednik F. Kotnik sporoča, da odhaja naš odbornik prof. Sovrè v Ljubljano, zato se snidejo z njim odborniki Muzejskega društva v soboto, 28. 8. 1926 ob šestih zvečer v gostilni Judennacl na prijateljskem poslovilnem sestanku.

66) SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 2, Spisi za leto 1928, pismo Antona Sovreta z dne 23. 9. 1928, v katerem se zahvaljuje za imenovanje za dopisujočega člana. Skladno s 3. členom statuta Muzejskega društva so lahko za dopisujočega člana izvolili osebe, ki so stanovale izven Ptuja in kot nečlani podpirale namen društva.

67) Jurij Hauptmānič (1641–po 1700), duhovnik in humanist, med letoma 1677 in 1692 župnik pri Sv. Martinu na Hajdini. Je avtor obširne Ptujске kronike, ki je ohranjena v rokopisu. Na koncu opisa tisočletne zgodovine Ptuja je avtor dodal v latinskem jeziku napisano pesem o kugi, ki je v letih 1680–1682 divjala na Ptuju in njegovi okolici. Naslov pesmi je Apologus Carminicus de harrenda contagione Pettoviensi. Joža Glonar, Jurij Hauptmānič (1641–po 1700), v: *Slovenska biografija* <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi226120/> (19. 3. 2019); SIRAnet, Zgodovinski arhiv Ptuj, SI_ZAP/0070_00035 Jurij Hauptmānič: Ptujska kronika, okoli 1690, <http://www.siranet.si/detail.aspx?ID=76100>.

68) SI_PAM/1703 Franjo Baš (1899–1967), ŠA 8, Korespondenca s fizičnimi osebami (S), Sovrè Anton Franju Bašu, nedatirano pismo.

69) Jože Maučec, »Spominski večer prof. Antona Sovreta (1885–1963)«, *Tednik*, letn. 19, št. 19 (13. 5. 1966), str. 4.

70) J. S. »Nekaj pripomb ob razstavi Pomembni možje Ptuja in okolice«, *Tednik*, letn. 22, št. 21 (29. 5. 1969), str. 6.

71) A. Arhar, »Literarni večer književnikov«, *Tednik*, letn. 22, št. 42 (23. 10. 1969), str. 5.

72) V. K., »Tudi pokojni so praznovali 1900-letnico«, *Tednik*, letn. 22, št. 37 (18. 9. 1969), str. 14, 16.

001737

Muzejskemu društvu

Ljubljana, dne 23. septembra 1928. Ptuj.

Prijetna dolžnost mi je, da se prav odano zahvalim za častno odlikovanje, ki mi ga je vaše društvo namodelilo s tem, da me je blagovolilo imenovati za dopisujočega člana. Moje delo v društvu za mojega bivanja v Ptujju je bilo nicer le omejenega obsega in odlikovanja mi zaslužilo, vendar sem poučen nauje in ga bom skušal po svojih močeh še v bodoče si zaslužiti. Sadeve svojega dela tam pa sem obiral tudi ravno, saj sem dobil maršička potu do, ki sem jo v. pr. v svojih novi latinski čitanke s pridomo uporabil. Če sem s tem pomagal razbuditi po naši domovini zanimanje tudi za starinske znamenitosti v Ptujju, mi je to zgolj v veselje in zadovoljenje.

Upjem, da je dobilo društvo nove, primernejše in obširnejše prostore, kjer utegnejo njegove lepe zbirke priti do večje in učinkovitejše ogledave. Prav ji tako, in vesel sem tudi jaz tega društva želimo najlepšega razmaha in novih, zanimivih najdel.

Vdane pozdrave vsemu odboru!

*Ant Sovrè
Prof. v Ljubljani.*

Pismo Antona Sovreta odboru Muzejskega društva Ptuj z dne 23. 9. 1928, v katerem se zahvaljuje za imenovanje za dopisnega člana. (Zgodovinski arhiv na Ptuju, SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959, AŠ 2, Spisi za leto 1928)

Literatura in viri

Arhivski viri

- Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0006/001 Muzejsko društvo Ptuj in Mestni muzej Ptuj 1893–1959.
- Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0070_00035 Jurij Hauptmanič: Ptujška kronika, okoli 1690.
- Pokrajinski arhiv Maribor, SI_PAM/1703 Franjo Baš (1899–1967).

Literatura

- Michael Abramič, »Poetovio, Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt«, (Wien, 1925).
- Mihovil Abramič – Anton Sovre, »Poetovio, vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta« (Ptuj, 1925).
- Fran Brumen, »Spomini na profesorja Sovreta«, v: *Sovretov zbornik*, ur. Kajetan Gantar, Frane Jerman, Janko Moder (Ljubljana, 1986), str. 17–18.
- Marjeta Ciglencečki, »Muzejsko društvo v Ptuj in muzejske zbirke«, v: »Muzejsko društvo v Ptuj 1893–1956, Zgodovinsko društvo v Ptuj 1956–1983«, ur. Marjeta Ciglencečki, Jakob Emeršič, Kristina Šamperl Purg (Ptuj, 1983), str. 10–21.
- Ervin Dolenc, »Društveno življenje v prvi Jugoslaviji«, v: Društvena dejavnost na Slovenskem, ur. Aleš Gabrič (Ljubljana, 1997), str. 40–44.
- Jakob Emeršič, »Pomembnejši sodelavci Muzejskega društva od začetka do danes«, v: »Muzejsko društvo v Ptuj 1893–1956, Zgodovinsko društvo v Ptuj 1956–1983«, ur. Marjeta Ciglencečki, Jakob Emeršič, Kristina Šamperl Purg (Ptuj, 1983), str. 22–40.
- Kajetan Gantar, »Sovretovih sedem ptujskih let«, v: *64 izvestje Gimnazije Dušana Kvedra v Ptuj za šolsko leto 1068–1969* (Ptuj, 1970), str. 82–86.
- Nada Jurkovič, »Podporno društvo ptujške gimnazije (1870–1941)«, v: *Zbornik ob 125-letnici ptujške gimnazije Ptuj*, ur. Vlado Horvat (Ptuj, 1994), str. 72–78.
- Doroteja Kotnik, »Zgodovina ptujškega muzeja, njegov razvoj od mestnega do Pokrajinskega muzeja Ptuj«, magistrska naloga (Maribor, 2018).
- Irena Mavrič, »Ptujski Sokol«, v: *Septembrski dogodki 1908*, ur. Bojan Terbuc (Ptuj, 1998), str. 33–45.
- Iva Mikl - Curk, »Anton Sovre in arheološko raziskovanje Ptuj«, v: *Sovretov zbornik*, ur. Kajetan Gantar, Frane Jerman in Janko Moder (Ljubljana, 1986), str. 85–87.
- Kristina Šamperl Purg, »90 let plodnega delovanja Muzejskega društva in nato Zgodovinskega društva v Ptuj«, v: *Muzejsko društvo v Ptuj 1893–1956, Zgodovinsko društvo v Ptuj 1956–1983*, ur. Marjeta Ciglencečki, Jakob Emeršič in Kristina Šamperl Purg (Ptuj, 1983), str. 3–9.
- Bojan Terbuc, »Sto let organiziranega delovanja zgodovinarjev in ljubiteljev zgodovine na Ptuj«, *Kronika*, letn. 40, št. 3. (1992), str. 131–137.
- Tamara Vajsbaher, »Utrip Ptuj v letih 1924 in 1925«, diplomatska naloga (Ptuj, 2016).
- »Spominski listi ob tridesetletnici Muzejskega društva v Ptuj: 1893–1923« (Ptuj, 1924).

Časopisni viri

- Fran Alič, »Univerzitetnemu profesorju akademiku Antonu Sovretu, nekdanjemu ptujskemu profesorju, v spomin«, *Tednik*, letn. 16, št. 17 (10. 5. 1963), str. 4.
- A. Arhar, »Literarni večer književnikov«, *Tednik*, letn. 22, št. 42 (23. 10. 1969), str. 5.

- Franjo Brumen, »Profesorju Sovretu v spomin«, *Tednik*, letn. 28, št. 47 (4. 12. 1975), str. 10.
- Kajetan Gantar, »Sovretovih sedem ptujskih let«, *Tednik*, letn. 38, št. 39–42 (10. 10.–31. 10. 1985).
- »Iz Ptuj, Treznostni krožek gimnazijcev«, *Slovenec*, letn. 53, št. 144 (1. 7. 1925), str. 4.
- V. K., »Tudi pokojni so praznovali 1900-letnico«, *Tednik*, letn. 22, št. 37 (18. 9. 1969), str. 14, 16.
- Jože Maučec, »Spominski večer prof. Antona Sovreta (1885–1963)«, *Tednik*, letn. 19, št. 19 (13. 5. 1966), str. 4.
- J. S., »Nekaj pripomb ob razstavi Pomembni možje Ptuj in okolice«, *Tednik*, letn. 22, št. 21 (29. 5. 1969), str. 6.
- »Splošna organizacija vojnih invalidov, vdov in sirot, poverjenišvo Ptuj«, *Ptujski list*, letn. 3, št. 48 (25. 12. 1921), str. 2.
- Fr. Stele, »Abramič: Poetovio«, *Slovenec*, letn. 54, št. 76 (2. 4. 1926), str. 7.
- Fr. Stele, »M. Abramič: Poetovio«, v: *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letn. 21 (1926), str. 148–150.
- »Štajerske novice, iz Ptuj, Akademija«, *Slovenec*, letn. 52, št. 17 (20. 1. 1924), str. 4.
- »Tiskovna zadruga v Ptuj«, *Ptujski list*, letn. 1., št. 1 (6. 4. 1919), str. 3.
- Franjo Veselko, »Ptuj pred 50-imi leti«, *Tednik*, letn. 12, št. 19–20 (15.–22. 5. 1969).

Internetni viri

- Franjo Baš, »Saria, Balduin (1893–1974)«, v: *Slovenski biografski leksikon*, https://www.slovenska-biografija.si/oseba_sbi537239/ (23. 3. 2019).
- Franjo Baš »Valter Schmid (1875–1951)«, v: *Slovenska biografija* <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi543763/> (24. 3. 2019).
- Emilijan Cevc, »Stele, France (1886–1972)«, v: *Slovenski biografski leksikon*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi608537/> (28. 3. 2019).
- Jože Curk, »Abramič, Mihovil (1884–1962)«, v: *Slovenska biografija* <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1013770> (24. 3. 2019).
- Ivan Grafenauer, »Kotnik, Fran (1882–1955)«, v: *Slovenska biografija* <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi295461/#slovenski-biografski-leksikon> (20. 3. 2019).
- »Gurlitt, Wilhelm, Archäologe«, v: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Band 2, (Wien, 1959), str. 109, http://www.biographien.ac.at/oebl_2/109.pdf (21. 3. 2019).
- Iva Habjanič, »Ferk, Franc«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja*, <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/ferk-franc/70/> (20. 3. 2019).
- Iva Habjanič, »Saria, Balduin«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja* <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/saria-balduin/99/> (23. 3. 2019).
- Iva Habjanič »Vajda, Franc«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja*, <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/vajda-franc/183/> (23. 3. 2019).
- Mira Petrovič, »Komljanec, Josip«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja*, <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/komljanec-josip/620/> (20. 3. 2019).
- Mira Petrovič, »Objave o Ptuj«, v: *Anton Sovrè — ptujška leta (1919–1926)*, digitalna zbirka na portalu Kamra, <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/objave-o-ptuju.html> (23. 3. 2019).
- Mira Petrovič, »Skrabar, Viktor«, v: *Spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja* <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/skrabar-viktor/36/> (23. 3. 2019).
- France Kotnik, »Ferk, Franc (1844–1925)«, v: *Slovenska biografija* <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi187263/> (20. 3. 2019).
- Marko Snoj, »Slovenjenje latinskega imena Poetovio«, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/360/slovenjenje-latinskega-imena-poetovio> (30. 3. 2019).
- Vaso Suyer, »Skrabar, Viktor (1877–1938)«, v: *Slovenska biografija* <https://www.slovenskabiografija.si/oseba/sbi576359/> (24. 3. 2019).

Pogled na Ptuj okrog leta 1930.

Foto: Franjo Veselko

